

**A GONDOLKODÓK
ÉS EGYÉB ELBESZÉLÉSEK**

**IRTA
KAFFKA MARGIT**

**BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1906.**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült Sólyom László köztársasági elnöki támogatási keretéből.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-141-6 (online)
MEK-16636

TARTALOM

A gondolkodók.

Látogatás.

Egy házasság.

Diadal.

Egy negyedóra.

A veszedelem.

Új típusok.

Korlátok.

Egy asszony meg egy leány.

Így beszélt az asszony...

Még egyszer.

A halál meséje.

A Soha-ember.

A gondolkodók.

Két diák, egyformán tüzes fantáziájú, egyformán eszes, gőgös és erős mindakettő. Fiatalok, magukban állók, önmagukban bizakodók és szépek. Az egyik fiú volt, a másik leány, - és egyszer találkoztak.

* * *

A leány most került fel Pestre. Nem ismert még az életből semmit, csak a könyveit. Gyermekekörében olyan sokszor mondták neki: »Csúnya vagy!« - hogy később, amikor már egyebet mondtak, nem hitte el. Szomorú dolgokat látott kezdettől fogva és félt mindentől, ami vidám és jóleső. Az megbosszúlja magát mindig. Csak a könyvekről tudta, hogy változatlanok, hűségesek és megbízhatók. Még azt is szerette bennük, hogy nagyképüsködők egy kicsit.

A fiú már sok éve tanult itt fenn, - és nemcsak a könyvekből. Győzte az egész életet, - néha olyan szertelen rohanással és olyan elágazó utakon, hogy az szinte betegség volt már. Szegény ördög volt és nem sokat ért rá megpihenvén gondolkozni, - csak valami mélységes megdöbbenésre emlékezett, amely elfogta mindig, valahányszor hatalmas küzködés árán egyszerre elérte, amit akart, - valahol, - a kártyaasztal mellett, a vívóteremben, asszony nál, vagy a géptervek sokrétű figurái között.

- Meg kell találniok egymást, - mondotta egy asszony, - egy nyájas, szende fiatal asszony, aki nőtestvére volt a fiúnak. Így hát egy napos tavaszi délelőttön találkoztak.

* * *

A fiú evezős-versenyről jött éppen, - a leány a templomban járt. Budán valami ismeretlen kis templomban akart imádkozni, mert babonás hittel így foganatos. Azért ment, hogy megköszönje az égnek a különös kegyét, hogy ide is feljöhetett és sokat tanulhat majd és hogy nem lesz olyan boldogtalan, mint a családjában a többi asszonyok, akik nagyon szerettek, aztán férjhez mentek, - vagy akik férjhez mentek, mielőtt szerettek volna.

- Ide fog ma jönni valaki, - mondta Iza mama, a húszesztendős, szelid, kicsi asszony, amikor átölelte. - Sokat fogtok együtt bölcsekedni, szinte látom.

Az Iza mama szalónja még új volt, friss, virágos, fiatalos. A széles, nyitott ablak rózsás függönyeit felduzzasztotta a tréfás tavaszi szél, - és lenn az utcán, a puhán robogó fogatok csillogásán ujjongva, kacagva futkosott a napfény. Iza mama egy rózsaszínű bábát mulattatott és borzasan hempergett mellette a szőnyegen.

Így találkoztak.

A leány gyanakvó ellenszenvvel, - szinte félszegen nyújtott kezét, - a fiú megnézte jól, tetőtől talpig - és mosolygott.

És találkoztak azontúl nagyon gyakran, véletlenül szinte mindennap.

* * *

- Érdekes leány, - furcsa, - mondta az asszonyhúgának a fiú, Péter. Okos, mint egy asszony és naiv, mint egy gyerek. Furcsa.

Nagyon eszes fiú, gondolta Magda, a leány néha, amíg otthon előkereste a könyveit. Okos és ami fő, - nem veszedelmes. Lehet vele beszélni affektálás nélkül. Azt hiszem, már észrevette, hogy nekem nem kell udvarolni, mint a többieknek.

* * *

Pedig ezt még akkor nem vette észre a fiú.

- Világos, gondolta, hogy itt egy kis szerelemnek kellene jönni. Csinos, elegáns kis flirtnek, amit okosan lehet csinálni és épp a kellő időben befejezni. Soha nem volt ennél kínálkozóbb helyzet.

És így vélekedtek mások is. Izácska, meg a férje, meg mind a nénik, akik odajártak uzsonnázni. Kérdezősködött a Baba is, dudolva halkán a csipkés párnái közt, a maga nyelvén:

- Igaz-e? Hát igaz?

Magda kiemelte, az ölébe ültette, - Péter fölé hajolt és összerebbent a hajuk.

Világos, hogy így kellett volna folytatniok, hogy végezhessek valami enyhe könypermeteggel, leánycsalódás borús kis álmával, ahogy szokás. Most mindjárt el kellett volna pirulni a leánynak fülig.

Nem pirult el. Felállt, elsimította a haját és míg a tükörbe nézett, azt mondta: Ohó! Azért sem! Péter elnézte a hüvösszemű, délceg leányt és olyan érzéssel, amiben csodálkozó öröm is volt, mondotta magában:

- Hátha ez más! Ha nem olyan, mint a többi?

* * *

És mégis, - csupa szokásból talán, a rendes módszerét próbálgatta. Egyet a sablónok közül; amiket ő maga únt már legjobban.

- Ez leány, - nobilis, jó, - tehát nagy gyönyörűsége telhetik a térítő-missziókban.

És szörnyű elvetemültségeket fogott magára. De mennyire csodálkozott és gyönyörködött, amikor nem látott a leányon meglepetést, elszörnyűködést. Magda bólintott, szó nélkül, meg egyezően, mintha mindez így volna rendén. Asszonyokról beszélt és minden egyébről. A leány megint bólintott; egyszerűen, nyugodtan, mint aki mindent megért.

Ez tettetés volt pedig. Hisz csupa ujságokat hallott, vagy egész másképpen sejtette az ilyen dolgokat azelőtt. De érettnék, tudatosnak akart látszani és rövid idő múlva ilyen is lett. Utóbb már maga is mondott véleményt kétes jelentésű dolgokról, de közben úgy kikerülve a maga nyakig begombolt, feketeruhás alakját, hogy így csinálva, szinte kacérságszámba ment a dolog. A másik ilyenkor vigyázva túlozta az udvariasságot, mert *közönségesen* nem így szokták. Rendszerint tiszteletlenséggel válaszolnak az ilyenekre a férfiak.

* * *

Nem szeretem, - gondolta egy este a férfi, - de nem bánám, ha mindig itt járna-kelne a szobámban a puha lépéseivel, ha egyedül vagyok. Nem izgat, nem nyugtalanít, - világos, - csak szeretném, ha mindig itt teremne, mikor valami mondanivalóm van. Szembeülve velem összekulcsolná a fehér kezét és hallgatna; mert olyan szépen tud hallgatni, kérdezni az okos szemével. A közelében új, érdekes gondolataim támadnak.

Most már igazán nincs mitől félni, - gondolta a leány is, - Iza most tévedett. Mi sohasem leszünk szerelmesek. Ah, ehhez már nagyon is jól ismerjük egymást.

* * *

Volt úgy, hogy az utcán is találkoztak. Ha fáradtan, cél nélkül bódorgott a leány, - honnét, honnét nem - egyszer csak előtte terem a fiú. »Most jön velem, - viszem!«

A leány megy utána, - elnéző, gúnyos kis mosollyal. »Ha szabódnám, azt hinné, jelent valamit.« És mennek furcsa, kanyargós utcákon, a leány azt hiszi, már eltévedtek. Ezen bolond, gyerekes jókedvük támad, - és kacagva érnek egyszer csak az Iza lakása elé. Ott a fiú sarkon fordul és hirtelen magárahagyja a leányt. Egy félóra múlva mégis visszakerül.

- Hol járt?

- Sehol! Haza akartam menni, de itt mégis jobb.

Márciusidő van még és korán elfeküszik az alkony. Izát olyankor az anyósa oktatja odaát, - ő rájuk a Baba vigyáz a rózsavirágos, pici szobában.

* * *

Mégis szomorúak, fájósak voltak soká az ilyen alkonyatok. Egymás mellett ültek az ablaknál, de a leány kinézett az utcára, az ormótlan, nagy bérházakra, amiknek cirádái közt megül a köd.

- Nem értem! - tört ki a férfi. - Nem tudom, mit akar az életével voltaképen. Azt hiszi, - mert olyan magasra helyezkedik az önhittségében, mint egy kőbálvány, - hogy igazán megkövesül majd? - Jön az élet forró, eleven hulláma és halomra dönti az elméleteit. Ne higgye, hogy megállhat ellene. Az elsőnek hiszi magát az Istenkisértők között? - Dehogy! Megpróbálták százezeren már és rajtavesztett mind. Hogy fogok nevetni rajt' - amikor mégis nagyon szerelmes lesz.

- Nem fogná megtudni senki!

- Nézze! Tegyük fel, hogy végigcsinálná az életét így, - bár a családja tradíciói beh mások! Egyszer elmondták a nagymamája történetét. Milyen szép és igaz! De mondjuk, hogy maga következetes. Mit ér el vele? A szenvedély továbbra is éltetni és pusztítani fog a világon, - és maga egyszer csak meghal, - mint a nőegylet alelnöknője, - tisztes hosszú élet után, - aminek sohasem ismerte a zivataros teljességét. Meghal, és nem élt egy napot sem.

- Tudom, mondta a leány és egyre kinézett. Tudom, - hogy az mindegy, - egészen. Azt hiszi, jobb a másik? Hagyni, hogy dobáljon valami örült önkívület, - messze végletek közt, - folyton szomjúhozni és soha el nem érni valamit, - ami nincs is. Kifáradni holtra és elveszíteni még annak a hitnek finom gyönyörűségét is, hogy hátha lett volna valami? Egy édes titka számomra az életnek, amit nem kerestem meg. Egy függöny, amit szabad akaratból nem lebbentettem félre.

- És azt hiszi, a tudományoknak szükségük van egy szőke leány fejére, hogy életben maradjanak?

- Nekem van rájuk szükségem. De én Istenem! Talán a nagykereű gépeknek van szükségük éppen egy ilyen akaratos fiúra, - aki *egymaga* tud éppen elbánni velük? Még ha ki is talál a számukra valamit, - egy csavart, egy fogót, - azt hiszi, arra nem jött volna rá valaki más? Persze, különös fontossága tudatával fog meghalni, - uram?

- Egyformán fogunk meghalni. Maga talán úgy, mint egy búbos galamb, - én olyanformán, mint egy jónevelésű vizsla. Egyéb különbség alig lesz köztünk.

* * *

Veszekedtek, - csúfoltak. Meggyötörték egymást elméletekkel, cinikus és mégis költői ötleteket kacagtak bele egymás szentségeibe, letépdesték a lelkükről az illúziókat, hogy úgy lássa a másik, csúf karrikatúrában. Rosszak, léhák akartak lenni mindenáron, - és már úgy fájt nekik és érezték, hogy egyszer csak rohamosan fel fog oldódni mind a sok erőszak. Úgy történt.

* * *

Együtt mentek haza egy estén és a leány lakása jó messzire volt. A gázlámpák fehér világa babonásan megtompult, szétmállott az esős, tavaszi estében, a finom, párás légben.

Péter eldobta a szivarját messze, - és apró tűszikrák pattantak szét a nedves aszfalton. Lassan mentek egymás mellett, - és beszéltek, - most egyszer, először úgy, ahogy jólesett nekik. A férfi mondta:

- Imádom az estét, - ahogy a reggeleket gyűlölöm. Ha látná ezeket az utcákat hajnalban, - a fáradt pincéket, az álmos pékeket, a sáros leányokat! Milyen kongó, üres fővel ébred a világ a kelletlen munkára. Nem érdemes otthagyni azért a zsongó semmit, - kimerült agyvelők tompa zibbadtságát. - Mondja, nem érzi az estét? Éber vagyok, mint soha máskor, - talán nem is egy, de száz ember életét élem, vagy sok új ismeretlen érzésem támad egyszerre. Azt hiszem, külön idegszálam van minden vibráló érzéshez és külön ismerem mindeniket. Ha csupa élenyt lélekzenénk, akkor lehetne ilyen emésztő, lázas, édes életünk. Imádom az élet hatalmas, ijesztő hullámain a halántékom körül, - a képtelen gondolatokat, amiket valószínűvé tesz az este. Mondja, nem ismeri? Igazán?

* * *

- Félek, - súgta a leány. A gyermekkorom estéire kell emlékezmem. Hét éves voltam, - szomorú, vézna kisleány, - és mindent megértettem, amit a nagyok beszéltek. Emlékszem a nagyapám szigorú, kemény arcára, - az ősz szakállára és hallom, amint káromkodik a tornácon és végigver az ostorával a kutyán. Mi benn összesimúlunk az anyámmal és nem merünk szólni, amikor bejön. Emlékszem a gyér világosságú tanyai szobára, - a fuldokló csendre, amiben nyitott szemmel tépelődöm egy sarokban: »Hátha álom mindez, - az anyám, én, - a kutya is álom. - De nem lehet felébredni!« Azt hiszem, beteg voltam, hogy ilyen gondolatok gyötörtek. Néha, borús, szeles estéken szökve mentünk el anyámmal, - a szérűkön át, a nádas felé. A vércsét hallottuk vijjogni fenn, vagy sűrű, pernyés füstöt dobált az arcunkba a szél, - ha valami tanyaház vagy falu égett a távolban. Anyám úgy húzott magával. A lép szélén, a csárda mellett állt a kocsija annak, aki második férje lett. Mindig velük voltam és értettem, amit mondtak. De milyen szomorú volt minden. Alig mosolyogtak, - nehéz, komoly szokat mondtak, - a végzetről, a halálról, a szakításról. Úgy fáztam. Nagyapám még komorabb volt otthon és az anyám sírt, mikor lefektetett. Lássá, - ilyennek tudom én a szerelmet. - És később is voltak esték, hosszúk, rémesek, - mikor már férjnél volt az anyám megint, - és mégis egyedül ült velem, - komoran, sápadtan öltögetett kicsi gyerekruhát és felzokogott.

- Talán igaza van, - mondotta a férfi és megdöbbszentő komoly volt az arca. Az ember sohase azt kereste, amit elér és mindig meggyötri a csalódásáért a másikat.

* * *

Elbúcsúztak. Egy pillanatra valami szédületes, örvényes mélység villant meg a tekintetükben, - a kézszorításukban valami marasztaló remegés. Aztán futva ment fel a leány a lépcsőn.

Mikor a könyveit előkereste, valami ködös homályosságot érzett a szemén, mint már többször is. A lámpa ég rosszúl? - Nem!

- Meg fogok vakulni, - gondolta ismét, - mert valami hóbortos vidéki doktor mondta ezt gyerekkorában. Megvakulok, mielőtt igazán láttam és éltem volna. És szeretni? Talán most kellene, hamar, - amíg lehet.

* * *

Péter egy kávéasztal márványára rajzolt mérnökös térképsilhouetteket és Magdára gondolt.

- Csodálatos! Két hónap óta szinte mindennap látok egy leányt, aki szép, fehér, okos és nem prüd. És még álomban sem jutott eszembe egyéb, mint a hűvös kezét megérinteni. Talán mégsem szeretem, - vagy csak őt szeretem minden eddigiek felett. Ebben a pillanatban lehetetlennek érzem, hogy újra, meg újra ne lássam és a hangját ne halljam, amikor beszél.

Lehajtotta a homlokát a hűs márványlapra, - és míg a lelkében álmódóva hallgatta vissza a leány zenés, csillapító hangját, - semmit sem érzett a szerelmes esték ideges, lüktető viharából.

* * *

Ettől az időtől kezdve megváltozott köztük valami. Gúnyolódó ellenségekből békés testvérekké lettek, - enyhe, nyugodt, közvetlen volt az érintkezésük. Úgy tettek, mint két komoly, derék ember, akik idő múltán, - hogy megismerték, - megtanulták becsülni egymást.

Bizalmasok lettek. A fiú szüleiéről beszélt, - aztán a gyermekemlékeikről, apró napi esetekről, tervekről. És a nagy szociológiai viták elmaradtak. Megpróbálták immár nem gondolkozni, és ezt kényelmesnek találták.

- Ne hordjon maga fekete ruhát, - mondotta Magda. - Csak a szürke áll jól.

- Miért süti a haját? - kérdezte másszor Péter. - Szebb így, ha magától borzas.

Tanították járni a Babát, aztán meséltek neki, - általa egymásnak, - bolond, zavaros meséket. Egyik kezdte, - a másik folytatta és így tovább.

Még tavasz volt mindig, - de már az érettség májusa.

* * *

Minden úgy magától jött. Egy este, hogy beszabadultak együtt valami félhomályos szobába és az utcára néztek, - Péter minden ok nélkül az ajkához emelte a leány kezét. Magda beszélt valamit, - fátyolos, könnyű hangon, zavaros bolondságokat, amiknek a fele se' igaz, - éppen a fordítottját annak, ami talán igaz lehetne, - de nem bizonyos. - Közben engedte a kezét.

Így volt ez sokszor azután.

* * *

Egyszer még felrettent a leány. Sápadtan kérdezte:

- Hányan voltak, - akiknek éppen ezt mondta, - tette?

A másik percben megbánta, - és beleremegett a gondolatba: ha a másik most felkacag, és valami profán szellemességet mond?

Péter eleresztette, - nem, - eldobta magától a leány kezét, - hogy fájón ütődött az ablakdeszkához. Durván, komoly, nagy haraggal tette, hogy a másik percben, - ajka egy siró rándulására könnyörögve kérlelje, hosszan, sokáig. - - -

* * *

Izácska, meg az ura, - csodálatos, - mostanában már nem engedték őket egyedül haza. Hogy bosszantották volna máskor az ilyen »gyámkodások« a leányt, - és milyen hálás volt érte most. Azért is, hogy olyan szánó gyöngédséggel néztek most rájuk, - ő rá, - mint a beteljesült végzetekre szokás.

- Mi lesz most ezekkel? - kérdezte Izát szemrehányóan az ura.

- A vége szomorú lesz, az bizonyos, - súgta vissza az asszony.

- Maga a hibás!

- Ejh! A leány *most* boldog, - és nem felér ez sok egyébbel? És előbb-utóbb történnie kellett valaminek vele, - - olyan gögös volt és olyan tapasztalatlan.

A fiatalok szó nélkül mentek előre. A leány ütemes lépteiben *most* valami melankólikus megadás volt. Valahogy könnyűnek, mindegynek érezte magát. Olyanformát gondolt, hogy ő *most* ráfeküszik egy hullám hátára, - emelje, ejtse. Milyen könnyű ez! És milyen nehéz ellene viaskodni, elfáradni, elgyötrődni a gondolkodásban.

* * *

Otthon nem kereste elő a könyveit. Kihajolt az ablakon és hosszan nézte az éjszakát, - a selyemfényű nagy vizet lenn, - a sötétlő hidakat, és odaát a nagy, néma hegyek ormát. Mintha a lét összes misztériuma támadt volna rá, - egyszerre, hirtelen. Új szempontokat látott meg, - új utakat és lehetőségeket, - és minden, amit eddig az élete válságos fordulópontjának hitt, *most* elveszítette a jelentőségét. Eddig nem létezett dolgok egyszerre létezökké váltak, és ő volt az, - ő maga, aki fölfedezte magának az életet.

Behúnyta a szemét, - sóhajtott, - és az a határozott érzése volt, - hogy ez a sóhaj egy *most* a sima szellők lehelletével, amik ott suhognak az arca körül. Egy az egész mindenség, és az ő ébredő ereje zsibong a fák nedveiben, lüktet a fehér fellegek omlásában, amik nyugtalanul sereglenek udvarlására a holdnak.

Hirtelen könnyű szédület szállt rá, - az önkívületlenség egy perce, aztán heves, gyors láz öntötte el a homlokát. Betette az ablakot és reszketve bújt a párnái közé.

* * *

A lelke mélyén csodás megnyugvás volt mégis. Mint aki meghajol végre egy törvény előtt, amely ellen halálos fáradságig viaskodott. Mint aki felismeri, hogy egynémely dolognak úgy a legszebb, legédesebb történnie, ahogy mind a többi emberrel szokott. Ahogy magától jön.

Fülébe hangzott a Péter szava: »Édes kis lányom te, - édes!«

Ezt vajjon mondta-e már valakinek így? A sok asszonynak, - minden asszonynak? - Nem! Ezt csak az ő számára találta ki, - ő teremtette meg. - Hányszor fogja még hallani ezt, - vagy mást?

- De mi lesz a vége? ötlött fel még egyszer az értelem kiméletlensége.

Eszébe rebbent, hogy e tenger kincset elveszítheti egyszer, - ahogy megtalálta. Az új, csodás érzés nélkül tudna-e már élni? Családjá történetére gondolt, - nagy tragédiáira az asszonyok végzetes, egyetlen szerelmének. Meglepő biztonsággal érezte, hogy az ő színjátéka *most* elkezdődött. S ha lejátszódik gyorsan, - egy nyár, - egy év, - mi marad azután? Könnyedén, póz nélkül, természetyszerűen gondolt a halálra.

Ejh, - majd ráérek akkor! De addig, - mi minden jöhet, mennyi titkos szép dolog. - Ez lesz az igazság, az élet, - skarlátpiros, ultramarin, - nagy, erős színek. És markánsul, erősen igaz lesz a boldogtalanság is. - Al fresco!

Már összezavarodtak a gondolatai. Mosolygott, - elaludt.

* * *

Odalenn az éjszakában, a sötét hidak és világos utcák közt még járt keresztül-kasul egy ember. Gondolkozott. - Mint aki először próbálja *igazán*, - olyan lázas akarással tördelte apró szilánkokra az érzéseit, - olyan kiméletlenül világított be a saját lelke sokrétű kulisszái közé.

- Tehát szeretem! Mint ahogy mindig szoktam, valahányszor hosszú idő óta nem szerettem már. Ahogy a többieket szoktam, - egynéhány ilyenforma jó és szép kis leányt, - akik fel szokták váltani az emlékezetemben a szilaj, a tüzes asszonyokat.

Megundorodott egy percre önmagától.

- Pfúj! Magdának igaza van. Kár volt nekem ide jönni, - a kulturába, - elromolni, beteggé lenni. Ott, a földeken, embernek maradni lett volna jó, - szántani, vetni, - sokat vadászni, sokat gondolkozni, - és feleséget venni. - Hátha éppen nekem termett ez a leány, - ez a harmatos lelkű, igaz leány. - Ha otromba elméletek helyett inkább az édesanyja őrizte volna meg nekem. De így?

- Mit fogok vele tenni? Holnap, vagy holnapután már megcsókolom, - aztán sokat fogok beszélni neki, hipnotizáló, nagy hazugságokat, amíg belehomályosul a szép, kérdező szeme. Gyönyörködni fogok a vergődésében, - a magam gyakorlott könnyedségében. Fog-e teremni én nekem is vagy egynéhány percre hívó, édes gyönyörűséget az egész dolog?

- És mi lesz a vége? - riadt fel nagymessziről a lélek vádja.

Ejh! Megtanítom egy kicsit élni, - és boldognak lenni, - amennyire lehet. Vigyázni fogok rá nagyon, és ha elhagyom, nem engedek rosszat beszélni róla. - Iza húgom miatt bajos lesz így is.

És gondolatban szinte megfogalmazta már az utolsó levelet is, - amit *akkor* fog írni, - a szép frázisaival, tévelygő, nyomorult mentségeivel.

Látogatás.

A lefüggönyözött betegszoba félhomályában hirtelen megállott a lány. Kivülről jött, a napvilágos utcákról, az emberhangos üde tavaszból, ahol kacagó asszonyok járkák a korzót, kocsik robognak és ibolyavirág kékellik mindenfelől. És ez a lüktető, kíváncsi élet szinte még ott suhogott a puha, sötét ruhája redőiben és a kalapja fátyoláról is szétáradt valami hűvös, üde lehellet.

Egy percre, amíg szeme a sötétséghez szokott, könnyű zavarral nézett körül, aztán megtalálta a beteg fekvőhelyét és tétovázás nélkül, nyugodtan közeledett. A kezét nyújtotta.

- A néniem hoztam egy borleves receptjét, - ő küldött be ide magához. Akkor hát nem illetlenség, ugye? Jónapot!

A hangja telten, biztosan csengett, - minden mozdulata csupa derűs öntudatosság, - talán túlságosan is. Mintha minden lépését külön elhatározásból tenné.

A beteg ember már az első pillanatban felemelkedett volt, - ideges, gyors mozdulattal, - hogy összeremegtek körülötte az orvosok üvegei. Lázasan csillogó szemmel, sovány, verejtékes arcával előre, - előre hajolt, - aztán megismerte a leányt. A meglepetés mohó extáziséval mintha nem győzte volna a közelébe várni - és végtelenül szomorú gyermekpillantásában ott égett az elmúlt hetek minden vigasztalan, emésztő vágyakozása - a reményesség, a gyógyulás, a jövő után. Szinte naiv remegéssel csókolta meg a leány keztyűs kezét.

- Anna! Igazán itt van, Anna?

- Hát persze! Egészen itt!

Mosolygott, egyszerűen, kedvesen, és mégis, ahogy megállt előtte, inkább valami üde álomképnek tetszett. Gyógyító, csodatevő álomnak, amilyent a megmentett láz betegek látnak a válság órájában.

- Szégyelje magát, - lehelte halkan, - maga lusta! Itt fekszik, amikor az egész világ mozog ottkinn. Hogy csillámlik a nap, - ha látná, - és mennyi bolond lila virág van már. Hoztam magának is.

Nyugodtan huzgálta le a keztyűjét, - visszatűzte az arcáról a fátylat, - aztán pohárba igazított egy borzas, kis ibolyacsokrot és megsimogatta puhán, felületesen, - mint egy játékos gyerek haját. Közben egyre csicsereggett.

- No, - ne busuljon, nem is jó ottkinn. Annyi ember futkos és olyan lármások. Itt legalább csend van és lehet gondolkodni. Maga úgy is szeret. Mondja? Miről gondolkodik ilyenkor?

Egy rajongó, áhítatos tekintet felelte: »Rólad!«

- Bolondos gyerek! - mosolygott a leány és hirtelen körülnézett:

- Nem hozok széket. Ide ülök; - mondta, - és már odarebbent a takaró szélére. Onnét csicsereggett tovább.

- Képelem, hogy mi mindent kifőz itt unalmában. Az egész jövődöt, ugye? Mind a vizimalmokat, meg az erdőirtásokat, - aztán a sok lumpolást, asszonyt, medvehajtást, ami még hátra van, - odahaza, Erdélyben. Furcsa, ugye, hogy mostanság én is ezeken ábrándozom. - Kár, hogy nem lehet együtt. - A Szepességről elküldték mind az abroszokat. Rengeteg hosszúak, és Borbála néni nekem ajándékozta a családi ezüsből az ő részét is. Van egy cukortartó, - az csoda!

Csak gyorsabban beszélt-e a kelleténél, - vagy volt a hangjában valami erőltetett, tompa árnyalat? A fiatal ember visszahanyatlott a párnákra és lehunyta a szemét.

- Hogy bolondít, - Anna! Hát így kell már velem beszélni?

Ez így váratlan volt, - megdöbbenve hallgatott el a leány.

- Lássá Anna, - mondta vonagló mosollyal a beteg, - olyan nagyon hálás vagyok, hogy eljött. Olyan jó! De miért néz gyerekek vagy ostobának maga is, aki mindig őszinte volt hozzám. Miért nem mondja: Eljöttem, hogy utoljára lássalak, - hogy nyugodt legyen a lelkiismeretem, - hogy emlegethessem a társaságban. Miért nem így? Azt hiszi, nem tudom, hogy az édesanyám nem volna ilyen engedékeny máskülönben. Ő küldötte ide - Anna, - ő tudja, hogy egy hétnél hamarább meghalok.

A leány ránézett, - mintha nem értette volna, és nyugodt, csodálkozó tekintete győzelmesen állta ki a férfiét, mely kutatva furódott arcába.

- Ejh, - hát igazán nem tudja?

- Vagy úgy, - kacagott fel Anna és összezsapta a kezét. Már megint meghalni készül. - Hát hogy leszünk a radnai jósasszonnyal? Emlékszik? Azt mondta, hogy én tíz esztendővel előbb halok meg. No és hát semmi kedvem sincs még hozzá.

- A jósné hazudott. Már nincs egy hetem.

- Emlékszik, akkor, Radnán. Maga az egyik partjára állt a Hejőnek, én a másakra és úgy - azon át, - csak két arasznyi ott a Hejő.

- Meghalok, Anna, - folytatta a rögeszme makacsságával. - Már érzem azt a hirtelen jobbulást, ami a tüdőbajnál a halált jelenti.

Egyszerre durcás, türelmetlen lett a leány arca, hangja.

- Pista, - ha maga még ilyen örültségekkel izgatja magát, - én bizony Isten itthagynom.

Hátat fordított, elindult, - aztán visszahajolt pajkosan, mosolyogva, - mint a Hejő túlsó partjáról. A férfi utánakapott, - visszahúzta, lázasan, fellobbanó erővel, szinte magához emelte a félkarján.

- Nem engedem ám! - Nem engedlek. Most még az enyém vagy.

A karja, mint két vaspánt kapcsolódott a leány derekára, homloka biborosra vált.

A leány valami ösztönszerű ijedtséggel próbált meghátrálni. Az üde egészség visszarettenése volt ez a lázas, beteg élet lüktető túlzása elől. Összeszorította fogát, és az ágy mellett maradt. Ott állt egyenesen, szoborerősen, - emelt fejjel, - és engedte, hogy a csipőjéhez simuljon a beteg forró arca. A fejére tette a kezét és végigsimított rajta, - puhán, felületesen, mint az ibolyavirágon az előbb.

- Lássá, - beszélt neki csendesen, - milyen rossz fiú maga. Először is agyonlumpolja az egészséget, - meghül, szerez valami buta katarust magának, - és elnézi, hogy aggódják az édesanyja, meg a menyasszonya. Aztán még ilyen bolond beszédekkel mulattat. Maga csacsi, - csacsi!

- Még, még, - könyörgött a fiú.

- Ilyenek maguk mind, - maguk erős férfiak. Ez a krakéler népség, - és mind kétségbeesik, ha megfájdul a kiskörme. A legfőbb gyönyörűségük, megríkatni egy asszonyt. Persze azt hitte, - itt mindjárt sirva fakadok, - amiért egy-két hónappal később esküszünk meg.

- Te! Milyen jó tudsz te lenni, - Anna!

- Mintha nagyon bánná az ember egy ilyen képzelődő zsarnokot. Szép kilátások, mondhatom! Magát minden esztendőben vagy háromszor el kell siratni, - míg egyszer engem temet el, - és ki tudja, a Borbála néni ezüstjeivel ki terített majd, - a második asszony?

- Még, - édes gyönyörűm!

- Tudja mit, - Pista? Igérje meg, hogy akkor sem fogja elvenni azt a sápkóros Pongrác leányt.

- Ugy-e nem? - Nézzen a szemembe és igérje meg.

Ez a becéző, kimélő hang egyszerre felriasztotta a férfit. A férfit, az embert, - aki ösztönszerűleg hatalmas akar lenni az utolsó lehelletig, - aktiv, számbavehető és veszedelmes. Felnyult a leány vállához és egy mozdulattal meghajlította, magához rántotta, csaknem érintette a gyümölcslehelletű, üde száját. Aztán egy mozdulattal összecsuklott és a párnái közé fúrta az arcát.

A köhögés volt. A jólismert, vérfagylalóan száraz hangja a halálnak.

A leány megfordult, hogy segítséget hívjon, - de a beteg ujjai görcsösen kapcsolódtak a csuklója körül. Leült hát mellé, - végigsimított a fehér homlokán és felkönyökölve nézte a szenvedőt. A normálisan jó emberek szomorú részvéte simult el a vonásain, az asszonyi lélek ős-irgalmassága azokhoz, akik a védelmére szorulnak. Egy nyulánk, izmos gyereklegényre gondolt, aki vagy három éve, egy kiránduláson, - félkarral átemelte őt a Hejő patakán. Akkoriban érett nagykoruvá bennük az a mesterségesen nevelt érzés, amit a helyzet szuggesztíója szinte elkerülhetlenné tett. A szülők akarata, a földjeik szomszédsága, - minden. Anna is úgy hitte akkor, - hogy az másképp nem is lehet. Hát szerették egymást.

A beteg fakó, elváltozott arccal, pirosan gyűrűs szemekkel zihált előtte. Anna rátette a kezét halovány kék-eres ujjaira. Megnézte a körmök íves behajlását: ez már az előrehaladott betegség jele. A leány egy pillanatra erős, igaz fájdalom nyilallását is érezte. Ez hát a vég, - gondolta. De vajjon *úgy* jobb lett volna?

A beteg megszólalt. A hangja nyugodt volt, - szinte vigasztaló.

- Anna! Jőjj közelebb, - hallgass ide!

- Nem szabad, - súgta a leány és az ajkára tette az ujját.

- De, - kell! Hajolj ide! - Hallottad Anna?

Aztán halkán, - zihálva suttogott a fülébe:

- Lehet, hogy csakugyan nem tudtál róla, - de most belátod, - elhiszed, ugy-e? - Lehet, hogy képzelődöm, tévedek az időre nézve, - talán kihúszom még a telet is, - Lussinban vagy máshol, - de hallottál-e valakit tüdővérszől kigyógyulni az én koromban?

- De hiszen...

- Hallgass, Anna! Egy éjszaka az anyám megszomjazott mellettem. A pohár víz itt volt érintetlenül, - és ő mégis frisset hozatott magának. Tudom, hogy fertőző baj, - azóta tudom.

A leány egy pillanatra, - az emberi nagyság egy üdvösséges pillanatára, - ime csak az örök asszonnyá nőtt. Leemelte a beteg ember poharát és ivott. A férfi nézte, - szinte eszelős imádattal, - mint az oltárok szűzét, - aztán elvette a poharat.

- Ez nem az enyém, - sohase használtam, - a doktornak készítik ide. De hallgass rám, Anna. Mondjuk, - a legjobb esetben, - hogy még komolyan ígérnének nekem egynéhány évet. Azt hiszed, a magaméhoz kötném akkor is a te fiatal, erős életedet? Megrabolnálak-e attól a néhány évtől? Add ide a kezéd. Az ujjad, - itt a gyűrű helye! Itt jegyeztelek el játékból, egy összefont búzaszárral, - tudod?

Két ujjával átfogta a leány gyűrűs ujját, - aztán a maga forró tenyerébe temette az egészet.

- Ismerlek Anna, - milyen lelkiismeretes vagy te, - babonásan lelkiismeretes. Ez a játék-mátka elronthatná a boldogságodat. Most megcsókolom a gyűrűnk helyét, Anna, - nem vagy a menyasszonyom.

A leány nagyranyílt szemmel, halaványan nézett rá. A keze megremegett, vissza akarta húzni.

- Hagyd csak, - mondta, - és most már ő simogatta szánó, szinte atyai szeretettel, - hagyd, ennek így kell lenni. Be fogod látni, hogy így jobb. Így, most jó, - milyen nyugodt vagyok!

A lélekzete csakugyan halk lett, - könnyebbült, egyenletes.

- Régen voltam ilyen nyugodt. Ha tudnád, Anna, milyen heteket éltem át. Az a sok bizonytalan kétség, - az gyötört el. Sohasem éreztem ilyen egyszerűen, biztosan a halált. Hisz nem is olyan nagy dolog, ugy-e? Te most kimégy az ajtón, és abban a percben meghaltál nekem. Csakugyan előbb, - mint én neked, - mert én veled maradok azután is, - jó emlékezésed leszek, - ugy-e?

Szó nélkül bólintott a leány és az ajka megremegett. De az a szomorúan gyöngéd tekintet fogva tartotta az arca minden mozdulatát.

- A halál nem is rossz, - csak biztosan kell tudni. De engem néha elfogott valami kétségbeesett, szívós életvágy. Azt gondoltam, - lehetetlen elpusztulni, mikor élni akarok, - akárhogy, - ha úgy bánva is az élettemmel, mint egy törött pohárral. De azért voltak túlszigázott pillanatok, mikor azt hittem, letépek mind a borogatásokat, összetöröm az orvosságos üvegeket és nekieredek egyszer még az életnek, - egy mohó, sűrített, utolsó napra, - tobzódni mámorban, játékban, muzsikában. És esténként ha jött az önkivület, mondják, erővel tartottak itt. Hozzá akartam menni mindig.

- István!

- Ne! - Hisz most már jól van minden. Most jól vagyok, és olyan nyugodt. Nézd Anna, - mi jutott eszembe. Még a télen járt itt nálam egy pajtásom, - Roxer Sándor, - az a nagy szász. Ha tudnád, - folyton rólad beszélt, - ismeri a szokásaidat, a nótád, a színed, a virágokat, amiket szeretsz. Tudsz róla ugy-e, hogy nagyon magadba bolondítottad? Keményfejű, erősvállú legény az, - és kis kutyád lenne, ha hozzá mennél. És a vagyona...

Most már halottsápadtan állott előtte a leány. A mosoly vonagló kisértet maradt a szája körül, a lélekzete gyors lett, a keze menekülni próbált. Esdeklő sikoltás volt a szava:

- István! - Ne beszéljen!

Az felült újból és előrehajolva, mélyen a szemébe nézett. Mint aki túlesett valaminek a nehezen és fellélekzik valami kis gyönyörűségre. Megint az esdeklőszemű gyerek volt, - a szegény, beteg gyerek, - akivel szemben egyszerre visszanyerte a fölényét.

- Azért, Anna, - add ide még egyszer a kezéd. Még egyszer, - megcsókolom a gyűrű helyét. Ne csak így! Jőjj még közelebb, - csak egyszer, - most utoljára. Ölelj meg te is, - a két karoddal, Anna! Az arcod csupa bársony! Látnod, - a világ minden dolga közül ez volt a legjobb, - hogy most egyszer, - te, - lásd, boldog vagyok, Anna.

Felnézett, - homlokán lázasan lüktettek az erek, - arcszöglete kiélesedett, - a keze süttött, mint az izzó parázs, - az ajka száraz volt, cserepes. A leány lehajolt hozzá, - hirtelen, alig érintve, - mégis megcsókolta.

- Már sietnem kell, - Isten vele! Legyen jó, - vigyázni kell magára! Isten vele! A viszontlátásig!

Gyorsan megfordult, - vissza se nézett többé.

* * *

Ottkinn, az ajtóban várta az őszhajú asszony. Hallgatva ölelték meg egymást, aztán félig zokogva suttogtak el egy pár szót.

- Köszönöm! Az Isten is megáldja érte, gyermekem!

- Meddig élhet?

- Napokig! Talán az éjjel...

- Hát ha még...?

- Semmi sem segíthet. Csoda sem.

- Úgy szeretnék vele maradni addig, néni. De visznek falura...

Profán vigasztaló szavak ötlöttek az eszébe, aztán megérezte, hogy nincsenek itt helyén. Mit is tehetne ő többet ennek az erőslékű, fájdalmában is büszke öreg asszonynak, aki immár percenkint idegenebb neki. Lassan haladt az ajtó felé, - ott szétnézett.

- Valamit letettem itt, amikor bementem. Itt van valahol.

Az asszony egy karikagyűrűt vett fel az asztalról és odaadta.

- Láska, édes Annám, - egészen elfelejtkeztem erről. Milyen hálátlan vagyok. Hát legyen boldog nagyon, nagyon, szeressék úgy, ahogy mi szerettük volna. Roxer olyan derék, jó ember, - a fiamat is szerette. Legyen nagyon boldog.

És áldást intett a leány lehajtott fejére, - ahogy az erdélyi protestáns házaknál szokás, - aztán elkísérte az ajtóig.

Az pedig ruganyos léptekkel, - sietve indult ki, - ki mentül előbb, - a napra, a zajba, az utcára. Átragadt rá az élet beteg imádása, - fullasztotta a csók emléke, amit a kegyeletnek szentelt, - lemosni, - megszabadulni, - itthagyni!!

A vőlegénye várta a sarkon.

Egy házasság.

Valahol odafenn az illúziók pihés felhői mögött két rózsaszín angyal összedugta a szárnyát, két szomorúszemű, kicsi angyal, visszafojtott lélekzettel figyeltek egy percig, aztán az egyik halkán, tétován tapsolt néhányat az apró kacsóival. Lenn a földön a nyár szirmai peregetek azalatt, kelő bimbók pattantak újra, édes, pihegő illatok szálltak be a nyitott ablakon egy függönyös szobába, ahol ünnepét ülte a nász és halk, fáradt sóhajban két ember egyesült.

Mert már olyan régóta szerették egymást. Egy kicsi városban, virágos kültelki kert közepén talált rá az asszonyra a férfi. A kert akkor égőpiros pelargoniumokkal volt teleszórva, a tornácban egykedvűen köhécselt egy deresfejű, vézna ember; jól összehúzta a mellén a bő háziköpenyét, és körölte apró, sápadt fiu motozott. A játékkatonákat rakosgatta mindig egy nagy faskatulyába és bácsiknak szólította őket, a borzas kis kutyának pedig azt mondta halkán, az apja székébe fogódzva: »Tessék elmenni innen, kutyuka!«

Az asszonyei voltak ők ketten, az ura meg a gyereke, de a piros kerti virágok nem tartoztak igazán öhozzá. Mert benn, a kicsi szalonban lilaszínű volt minden fénytörődés, minden árnyék, minden szövetdarab, és ebben a levegőben fogták meg először szomorú megdöbbenéssel egymás kezét.

Megpróbáltak barátkozni. Az asszony gyönyörű svéd novellákat fordított akkor, háborús északi vizekről, nagy kékszemű halászsokról szólókat, elolvasta neki, a férfi pedig a zongorához ült és egyszerű, de csodálatos mélységből jövő dallamok gyöngyöztek és harsogtak fel az ujjai alatt. De egyre többször érezték, hogy a kezük megreszket, agyukon átnyilálnak a puha hangok, pillantásuk riadtan tör egymásra és künn a tornácban egyre köhög az idegen ember.

- El kell mennie innét, sietve, nagyon messzire! - sürgette az asszony. Még viaskodtak egy ideig. A férfi alapjában talán nem is akarta nagyon azt, éppen azt, amit néha őrzöngve követelt, hogy a másik percben töredelmes bűnbánattal boruljon a földre, mondván: »Igaza van, magának van igaza!« Az asszonyt néha csalóka mámorba ejtette az adakozás vágya, de a veszedelmes percekben mindig halálos, szinte állati rémülettel hátrált meg a »bűn« előtt. A jólismert csaták ezek! De egyszer idegenből komoly, nagy levelek jöttek, a munka izent, a fejlődés, a hírnév, siker. »Tehát elmegyek!« - mondotta a férfi. »Győztem!« - suttozta nagyon szomorúan az asszony, és hát kinek volt igaza? Egyideig akkor lobogó, szerelmes írásokkal, viharos szókkal gyötörték egymást, de megsejtették, hogy e légi harcok tombolása el fog csitulni és akkor nem marad semmi. Pedig valaminek maradnia kell, amihez meneküljenek, az egyik a magánya sivár unalmából, a másik az élet nagy álom-zürzavarából, kudarcok veritékéből, kicsikart, örömtelen diadalokból és olcsó mámorokból. Akkor lettek aztán megint »jó barátok« és a ritkán szállongó fehér levelek az anya és fiú viszonyát, a tiszta szeretet gyöngéd bensőségét mimelték. De azért mindegyikre leszálltak néha a tücsökdalos, szénaillatos, veszedelmes nagy nyári esték, a fájdalmak és epedések órái, és árnyéktalanul tiszták, köznapiatlanul szomorúak voltak ezek, olyan egyformák, mint valami örökösen visszatérő álmodás, holdsütte vizeken uszkáló fehér hattyumadár. »Ez az egy gondolatom tiszta!« - suttozta néha édes szomorúsággal a férfi, és nem jutott eszébe az áldott idő és távolság, amely ilyen jólesően tisztára mosta. »De egyszer vissza fog jönni!« - erőlködött néha az asszony, pedig ez olyan idegenül, visszhangtalanul szálló gondolat volt, amíg ő az alkonyatban végigjárta a kertet, a szájába szorított egy nagy piros virágot és véresre harapta az ajkát is vele.

Évek multak el, események jöttek, szálltak, és ez a kicsi levegőtörténet egyszer csak elvégződött úgy, ahogy a hozzá hasonlók sohasem szoktak végződni. »Hiba, - mondaná valaki, - épp itt kezdődik a hiba!« És ez igaz lehet, de nem szabad rágondolni, mert hiszen valahol a

hibának is el kell kezdődnie, különben minden örökéletű volna a világon. Az történt, hogy egyszer csakugyan megtért a férfi a pelargoniás házba, de akkor már az asszony gyászruhában volt, az ijedtszemű kis fiú pedig komolyan állt elébe a tornácon.

- Apa elment, - messze, a fekete kocsin. Nem is jön vissza többet...

A férfi az ölébe vette a kicsi szegényt, odafönn pedig már akkor összesugott a két komoly, csöpp angyal, a hótiszta illúziók fellegei között. Attól kezdve figyelni kezdték az esetet, kétkedő, okos gyermekmosollyal, mint aki fél, hogy a felnőttek játékból megint be fogják csapni. Kíváncsian, halkán és mégis tétován ők tapsoltak, mikor a fiatal nyár szirmai peregetek a nász ünnepén és a szerelem fáradt sóhaja elszállt. De azután szétrebbentek a kicsi angyalok bujócskát játszani a nagy, pihés fellegdunnák közé. Ez mulatságosabb volt, aztán nem is jó valamit sokáig nézni. A mesének, úgy látszik, vége és míg új mese kezdődik, amit majd figyelni érdemes, valamit addig is csak kell csinálni.

* * *

A mese hallgatott. A fővárosba költöztek és Budán laktak, fenn a Tabánban, a hegység meredek szirtfokaihoz közel. Földszintes, kicsi házuk volt és ide vándoroltak mind a lilaszínű árnyékok és drapériák, de a kertben itt csupa hosszúszerű halványsárga orchisok és nagy, lila hegyi csajkárok nőttek. Ezeket is tessékelt a kicsi fiú és úgy el tudott velük beszélgetni. Nagyon csendes fiúcska volt most is és így szerették. A férfi délelőttönként órákat adott a túlsó parton, egy nagyon előkelő zeneiskolában, délután pedig halkán, fiatalos, új gyönyörűséggel simogatta végig a billentyűket és gyors, kusza jegyeket írt. Ő most ismerte meg életében először a pihenést és a derűt, az egészséges harmóniát és ez új és jó volt ahhoz a munkához, amit most végzett. A vándorévek eredményeit gyűjtögette össze, a mult viharai emlékét, az ifjúság finom zöngéseit és vad, eszeveszett crescendóit. E hallgatag és derűs parti fővényen egyenkint törte fel a kagylóhéjakat, amikben gyöngyök rejtőztek már régtől fogva, és mind e gyöngyök a mult beteg küzködéséből, hullámtörődésből, apró, gyötrelmes homokszemekből, kinzó sérülésekből születtek, mint valamennyi gyöngye a világnak. Az első, nagy művén csiszolt finom kézzel, gondosan, aprózva és jóleső könnyűséggel. És az asszony? Azóta ő is eljutott valamennyire egynémely megismerésekhez, építette a hidat feléjük a tulajdon lelkén keresztül és az emberek kezdtek ráfigyelni. Ő délelőtt hajolt a kicsi, fehér íróasztala fölé, mert éppen délután kellett valami redakcióban dolgoznia.

A kicsi fiú hát egymaga bandukolt a napsütéses kertben, és néha a konyhapincében elhallgatott egy percre a cukortörő vagy a habarókanál zaja. Ilyenkor Julis szakácsné dugta ki a fehérendős, buksi, piros arcát a kertre nyíló konyhaablakon.

- Mit csinál, Pityuka? Jól van, Pityuka, szépen játszik!

Julis - az ő személye is fontos volt ebben a harmóniában - talán minden összhangok alapja. És ő megállta a helyét. Julcsa okos, derék és hasznos személy volt, minden háziállatok ideálja, olyan, aki magától tudta, hogy mi következik az ételrendben, a hónap közepéig mennyi pénzt szabad piacra kiadni és a boltiszámla mennyire rughat. Így most már csaknem tökéletes volt az életük, oh, nagyon, úgy, ahogy volt, ki lehetett volna ollózni és nyomdába küldeni valami iskolai olvasókönyv didaktikus cikkei közé, amin jó gyermekek okuljanak, és a két pici angyal odafenn a báránycsászár égen újra összetalálkozott. A tapsoló angyalka kacagva bökött feléjük a pici ujjával, a másik pedig komolyan és merőn forgatta végig a lepergett napjaik könyvét.

- Lemegyek hozzájuk! - mondotta végül - és ugy-e, ez már megint a mese!

* * *

Pedig a mesétől mégis csak el kell bucsuzni, ezuttal végképp. Mert ami most történik, az valami egészen ostoba, cseppet sem felsőrendű dolog, csak olyan, amit ki szoktak hagyni az olvasókönyvekből és az életben is zárójel közé tesznek az emberek.

Az asszony hét óra tájban került elő a munkából. A napszállat aranybronz verőfénye végigkísérte a Dunaparton, előntötte a világos battisztruháját, izléses, kicsi kalapját és aranyos árnyékokat lopott bele a barna hajába, áttetsző, de azért üde bőre alá. Sugárzó és derűs volt, mint ahogy mostanában mindig, gyorsan, diadalmasan szedte a lélekzetet, mint aki évek és évek fojtott szisszenése miatt akar kárpótlást. Karcsú alakja megnyúlt, kiegyenesedett, a szeme mosolygott és a vállain olyan könnyűnek tetszett az élet; amerre ment, mindenütt utána néztek az emberek.

- Mindjárt nála leszek! - gondolta és csaknem dalolni kezdett az utcán, aztán kislányos szökkenésekkel surrant be a hűvös kapuív alatt. Vidáman, hangosan kiáltott le a konyhába:

- Julcsa! Adj valamit enni nekünk!

Senki sem felelt és az asszony mosolyogva sietett át a verandán. Az ebédlő asztalán a félbehagyott terítés nyomai, a másik szobából halk nevetés hallatszott és valami különös, reszelősen érdes, fojtott beszéd. Egy pillanat. A kelletlen megdöbbenés még át se rohanhatott valamennyi idegén, még egyszerűen, gyorsan nyitott be és a nyugodt, jóságos hangján mondta:

- Eredj, teríts hát, fiam!

A gömbölyű leányzó skarlátpirosan huzódott el a zongora mellől, a férfi pedig hirtelen végigzúgatta a billentyűket - szokatlanul, durván - és ebben a percben már nagyon szánalmas volt. A leány azóta odakünn csörömpölt a villákkal.

- Soká vártunk rád! - mondta az ember és nem nézett az asszonyára.

Az pedig éppen olyan mozdulattal nyult a kalaptűjéhez, mint tegnap vagy tegnapelőtt. Mint mindig ilyenkor, hogy ledobja hamar és hozzásiessen, az ölébe simuljon, puha, fehér karjával átfonja, tiszta, nemes, finom lényével pazarul megajándékozza az embert, az egyetlen elsőt, igazit. Már feléje indult, aztán hirtelen, vak döbbenéssel állt meg. Mi történt? Ostobaság! A férfi kabátja könyökén felül fehér volt a lisztportól és apró, havas foltok kiáltoztak a zongora ébenfáján is. A leánynak ma szitálnia kellett, igen. -

Ijedt rebbenéssel fordult meg a hálószoza felé, az arcát, a homlokát pedig előntötte valami rémségesen forró vérhullám. Még ne, - csak még egy percig ne! A besötétített fürkében magára csukta az ajtót. Csend. Csak valahová el lehetne rejtőzni, - a párnák közé, csak gyorsan, míg szét nem pattan minden - - és hirtelen, kétségbeesett gyorsasággal közétemetkezett az ágy illatos, fehér pihéinek. A fülében már érezte azt a halk, jóleső zsongást, ami az eszméletlenség küszöbe - csak percekig tarthatott az egész.

Halk döngetésre riadt. Egy pici láb türelmes egyformasággal ütögette az ajtót.

- Mamácska! Jöjj ki, mamácska. A vacsora bent van.

Felugrott és eligazította a ruháit:

- Mindjárt, kis fiam!

Már eszénél volt, már értett mindent. Az ágy széléhez ült és az éles fához szorította a fejét. Egy szolgáló, igen. Vastag darócinget visel, ami szürkén tűnik elő a kurta ujjas alól, hét ráncos szoknyát egymás fölött, amik közül csak a felsőket mossa időnkint, csúf, inas lába van, dagadt, kékes erekkel, mosolygó, vidám állatszeme, duzzadt, piros szája, harminckét széles, fehér foga. Amikor lép, módosan riszál egyet a derekán.

Felemelte a fejét, meglátta magát a tükörben: és halványnak, törődöttnek látta; meddő évek nyomaival, az intellektualitás minden fáradságával a rajzos, érdekes arc vonalain. Milyen ideges a szeme csillogása, milyen beteg módon torz alatta a mély, kékes árnyék, a vértelen homloka körül milyen túltengő a sűrű, barna hajkorona tömörsége. Az előrehajló, fehér nyak, a vállak gyöngén ívelt vonala, a halkan elhullámzó csipők, - oh igen, - ez a leány husos, erős, mint valami duzzadt, vérbélű gyümölcs, az ölelésre ő alkalmasabb. Igen, de hisz ez otromba és másodrendű dolog, az élet minden finom, nemes és teljes gyönyöre mégis itt van nála a férfi számára. De vajjon ennyi minden?

És most még erősebben elfogta a forró, gyötrelmes szégyenkezés. Mit tegyen? Ha most kimenne és haragvó méltósággal egyszerűen elűzné azt a teremtet, aki a szemében most vált hasznos házibútorból teljes erejű és igényű »másik asszony«-nyá. Ha elűzné, ahogy Sárai Hágárt, minden törvényes jogrend alapján állva, a feleség harsogóan büszke, mert védett erősségében. A férfi szavát se emelné érette. És egy pillanatra belátta, hogy az egyedül üdvös és életrevaló dolog ez volna.

Igen, ez! Csattanósan, keményen és józanul új harmóniát teremtene köztük és új nimbuszt adna a változott helyzetben. Ő belőle egészséges, józan, ügyes menyecskét formálna, aki a maga javára tudja használni a világ ócska rendjét, az urából pedig hamiskásan mosolygó, de azért jámborul szégyenkező és megbánó vigjátéki férjet, aki bocsánat fejében mindenre kész és csak titokban örül, hogy ő milyen nagy kujon. Az elhalt édesanyja jutott eszébe. Az is mesélt neki efféle történeteket, amikor ő csattogó nyaklevesekkel parancsolta szét a nyugalmat háborgató incidenseket. Valahogy így lehetne tenni.

De már érezte, hogy nem bírna, nem fog így, fázósan idegen volt tőle az egész. Az érzései ösztönszerű, szinte testi arisztokráciája rémülten tiltakozott. Szembeállni, viaskodni, győzni, ilyen csatában? Egy cselédleánnyal, aki a házasságuk negyedik hónapján hozzádörzsölte vaskos, kemény vállát, lisztes szoknyáit ahhoz az emberhez, aki számára ő teremtődött, egyedül csak ő, az áldozó, megértő, igazi emberfél. Nem, nem teheti. Mivé lenne az életük, a sok elmúlt, gyöngéd, halkan epedő pillanat, a magános tavaszok, elpazarolt nyarak, minden letörtetlen virág és elmulasztott csók, amin az ifjúságuk elveszett és a rövid boldogságuk felépült.

- Mamácska, jöjj már! - könyörgött félig sirva a szomorú gyermekhang és egyformán halkan, ügyetlenül döngött az ajtó.

- Megyek, fiam!

És ebben a percben már tisztában volt magával. Önkénytelenül, a lelke igaz szülötteként támadt fel benne a közel jövő programja, sejtette, hogy oktalanság, de tudta, hogy másképp nem tehetne. Mert valami dacos, keserű és nagyon szívós mártir-önuralom töltötte be a lelkét. Nem fog jelenetet csinálni, ha belepusztul is, de különb lesz önmagánál és önmagában az asszonynál. Csak úgy tehet. Ez a félig öntudatos elhatározás szabta meg a nappalait és éjjeleit, ez rontotta el az életét.

- Megyek, fiam!

* * *

Az ember már a vacsora mellett ült és nem nézett fel az ujságjából, amíg gyöngén érintette az asszony kezét:

- Parancsoljon!

És beszélgettek is. Szó volt a fősvény szerkesztőről és az új opera diszleteiről. Aztán Julcsa aludni vitte a gyereket, az asszony pedig lassan keztyűt húzott és könnyű, szürke porköpenyt vett föl.

- Hova készül? - kérdezte fojtott ijedtséggel a férfi.

- Járni akarok egyet a bástyán. Fájt ma a fejem.

- Egyedül?

- Egyedül.

Érezte, hogy most fájdalmat okozott és ez nem illett a programjába. Már meg is bánta, de mennie kellett, kellett. Egyedül akart lenni. Sötét ruhában, igénytelenül, szegett fővel, szinte tépetten osonni az alkonyatban, az utcákon, ahol még az imént sült a nap, - szembe a vízparti, esteli széllel. Egyedül lenni, valamivel elszámolni, valamit elvégezni, kicserélni, rendet csinálni abban a világban, amely ő maga volt. Az utcára lépett.

- Mi történt? Talán semmi, és ez éppen a rettenetes. -

Az asszony megállt egy percre, hogy fenéig ürítse a poharat, a gúnyos, keserűen józan, éktelenül közönséges gondolatokat, amik durva, érdes tenyerüket végighúzták a lelke finom, remegő hamván. Neki nem az volt az élet, ami másnak, nem a tarka ostábla, amin az emberfigurák alkalom és ötlet szerint végigbotlanak fehér meg fekete kockán, nem tudta őket soha józan humorral afféle kedélyes Schöberl-bútoroknak nézni, amik szükség szerint szolgálnak más meg más célt és eszményt. Ő valami mást akart. Uristen! Hisz annyit szenvedett és olyan sokáig, hogy képtelen volt lemondani az igényeiről. Neki többel tartozik az élet. Teljes hittel, töretlen illúziókkal, valami kissé kothurnuson járó, légies, csodanagy szerelemmel. Vége! Meg volt mérgezve minden gondolata örökre.

Az alsó rakpartra ment és a tiszta, örök hullámokat nézte. Ezek így folynak már ki tudja, hány ezer éve és minden, ami történik, már volt egyszer, ugyanúgy, akár csak az egyforma habok születése. Egyszer mintha ő is állt volna már ilyen üresen, kifosztva valami alkonyatban egy vízparton. De nem ebben az életben. Már tudja. Az ő élete egy kicsi, pelargóniás házban folyt el, ahol pirosan égtek az örök egyforma lázok, meddő sóhajok repkedtek és ő valami álomba ázott, beteges türelemmel ápolta első urát; amíg a másik, a csodás dallamok embere, idegen nagyvárosok utait járta.

Nagyvárosok. Rémülten nézett körül és érezte, hogy már a multja is be van fertőzve. Amilyen túlzó volt a hite, önfeláldozása, boldogsága, úgy jött felé zúgó árban, mindent betemetve ez is, a szennyes kiábrándulás. Túlsapott a korlátokon, lerontott, bepiskolt mindent. Igen, a nagyváros élete. Mostanában kezdte valamennyire közelből látni, megsejteni és bámulni az élet e rettenetes »másik oldal«-át, amely mellett eddig közönyösen ment el, mint a vak embert nem érdeklik a színek. Az élet mocskáról, ha hallott, mindig megzavarta kissé: »Hát ez is van?« De titokban úgy sejtette, hogy mindez csak szóbeszéd; otromba túlzás az emberállatról szóló minden adat. És most, egyszerre *hinni* kezdte. Oh Isten! Mennyi új, polypkarú rém, mennyi suhogó, libegő, mocskos női ruha, mennyi ígérő, széles mosoly, nehéz illatok, milyen zavaros, bűzös tengere a feledésnek, a problémákat oldó sötét, durva mámornak. A sok lihegő, duzzadt ajak, ami felé csak nyúlni kell. Már látta, életre kelt benne minden szó, amit valaha olvasott vagy hallott, az ocsmány mesterkedésekről, túlhajszott idegekről, ronda ernyedtségről, titkos, érthetetlen bűnökről, és fölcsigázott aggyal látott, látott mindent. Torzan mosolygó, nedves, vörös szájak törtettek vigyorogva feléje az ezerszínű, idegen villanylámpák alatt és e meduzafők közt ott látta azt, akit szeretett, akire ő fojtott, édes bánattal gondolt a megszépítő messzeségből és hév, nyári éjszakákon órákig nézte merőn a poros, fehér utat, ami a gyöngyszínű ég felhőibe veszett. Onnét jön egyszer a kocsija állomás felől.

És minden reggel előkeresett egy rejtett, kicsi arcképet és remegve, pirulva, mint egy növendékleány, megcsókolta a szemét.

Fáradt volt, fölneézett és a homályban, a hídfő oszlopánál megismerte a férfit. A két acélszürke árnyékú szem, igen, most is szembe nézett vele.

- Félttem, hogy meghül, Ilona, most hazakisérem.

Hirtelen forró undorral szeretete volna mellbe lökni, messzire eltaszítani maga mellől: nem nézett rá és csendesen a karjába fűzte a kezét.

* * *

És hazamentek és lepihentek a függönyös szobában, aminek ablaka a kertre nyílt és a párkányt hulló szirmokkal peregte be minden nyári éjszaka, immár a kései szeptemberi nyár.

Hanyatt feküdt az asszony és a drapériák rojtját számlálta. Milyen különös! Mi különbség a tegnapi éjszaka és a ma között. Talán csak az folytatódik és álom a nappal minden zűrzavara. Pedig nem, ő tegnap éjszaka meg akart mondani valamit az urának, beszélni akart az eljövendőről, a nagy titokzatos, örökké fontos valakiről, aki ma még a Semmi, de a lehetőségek egész világa. Meg akarta szorítani csendesen, hálásan a kezét, hogy könnyek között ígérhesse meg neki a kicsi angyalt, aki eljön hozzájuk és leszen kettejük helyett egy. Édes szenvedések, boldog remegés, játékos gondok közelednek, a csoda, a nagy csoda. Tegnap nem mondta el, hogy egy napig még előre örülhessen az ő örömének és ma nem fogja elmondani neki.

Egyszerre valami egészen okos dolog jutott eszébe. Hátha az, ami történt, valójában egy cseppet sem jelentős, csak az ő túlszigázott idegeiben, zavart agyában nőtt ilyen óriássá. Igen, ez mégis valószínű! Már tudta, hogy a mostanihoz hasonló időben nem megbízható az asszonyi ítélkezés. De most józan. Most gondolkodni fog. Tehát mi történhetett? Az ura átkarolt egy szolgálót, talán félig tréfásan, önmagának tetszelgő léhasággal. Abban a percben nem volt »ő«, megtagadta a nimbuszt, amivel a felesége lányos ábrándjai körülvették. De hát tehet ő erről a nimbuszról? Ki ura a pillanatnak? Talán meg is csókolta. Ez rettenetesen durva ízléstelenség mindenki szemében, de miért? Csak *azért*, mert itthon történt, a házban, a szentélyben, a felesége cselédjével, igen, az emberek így ítélnék meg. Mert máskülönben csak elnéző mosollyal szabad tudtul venni okos asszonynak az ilyet. Csak ennyi az egész? És már megtévedt a következtetése. - Nem, így csak gondolkodni lehet, nem érezni!

És nem jött álom a halvány selyemmel húzott spanyolfal mögé. Egyszer, - igen, a más asszonya volt még, egyszer ő is odaadta ennek az embernek az ajkát, egy félig szűzies, de millió vad gondolattal megterhelt kicsi csókra, egy búcsucsókra.

Előrehajtott arcát, könnyes szemét, vonagló száját adta oda a sok szomjas tilalomból és a férfi, míg halkan, imádatosan, könyörögve alig érintette a csókjával, igen, - emlékszik, - örült, vonagló szorítással csaknem összetörte a két kezét, amit a magáéba fogott. Ő akkor azt hitte, sokat, nagyon sokat adott, és egy útszéli parasztleány ugyanazt adta neki, és talán erre sem volt kevesebb szüksége. Ez a Julcsa egészen derék, kötelességtudó ember, ügyes és jóra való személy. Milyen mérhetetlenül értékes azokhoz a százakhoz képest, akik a kóborlás éveiben pazarul osztottak neki mindent, amit ő megtagadott. Hát ilyen otrombán egyszerű az élet? Az ember éhes, az udvari ebédek lakomáin pedig csak finom, eszményi játéka folyik az evésnek. Pfuj!

Most már a végleteknél tartott. Azt gondolta: talán minden ajak egyformán értékes, amíg csókolni tud. De miért nem érzik így az asszonyok is - egy munkás, egy kocsis csókját, gyalázat!

A selyemfalon túl megmozdult a férfi.

- Alszol, Ilona?

- Azt hiszem, már aludtam!

- Nézd, asszonykám! Nézd, valamit szeretnék mondani neked. Azt hiszem, ma félreértettél valamit. Az egész egy nagy ostobaság volt. Belátom, hogy nagyon ízléstelen, de te okos és jó vagy és az egész nem nagy dolog. Úgy-e nem vetted komolyan. Ha akarod...

Akadozva, kérve, röstelkedve beszélt és rekedt iszonyattal sikoltott bele az asszony. Már felugrott volt, sápadtan, reszketve ült az ágy szélén és kezét maga elé tartotta.

- Hallgass! Az Istenért! Egy szót sem!

Az ura hozzá akart sietni. De mikor látta, hogy vonaglik az undortól, a gyűlölettel, láztól, haragtól, ijedten hátrált és nem merte érinteni.

* * *

Hetek következtek, amikről nincs mit beszélni. Mindennap reggeliztek és ebédeltek, dolgoztak és társalogtak mint azelőtt, békés, szerető hitveseknek látszottak szinte az önmaguk és egymás megtévesztéséig és mégis, az egész világ megváltozott bennük. Pedig a kicsi, sápadt fiú félve lovagolt a mostohaapja ölében, a szabó elhozta az őszi ruhákat és Julcsa ügyes bevásárlásokat csinált téli zöldségből.

Ez az élet a pokol minden gyötrelmét hozta valakire, és ez a valaki a férfi volt. Mint valami börtönben, úgy érezte magát. A tömlőc minden fala átlátszó, puha ködből van, és csak amikor nekiront, hogy kimeneküljön, akkor válik kemény sáncfallá. Néha, mikor ránézett erre a komoly, nemesen nyugodt, szomorú asszonyarcra, rázni, fojtogatni, ütni szeretne volna vak gyűlölettel. Hát mit akar vele?

- Igen, beszélünk kell egymással! - határozta el egyszer hazamenet. - Tisztába kell jönnünk, - vagy-vagy, - ez az élet nem folyhat tovább. A zavar, kényszer és szégyenkezés költözött be hozzánk, vége a nyugalomnak, már nem tudok dolgozni.

- Hol van édes mama? - kérdezte a kis fiától, aki a karszék támlájából és a függöny lelógó végéből sátort csinált magának és csendesen üldögélt benne, mert az az ő háza volt.

- Mama ottbenn, a díványon!

Csakugyan ott feküdt, nagyon sápadtan, kuszált hajjal, valami ismeretlen testi szenvedéstől elgyötörve. Amikor ránézett az ura, csaknem könny szökött a szemébe. A férfi szerelmének minden nemesebb vonása, a védelem, a gondoskodás, a becézés vágya mind feltámadt benne ebben a percben a szegény összetört teremtsé iránt. És valami homályos sejtés is megfogta, - mi ez? - Az asszony csakugyan halványnak és gyöngének látszott az utolsó hetekben és ő... talán félremagyarázta... talán...?

Gyorsan lépett közelebb és csak egy hajszálon múlt, hogy túláradó, gyöngéd szerelemmel elé ne térdeljen bűnbánva, esdekelve: »Aljas kutya vagyok, kívánj akármit, büntess, gyötörj, sírj, fenygezz, de szeress, ahogy én imádlak!«...

Mielőtt szólt volna, az asszony arcára nézett. Látta a keményen, szigorú akarattal összeszorított száját, dacosan lezárt szemeket, görcsösen kapaszkodó vékony ujjait a sötét hajhullámok közt. Az asszony ébren volt, tudta, hogy mellette áll és nem nyitotta fel szemét. Világos, el akarja kerülni a szóváltást. A férfi pedig csendesen, lehajtott fővel ment ki a szobából.

* * *

És megint jöttek hetek és megint nem történt semmi, vagy ami történt is, azt nem lehetett észrevenni, mert nagyon benn, a legmélyen folytak a napok és éjszakák gyilkos kis tragédiái. A sárga orchideák leszegték fejüket a kertben és az ablak deres lett néha, a csendes kis fiú pedig sokszor rajzolt ujjával a homályos, nedves üvegtáblán. Már szürke volt az alkonyat, mikorra hazaért naponta az asszony és csendesen köszöntötte az embert, aki a tűz mellett, a hintaszéken gunnyasztott.

- Ma elseje van! - mondta egyszer bizonytalanul a férfi.

- Igen, elseje.

- Hideg felvágottat fogok venni vacsorára és egyebet. Mert elbocsátottam a cselédedet, úgye, nem haragszol?

- Akkor hát, majd én csinállok valami vacsorát inkább.

Mikor a tűzhelyhez ért, már belátta, hogy milyen gonosz, lelketlen durvaság van ebben a pár szóban, a rideg, közömbös hangban. Már idesodródott, már nem tudott »jó« lenni. Már nem értette a szívét, csak a gögös, konok, mindenkit megszegyenítő kötelességtudást.

A csatarendbe állított, tiszta lábasokból válogatott és csendesen tett-vett körülöttük. Milyen rendes, tiszta volt a Julis konyhája, különös!

Az ura lépett be, kalapban, felöltőben.

- Ilona! Ne fáradjon, kérem! Én inkább elmegyek ide valamelyik kis korcsmába.

Az asszony bólintott és hallotta távolodni a lépéseket. Már leült, az ölébe tette a kezét, mikor a léptek újra közeledtek. Visszajött.

- Ilona, - mondta csaknem kérlelve, - ha te is akarnál jönni, megvárnalak. Mit csinálsz egyedül?

- Én korán fekszem ma, köszönöm! Pityut vidd el inkább.

* * *

És egyedül maradt a nagy, kietlen csendességben és a percek egymást érve peregtek el mellette. Az asszony nagyon homályosan érezte már, hogy ezek a látszólag nyugodtan, egyenletesen lüktető pillanatok a végső konzekvenciáktól terhesek. Miért ma? Valahogy minden megérett, betölt, mintha csak ezzel a mai, közömbös nappal veszett volna el menthetetlenül mindene, amije volt, önmaga is. De azért nagyon soká elüldögélt a konyhaablakban, nézte a kert puszta kóróit, a deres, fiatal fákat, az ég homályos üvegszínét és a kerítésen néhány felfordított köcsögöt. Tudta, hogy történni fog valami, akkor is, ha nem siet, nem határozza el, ha nem is akarja. Így, ölbetett kézzel, ülve is maradhatna és mégis elkövetkeznék ma a megoldás, biztosan, mint a vak ösztönök munkája.

És mégis, mikor már egészen besötétedett, felállt és a szobájába ment. A kis fehér íróasztal, a kedves, percegő tollak. Igen, írni akart, levelet írni. De mit! Igazságot? Hisz tudta, hogy amit most átél és érez, azt szokták hivatalosan »pillanatnyi elmezavar«-nak mondani. Mosolygott is ezen. Itt nincs okfejtés, magyarázat, semmi határozott gondolat, milyen jó, mert ez az állapot át fogja őt segíteni valami nehézségen, ilyen kábultan, most könnyű, - - és az a fő, hogy azutánra is minden elcsitul. Sietni kell, míg tart ez a könnyű, furcsa zavar. Letette a tollat és a halántékát fáradt mosollyal hajtotta a kicsi forgópisztoly csöve fölé. A ház üres volt, senki sem hallott semmit. És csendesen, - egyenkint, szinte melódiás csepegéssel esett a padlóra egyik piros vércsepp a másik után. Egy kései légy zümmögött buta mámorban az összetapadt vértől nedves hajcsomóba keveredve.

Kinn az előszobában támadt először nesz. Apró lábak futása, halk gyereklihegés, a kicsi fiú nagyon örült, hogy ő most huncut volt és előreszaladt apától. Aztán elszomorodott, hogy az ajtó csukva, - és egyformán, halkán, türelmesen döngetni kezdte.

- Mama! Nyisd ki hát, mama!

Diadal.

Oh, milyen régen, milyen zavaros messzeségből érzem most az időt, mikor utoljára itt jártam; alig lehettem több tizennégy évesnél. Most, hogy ilyen sietve, rohanva nekieredtem az életnek, bolond forgataga kidobott egy percre. Egy késlekedő vonat akaratlan ittmarasztott néhány órán át, és a csendes, opálos hajnalszürkületben végigbarangolom a szülővárosomat.

Egymásra ismerünk. A nagytemplom szögletén két kézzel szorítom le a kalapom, mert belekapaszkodik a szél, a zabolátlan, vad, össze-vissza alföldi szél, épp úgy, mint régen, mikor iskolás koromban itt befordultam. Keresem az akkori lépteim nyomát, de hányszor szét-fujhatta azóta! Hogy megtépzott néha, a táskám, a szétesett irkalapokat hogy' dobálta a piarista-klastrom falához, míg a lányok, a társnőim kacagva néztek a túlsó oldalon. Emlékszem, gyűlöletesek voltak, kárörvendők és gúnyosak, az asszony minden gonosz maliciája a másik asszony iránt benn volt e tornablúzos, kurtaszoknyás kicsi felsőbbbaleányokban. Nem szerettek, mert egyeseket kaptam és kitüntető aranyérmet a vizsgán, de mégis mind körübem sereglettek, amikor betértem odaát a Kisvíz-utcába, Matolcsi szatócshoz. Meg kell néznem, ott van-e még az a kicsi bolt, ahol egy krajcárért a csodálatos formájú nagy cukrokat árulták: átlátszó tyúkokat, piros elefántot, pólyásbabát, krumplicukrot... Haj! Krumplicukor, szappancukor, töltött csokoládé, ti első érzéki vágy, korrupció, társadalmi tekintély a furcsa iskolai szövetkezésekben. A vigyázó nem írt fel a fekete táblára és a szomszédom horgolt nekem három sort egy szem cukorért. Tíz éves lehettem akkor és az iskolánk, oh, a helyén valami emeletes vendéglő épült azóta.

Tíz éves voltam és nemrég kerültem haza nagyon betegesen egy távoli apácakolostorból, ahol már három évet töltöttem volt akkor; három évet fejlődés nélkül, elkényszeredve, látomásos, beteg gyerekfantáziával és gyöngé, kicsi testtel. Ott sohasem láthattam eleven, sárga napsütést, mezei virágot, vagy csak egy élő, igazi kutyát sem. Azért lehettem én egészen más, mint a többi gyerek.

A Megye-utca házai ezek. Az első, álmosan mosolygó napsugár szembekacagja mind a régi, zsalus ablakokat, a rokon portákat, ahol annyiszor jártam, majd sunyi, szélestornácú kis svábházakat túlról, és néhány takaros, iparkodó kis vadonatúj polgári lakást. Már halad a város; »Gőzfürdő« látom aranybetűkkel írva és »Városi tornaterem«, de a szögletben zöld hársfalombok között még ott szégyenkezik a keresztanyám ócska, meglippent kis sárga háza. Nagy csendesség van itt még és a régi, bezárkózott ismerős tanyák ugyanazt álmodják, tudom, amit én, hogy a régi embereik pihegnek a hunytszemű ablakok mögött és a régi alakokban járok közöttük, mint jártam egy tucat esztendeje.

Hogy is jártam akkor? Valami csodálatosan szomorú ügyetlenség lehetett a lépéseimben is, éreztem, és nem tehettem róla. A könyvestáskát mélyen lelógattam és gondozatlan, nagy cipőimben egyre megbotlottam az egyenetlen utcai kövekben, a földet néztem és elfelejtettem köszönni a néniknek. Mert nagy és komoly töprengések ülték meg kicsiny agyamat. Világtörténelmet kezdtünk tanulni akkor, és éjenként nedves homlokkal, lázas aggodalommal gondoltam rá, nem vagyok-e istentelen, ha »görög vallás«-ról olvasok és a tévelygő, hitetlen pogányok dicséretét hallgatom a tanár úrtól. Mikor a tanár úr maga is eretnek, és az egyiptusiak kétezer évig imádták a napot és az Isten nem sujtotta őket kénköves esővel, sem szörnyű nagy építésüket a babiloni nyelvzavarral. Igen, a kolostorból akkor csak nemrég kerültem ki a szabad levegőre.

Az utcán néha láttam a rokon néniket, amint egy-egy zsalu mögül könnyezve néztek rám és hallottam a sóhajást: »Mit szólna szegény apja, ha látná?« Ő szegény nem láthatta már az ő szemefényét, kinn aludt egy aranybetűs köemlék aljában, a temető rácsos kapuja mellett.

Amikor meghalt, elküldtek engem, mikor pedig hazakerültem, már volt új apám, meg két aranyos, pici testvérkém.

De igazán nem ők voltak az okai, ha szomorú, félszeg, ügyefogyott gyerek voltam. Hogy valamennyire fölösleges vagyok, azt csak a buta kis ösztönöm sejtette egy kicsit, de otthon azért nem bántott senki. Habár az édesapám idejében egyre a nyakamon ült is a bonne, most azért szívesen futkostam a boltba riskását hozni, óvóba kísértem a kicsinyeket és szegény mesterleányokkal, a nagynénéim viselt ruháiban jártam az iskolába. Észre se' vettem. De meggyengült kis szemem egyre hunyorgattam a világosságtól és egy ásító kutyától rémülve szaladtam el, mert »rám tátotta a száját«.

Lehet, hogy nem is egészen a kolostor műve volt ez, hanem velem született. Tizenkét éves koromban még nem ismertem az órát és a harangszót nem különböztettem meg a toronyóraütéstől, sem a hatost a húszkrajcárostól, de a középkori céhek és lovagok rendjéről írt feladványom »feltűnést keltett« és az osztályfőnököm valósággal ünnepelt. - - Akkor határozta el nálunk a családi tanács, hogy akármilyen áron, tanulnom kell; a negyedikből majd fölvesznek az ötödik gimnáziumba, tanulni és kenyeret keresni, mert csunyanak indulok és úgy sem fog senki feleségül venni. Akkor egy csöppet sem zavart ez.

Nem zavart később sem, amikor az álmaim elkezdődtek. Kívül csupa tragikomikus esetlenség volt az egész gyerek, aki voltam, de a bensőm tele erős elméleti fogékonysággal és nagy, merész, gyönyörködő fantáziával. Az első álmom, még régebben, tudom, egy beszélni és járni tudó játékbaba volt. Akkor még játszottam, de mindig csak egyedül. Majd vonatvezető voltam a kertbe halmozott épületfa-rakáson, majd várkisasszony a padfeljárón, ahol törött állványból, rossz vasalópokróból meg egy zsámolyból rendeztem be szobát. Mindig főszemély voltam és főcselekvő, az utasok, jobbágyok, udvari dámák pedig csupa láthatatlan levegőalak, azt gondolták, azt akarták, amit én, és milyen jól lehetett bánni ezekkel!

Az álmodozások este voltak lefekvéskor, naponta tovább fűztem, kidolgoztam őket és eltartott hónapokig is ugyanaz. Később egyszer, emlékszem, képzeletben én voltam az aranyhajú viasz Afrodite, akit a cédulaház megett a plasztikumban mutattak vásárkor, mikor nyertem is egy kék cserépvázát és az én ágyam körül is bámuló tömeg hullámozott. Ezt már a szerelem álma követte. - - -

Még csak itt, a kis kaszinósikátoron szaladok át és beérek a mi utcánkba, a Könyök-utcába, ahol akkor laktunk. Meglelem-é a házat, az öreg postamester nagy, verandás kőházát, ahol egy csöpp udvariszoba merész és forró, ideges, képtelen és gyönyörű látomásokkal borult fölém. Szerelem! Valami nagyon eltitkolt fájdalmas és különös helyzetet gondoltam ki és megcsináltam a képzelt regényem minden részletét: a hőst, - az ismeretlent, - - és mindez oly örületesen szép volt. Bolond dolog és nagyon szégyenlem magam, de most érzem, hogy újra tudnám kezdeni az egészet, lángoló önfeláldozással körülvenni az erőt és megalázkodó, gonosz és végtelenül finom jellemet, az egész paradicsomkerti bűvöletet, akivel soha, soha nem találkoztam. Ejh, ezt nem is lehet elmondani! -

Jó hogy idáig jutottam. A ház még a régi, csak a haederalomb fakult meg a lugas körül és a mostani lakója nem tartja olyan tisztán, mint az én anyám. A valóság színében lám fakóbb és jelentéktelen ócska ház ez is. Igen! Jó volna újrakezdeni mind a régi álmokat, de csak úgy, ha a valóság nem szólna közbe!

Tizennégy éves voltam, amikor beleszólott és fölrezzentett valami kicsi történnel, ami nélkül, érzem, egészen, egészen másforma volnék én, mint amilyen most vagyok. Vajjon milyen volnék, - vajjon örökre elveszett az a forma?

Tizennégy éves voltam és a keresztanyám kisütötte, hogy valamiképp »ügyesednem« kell. Alányi úr, a táncmester, épp akkor toborzott a mi városunkban és engem, névnap ajándékkal beiratott a keresztanyám.

Nagyon kelletlenül fogadtam és dühös voltam, amikor először felmentünk. Nagy dolog az. Két órán keresztül fűzőben és szűk cipőben lépegetni, botorkálni, mikor a vizsga közel, otthon sok a lecke, én úgyis csunya vagyok, azt mindenki mondja, és az álmaim szomorú hőiséhez, a képzeletbelihez e nyírottfejű, izzadtkezű kamaszok úgy sem illettek. Volt egypár jóarcú diák is köztük, és boldogan keringőzött velük egyre a szőke Irén, a főfő iskolai ellenségem, aki háromból bukott, de úgy mondja, harminckét ruhája van. Mulattak, vihogtak, szemfüleskedtek mind, én pedig idegenül és szorongva álltam köztük, és elkábított a meglepődés, hogy a társnőim a kamatszámításon és lovagrendeken túl egy más életet is éltek, előttem ijesztően ismeretlen, vidám, kacagó, léha életet, barangoltak iskola után, ismerkedtek a fiukkal, *tényeket*, apró viszonyokat éltek át és szédítően, csodálatosan »megügyesedtek«. Mennyi apró pletyka, mennyi titkos szójárás, amiről nem tudtam eddig. A leckeórán megszoktam az elsőség büszke érzését, de itt - hogy mertem idejönni? Az ő birodalmuk ez és bosszút fognak állani rajtam. Irén gúnyos, fölényes jóakarattal utasított néha jó hangosan; - oh, milyen titokban csináltam én az ő dolgozatait, én pedig erőlködtem és számoltam a lépéseket, - mikor lesz vége! Ha nőválasztó volt, egy világért sem mertem odamenni valamelyik fiúhoz és kotilliont tűzni, szégyeltem és behunytam a szemem, ha a táncmester kézenfogva odavitt egyhez.

A táncmester, emlékszem, kedves, fürge öreg bohém lehetett, most valami mágnásklubnak a titkármindenese. Vívómester is volt, muzsikus is, még anyámat is ő tanította és ezen réven mindig nálunk uzsonnázott. Tréfás jóakarattal iparkodott velem, de nem volt sok haszna. Untam a táncot és ha csak lehetett, kibujtam alóla. A tourok úgyis szédítettek, a csárdásban elfáradtam, hát egyszerűen és megokolás nélkül azt mondtam »nem táncolok!« vagy őszintén kimagyaráztam, hogy »nincs hozzá kedvem!« Nekem senki, sohasem mondta meg, hogy ez botrányos és sértő illetlenség, de lehet, hogy más lánynak sem mondják azt úgy meg, egyenesen, hanem a szemes és életrevaló lánynak ki kell találni, meglátni az ilyesmit. Én nem találtam ki. Később már nem igen akadt táncosom az Alányi úr beavatkozása nélkül, és én órákig is nyugodtan ülhettem az ablaknál, kinézve a szürkülő nyári estébe, a szálló felhőkre. Nem is hallottam az ütemverő kattogását és a muzsika-cincogást, rekedt vezényszókat, a lábdobogást és a táncolók gúnyos nevetését a hátam mögött.

Csak akkor vettem észre, mikor már óriás hullámokban fellángolt körülöttem a vak, szenvedélyes gyűlölködés. Azt hiszem, a társnőimnek sok részük volt benne, hisz Irén megbukott háromból, - - egyszer csak a lányok összesúgtak udvarlóikkal, a diákok fennhangon fogadkoztak, hogy bosszút állanak és mindenki gúnyosan nézett össze a másikkal, ha hozzájuk szóltam. Már tudtam, hogy valami készül ellenem.

Irén egyszer csak szokatlanul kedves volt hozzám, odajött az iskolában, és tüntetve, kacagva emlegette a nagy, rendkívüli eseményt, egy buta vizsgánál ezerszer fontosabbat, ami el fog jönni: - - egy hét csak és meglesz a próbabál és neki már lefoglalták mindegyik táncát. Bál, bál! visszhangozták a folyosók és a nagy, térképpel borított falak. A lányok lázas, boldog készülődése csaknem átragadt rám is, amikor egyszerre, nem tudom, melyik szóra, vagy mosolyra, minden világos lett előttem. Megértettem az egész nagy szörnyűséget, ami rám várt. E könnyelmű, léha, víg leányok serege most bosszút áll az én csunya provokáló jószágomért, iskolás tudományomért, a diákok összeesküdtek a fiatal szívek mérhetetlen gyűlölködésével, hogy én, én egy tapodtat sem fogok táncolni a bálon. Borzasztó! Egyetlenegy fiú sem fog felkérni és ülni fogok egész este, mert akkor már nem parancsol a táncmester.

Eddig nem is igen tudtam, hogy az is valami szégyen, olyas, mint a szekunda, vagy még nagyobb. Hisz a táncórákon olyan örömmel ültem. De most megtudtam, hogy a bál egészen más. Oda eljön anyám, a nénik és keresztanyám is készül, aki beiratott és ott táncolni kell, kell, szégyen vagy diadal függ a kicsi frakkok szeszélyétől.

Iszonyuan megrémültem, de otthon nem mertem szólni. Készült a ruhám is, kicsi kék battiszt, egy darabját a multkor leltem meg, és legyező a bájos, kedves gavottehoz, amit külön táncolt négy pár és a jó Alányi bácsi engem is belevitt. Ámbár ezt szerettem, - e végtelenül kifejező mozdulatokat, - éreztem, hogy nem csinálom rosszul. Alányi bácsi akkor is mindig nálunk uzsonnázott.

Az idő pedig egyre sietett, a napok gyilkos kis szenzációi elhalványultak, mert már csak két nap a hía és el fog következni az életem első nagy veszélye, a szívetfacsaró, árnyékotvető nagy keserűség. Oh, hogy szerettem volna nagybeteg lenni és mennyit sírtam akkoriban. A ruhám is elkészült és a hajamból egypár fürtöcskét rövidre vágta a homlokomnál. Istenem! Pedig igazán jól állt nekem.

Uzsonna idejére már fel kellett öltöznöm tetőtől talpig, mert azután anyám öltözött. És a tükörbe néztem.

Néhány kedves szalagcsokor, üde csipke fedte most először az alig bátorkodó, fiatal vállamat, a hajam puderos volt a gavotte miatt és a kezemen könyökig érő, magas bőrkesztyű. Ejh, csinos voltam. Az Egyetemes Regénytárban is megesik, hogy Neville kisasszony, vagy más jókedvű angol lányok csúf kis szörnyetegekből, csak úgy máról holnapra, formás missekké vedlenek. De ebben van is valami. A leánygyerek egyszer csak észrevétlenül megnyúlik, hozzánő a kezéhez-lábához, az orra megformásodik, egyszer a tükörbe néz és megpróbálja a száját, hogy' jobb? Frizurát csinál és gondozni kezdi a körmeit.

A tükörbe néztem és hirtelen, újra elsápadtam. Elfogott a rémület! Mi haszna mindez, ma mégis elér a legnagyobb szégyen, nem, nem szabad odamennem! Mit fog szólni az anyám.

Az öreg táncmester már ott volt, hogy elkísérjen minket és egyre csak az én arcomat nézte uzsonna alatt. Mikor kiléptünk a kapun, megfogta a kezem.

- Ejh, hát ne féljen! Csacsi! minden jól fog menni.

Mi volt ez? Sejt valamit? Oh, hogy szerettem volna elmondani neki az egészet, hogy mitől félek és megkérni, hogy segítsen rajtam. Olyasmit gondoltam, hogy a bál előtt a nevemben bocsánatot kérne Alányi bácsi az ifjúságtól és a lovagiasságukhoz apellálna. Erre is kész lehettem volna ijedtemben, de nem mertem szólni, ő pedig mosolygott.

Mikor beléptünk, újra összesúgtak a lányok és láttam a harmincruhás Irént, a szökét; a nyolcadosztályos Bódy Pista karján lebegett végig a termen gúnyos szép arcával, az asszonyosan díszes lilaszínű ruhája után kicsi uszályt hordozva, egész nagyleány módra. Most járok, járok az utcán és szorongva keresem egy évtized múlva azt a vendéglőt, megyei kaszinó termét, ahol akkor, mint egy kelepcebe került reszkető veréb, szomorúan bujtam meg egy sarokban. A gavotte is megvolt, a kedves, enyelgő ide-oda hajlongás, aztán a többiek magántáncai és azok alatt én készséggel és remegéssel tele ültem ismét a helyemen. Milyen mérges lesz anyám, szegény, gondoltam keserűen. Hiába volt a ruha és minden költség.

Mikor pedig az első tour zenéje rázendült, igen, egészen álomszerű az, ami történt. A terem másik végéből mintha egyenest ide, felém közeledett volna valaki, aztán a táncmesterrel egy másik és a cigánypódium közeléből is egy és majdnem egyszerre mormolták el a nevüket. Habozva álltam fel. Nem tévedek? Valaki ül a hátam megett talán, de senki! Valami nagyon furcsát éreztem, egyszerre csak körben megfordult körülöttem egy kicsit ez az egész kert-helyiség, az asztalok gyertyalámpái, a gyantázó prímás és a trécselő mamák. A vér a halánté-

komhoz tódult, - úgy tudom, már mosolyogtam, - de csak gépiesen még, a következő percben pedig egyszerre egy nagyot, mélyet lélegzettem, de talán csak a lelkemmel. Csodálatosan tiszta, diadalmas ösztönnel megéreztem a helyzetet és már uralkodtam is rajta. Hirtelen mozdulattal összecaptam a legyezőm, kiegyenesedtem jó magasra és ujjongó megkönnyebüléssel, ragyogó, biztos mosollyal végignéztam rajtuk. Szép, nagy diák volt mind a három, csinos, elegáns és igen, biztosan tudom, hogy nem az itteniek közül valók. Sohase' láttam még őket.

Aztán szólni kezdtem nyugodt biztonsággal, mint bármelyik ünnepelt leány. Az egyiknek karjára tettem a kezem, a többivel kacérkodtam és mondtam bocsánatkérőn:

- Ugy-e, nem haragszanak? De ő egy lépéssel előbb volt itt. Úgy-e?

- Ha megengedi, - a következőt!

- Igen!

A táncból visszaintettem a legyezőmmel. Kitől tanultam egyszerre meg ezt a diszkrétan könnyed, kacér mozdulatot? Kiváltotta a perc, a helyzet, a szívdobogásom, remegő diadalom, amit még elronthatnék, az elkeseredett, dacos, erős akaratom.

És a tánc? Hisz jókedvű, izgatott, mámoros voltam ama perc óta és hát abba csak bele kell jönni. Már várták a második tourt, aztán a harmadikat és akkor újra kezdődött. Csak a harmadiktól jutott eszembe megkérdezni:

- Tulajdonképp honnét kerültek maguk ide?

A szomszéd város nevét említette. A táncmesterünk felváltva tanít ott és itt a hét három-három napján és az itteni próbabálra áthozta a legválogatottabb növendékeit. Tehát Alányi bácsi ajánlott a figyelmükbe és nem is mutatta be őket másnak kívülem.

Ennyi hát az ő érdeme volt, talán az uzsonnáké. De a három gyerekfiú azután se' azért se' keresett fel mást, versenyt mulattattak a vacsoránál is, a következő táncok alatt is, ejh, hisz régen volt, hát én tudom, hogy csakugyan kedves voltam akkor. Hisz minden leány tud bájos lenni. Tüzelt a dac, mámorított a dicsőség, replikáztam, bonyolítottam, leköteleztem és zavarba hoztam őket, olyan taktikával, mint akármelyik egészen kész bálkisasszony. Éjfél előtt aztán megállt előttem Bódy Pista, az itteni diákság donhuánja. Egypár enyelgő csípőséget mondtam neki a »nem egészen jóízű hajsza«-ról, a »gavallériátlan eljárás«-ról, de mosolyogtam rá, amíg mentegetődzött. Aztán meg volt törve a jég. Most már volt táncosom a helybeliektől is bőven.

Én nem tudom már, hova lett, mivé lett azóta az a három ifjú ember, a nevüket is elfelejtettem, a nyomukat, az emléküket is hasztalan keresem a hajnalodó kicsi városban. Nemsokára megindul velem a vonat és elvisz újra, mint elvitt azután nemsokára, az életbe, a kénytelen sürgölődésbe és messzire vitte őket is bizonynal. Pedig szeretnék találkozni velük és meleg barátsággal kezét szorítani, amiért megcsinálták az első-utolsó bálom hangulatát és öntudatossá érlelték bennem egy kissé az embert és az asszonyt. Alapjában talán gyerekség, az életem legkedvesebb csacsisága volt az, de én mégis érzem, hogy nélküle egész másmilyen volnék most, mint így vagyok. Vajjon milyen volnék akkor?

Egy negyedóra.

Történik: a tanárképző-iskola épületében, egy nagyobb vidéki városban.

A folyosón hegyesbajuszú, fiatal tanárnövendék szíves buzgalommal kalauzolt végig egy 15-16 éves, zavart és félős gyerekleányt. Aztán kitárta neki a nagy, szárnyas ajtót.

A *tanuló*: Ez a fogadószoba, kisasszony. A nagyságos igazgató úr benn van a következő szobában, de mindjárt kijön, csak méltóztasson itt várni.

A *leány* (barnahajú, csinosnak ígérkező, sugárnövésű, de azért teljes, mint egy fiatal búzaszár. Egyedül. Egy nagy, mély támlájú karosszékre ül, de csak a legszélére, onnét lesked szét a szobában és csaknem szavakkal gondolkodik): Milyen szép íróasztal, csupa simaság, egyenesség. Itt szokott dolgozni. Sok dolga lehet, - mégis, két ilyen nagy intézet! Nálunk ugyan minden írást az internátusbeli önágyasága csinál, de azért mégis. Most tanít is. Nagy jövője van neki, a nagyságos úrnak; a többi öreg papok mondták Pali bátyámnak, hogy ez hamar püspök lesz. Olyan gavalléros, szabadelvű püspök, - olyan is kell! Furcsa ember, furcsa szeme van, szinte szűrő és mégse rossz, én nem félek a vizsgán se a szemétől, pedig szigorú, de azt mondják, társaságban és otthon ennivalóan kedves. Nem is félek. Sok finomság van benne, azért hívják itt szalonkígyónak. Valami kígyós van rajta, de nagyon jószívú, mindenki mondja. És nem is kell nekem valami nagy dolog tőle. Milyen jó ez a nagy ottomán! És fenn a kályhán az a szobor, Diana, gipszből. Hol is van az eredeti torzo, - Louvre, - nem, Vatikán! Pedig tanultuk. Csak a félkeze van meg a nyilakkal. Sikerül a dolgom, Diana istennő?

Diana mélyen hallgat. A benyíló ajtaja felcsattan és az ajtóban megjelenik a nagyságos főtitkzelendő igazgató, címzetes kanonok, pápai kamarás, stb. Magas, nagyon szikár alak, keskeny, szinte aszkétás arc és ajak és nagyon eleven, mélyennéző világoskék szempár. A kora negyventől hatvanig, pontosan meg nem határozható, hosszú mutatóujján nagy pecsétgyűrű, derekán lilaszínű cingulus.

Az *igazgató* (a finom kenetesség hangján, miközben mindkét kezét nyújtja a belépő felé): Aá, egy kis leányvendég! Hát mi ujság maguknál? Tessék beljebb kerülni. (A belső szobába vezeti.)

A *leány*: A városi felsőbb leányiskolából jöttem, - az internátusból, - nagyságos úr!

Az *igazgató* (jókedvűen): Azt látom a kalapján, csak maguk viselnek most ilyen kis kereket. Ide üljön, kisleány, az öreg divánra, ne féljen, nincs ott tükör. A felől férjhez mehet!

A *leány*: Oh!... (Megint szétlesked a szobában. Meglátja a nagyságos úr ágyán a gyönyörű kézi-hímzésű terítőt, az imázsámolyt és a dohányzóasztalt tisztaberakással.)

Az *igazgató* (tapintatosan az ellenkező oldalon ül le, egy karosszékbe, szemben a leánnyal): No most már elmondjuk szépen, hogy mit akarunk, nemde, kisleány?

A *leány* (magában mosolyog, mert eszébe jutott, hogy egy mértanórán éppen hetvenkétszer mondta a nagyságos úr ezt a szót »nemde?« Ők megszámlálták. Aztán elkomolyodik): Kérés-sel jöttem, nagyságos igazgató úr! Nagyon szépen kérem, legyen olyan kegyes és írja alá nekem ide, hogy érdemes vagyok-e stipendiumra. Azért folyamodtam. Itt az igazgatónő önágyasága kártyája. (Átadja. Magában): Csakhogy már elmondtam. Túl vagyok rajta!

Az *igazgató* (átnyúl az asztalon az írásokért. A kezük nem ér össze): Ahá, látom. Hát elintézzük, persze, persze! Lássuk csak! A neve Bognár, ugy-e?

A *leány*: Bognár Mariska, kérem.

Az igazgató: Várjon csak! Rokona az a Bognár, nemde, aki itt főtitkár a biztosítónál?

A leány: Az a nagybátyám.

Az igazgató: A Pali, ismerem jól, az derék fiú. Most házasodik, nemde?

A leány: Igen, megházasodik és én épp azért szeretném az ösztöndíjat. Eddig ő taníttatott engem. Aztán itt már a hatodikba járok, jövőre el kell valahova mennem tovább tanulni.

Az igazgató (tüntető jóakarattal, amíg kedvtelve nézegeti a leányt): Persze, tovább tanulni, tanulni! Egyebet sem tudnak ezek a kis leányok, míg egész bele nem sápadnak, beleöregszenek. Okvetlenül *kell* az, hogy maga pályára menjen?

A leány (egyszerűen): Kell! Nincsenek szüleim. (Mosolyogva felnéz rá): Aztán meg, nekem igazán nem árt.

Az igazgató (nevet és felhúzza a szemöldökét): Azt látom. Hát persze, persze! A magam részéről a legszívesebben segítek. Várjunk csak, hisz én emlékszem magára. A harmadik padban ült, középpüti, és magácska volt az, aki üdvözlőbeszédet mondott a névnapomon, most féléve, nemde?

A leány (szerény mosollyal): Én voltam.

Az igazgató (töprengve): Igen, igen! Az nagyon szép beszéd volt. A Röntgen-sugarak is benne voltak, nemde?

A leány: Igen!

Az igazgató: Hogyha az ember lelkébe is bevilágítnának, a maguk lelkében csak tanítványi hálát lehetne látni.

A leány: És szeretetet... (ijedten elvörösödik).

Az igazgató (nagyon jókedvűen nézi a zavart gyereket): Haháá! Tehát szeretetet. No várjon, Mariska, most kérdezek valamit, de egészen őszintén feleljen. Most én nem vagyok az igazgató úr! Mondja kérem, úgy-e, az ember sohasem lehet szeretetreméltó, ha a katedrán ül? Úgy-e, nagyon kiállhatatlan minden tanár?

A leány (nekibátorodva, hangosan): No azt nem mondhatnám. Különösen az igazgató úr!... Azelőtt mind utáltuk a mértant, bizony, most mindenki örül, hogy az igazgató úr helyettesíti a Kérészyt, Kérészy tanár urat.

Az igazgató (akin mindjobban meglátszik, hogy ma egyébként is különös jó hangulatban van): No, ez derék, derék! Erre a vallomásra iszunk egyet, egy kis jó narancslikőrt. Magam csinálom. Most inni fog az egész hatodik osztály nevében... (A szép könyvszekrény csukott oldalából kicsi poharakat emel ki, tálcat, tiszta terítővel, üveg, mellette sütemények.)

A leány (magában): Milyen kedves hozzám, igazán nagyon kedves. Majd fogok mesélni a leányoknak.

Az igazgató (miután mindent elkészített, leül, most már közelebb a leányhoz, a diván melletti karosszékre): Így, most koccintsunk! (Tölt.)

A leány (óvatosan bizalmaskodva): Kinek az egészségére?

Az igazgató (nevet): A Kérészy tanár úrért, hogy minél hamarabb meggyógyuljon és folytassa a mértant. (Isznak.)

A leány: Óó! Hiszen felölünk meggyógyulhat, de még ezidén jobb volna üdülni neki. De persze, mi terhére vagyunk a nagyságos úrnak!

Az igazgató: Dehogy is! Korán is volna, még csak két órán próbáltam magukat, kis leányok. Sokkal jobbak, figyelmesebbek a fiúknál. Aztán maga, maga valódi kis tehetség, Mariska.

A leány: No, a mértanban...

Az igazgató: Hát nem a mértanban. A fogalmazásban. Az irodalom tanára el van ragadtatva magától és mindenütt emlegeti. Én is megnéztem az utolsó dolgozatát, Mikesről, nemde? A bevezetés gyönyörű, pedig az iskolai dolgozat volt.

A leány: Jé! Hogy emlékszik a nagyságos úr!

Az igazgató: Meglehetősen tudok emlékezni. Például magukat ritkán látom, de el tudnám sorolni mindnyájuknak a nevét, úgy ahogy sorba ülnek a padokban.

A leány (bátor és kissé kötekedő mosollyal): Hát ki ül a második pad szélén, a kályha felől?

Az igazgató: A szélén, várjunk! Egy jóképű szőke leány, olyan nagy koszorúba van a haja, szép, magastermetű, Appel Melanie, nemde?

A leány: Nagyszerű! Úgy-e, ő okos leány, igazgató úr?

Az igazgató: Hogy okos-e, nem tudom éppen, de olyan öntudatos, értelmes nézése van. Szimpatikus leány, nemde?

A leány: Jaj, ezt megmondom neki, - - hogy fog örülni! Jaj, - de mennyire fog örülni neki a Melanie!

Az igazgató (előrehajol, érdeklődve): Hát mért fog örülni annak?

A leány (újra pirosan): Azt nem mondom meg, az csak olyan gyerekség. Az iskolában - -

Az igazgató (még jobban fölérhajlik és a diván karjára könyököl): No nézze meg az ember! (mosolyog.) Nekik titkaik vannak. Ez forradalom! Majd erősebb eszközökhöz nyúlok! (Keskeny állát huzogatja a kezével és kitartóan, erősen nézi a leányt.)

A leány: Jaj Istenem! Hát az semmi! Csakhogy ezelőtt Appel Mela is utálta a mértant, most pedig csupa egyesekre felel és egyebet se tanul. Az úgy van - - nálunk mindenkinek megvan a maga - - kedves tantárgya - - -

Az igazgató (egyre mosolyog és merőn néz rá, szinte fogva tartja a tekintetével): Hát magácskának, persze az irodalom!

A leány (elfogódva): Igen, de - - nem úgy! -

Az igazgató (felkacag): Hogy?

A leány: Nem tudom - -

Az igazgató (a két ujjával egyszerre átfogja a leány karját és erősen tartja): Nos, nos! Meg kell magyarázni!

A leány (nem mer mozdulni, nagyon zavartan): Csak úgy, hogy én nem sütöm ki a hajam magyar órára, sem a legszebb bluzt nem veszem fel.

Az igazgató: Melanie fölveszi?

A leány: Föl, a mértanhoz. És titokban olyan hideg vasba csavarja a haját, mert sütni tilos az internátusban, a szőke leányok azt majd mind csinálják.

Az igazgató (egyre erősen fogja a karját): Csak a szőkék? Ez baj! Tehát a maga haja sütetlen marad?

A *leány* (érezni kezdi, hogy a karja átmelegszik): Oh, az magától is borzas! (Mint egy megbűvölt madárka, zavartan, sebesen csicsereg): Én nem igen göndörítem. Csak egyszer soppal csináltam meg, az önképzőköri ülésre, mikor szavaltam. Akkor Tóth Margit nagyon lebírált, de az igazgató úr megsajnál és azt mondta, hogy a bírálat hibás és megdicsért engem. Pedig igazán nem tudok szavalni, csak beugrattak. Gyöngé a hangom.

Az *igazgató*: No, ahhoz nem is kell kiabálni. Maga a szívhez tud szólni. Gyönyörű beszéd-hangja van, halk, behízelt, ezer modulációt, az egész kedélyvilágát kifejezi. Milyen szép az, mondja csak a »Velszi bárdok«-ból: »Ah, lágyan kél...«

A *leány* (valami különös zsibbadtsággal dől a szék karjára, elfogódva, lágyan, szinte remegőn): »Haj, lágyan kél az esti szél Milfjord öböl felé, szüzek siralma, özvegyek panasza...«

Az *igazgató* (piros homlokkal): Nos? (A másik kezével a diván háta felől a leány derekához ér, a leány hátrahanyatlik kissé): Nos? Maga kis boszorkány. Kedves kicsi boszorkány! (Arcával a haját érinti.)

A *leány* (magában): Ez nagy dolog, tudom. Ilyen még egyikkel sem történt! Talán nem is mondom el egy leánynak sem. Fel kellene ugorni, de nem lehet! Aztán még van idő! Hisz ez még nem baj, ennyi még nem baj! - -

(Kívülről zaj hallatszik és a növendékifjú hangja, aki a külső szobába bevezet valakit): Tessék, tessék! A nagyságos úr odabent van!

Az *igazgató* (még egyszer görcsösen megszorítja a leány karját, aztán elengedi. Halkan, fojtott indulattal): Várjon meg itt, csak várjon, majd visszajövök! (Ki akar menni az első szobába, az új vendég elé).

(Késő. Egy természetes, kövérarcú asszonyság tágít be az ajtón. Bámész arcot csinál. A szeme ki van sírva, a hangja vontatott, éneklő.)

A *termetes asszony*: Nagyságos igazgató úr! A fiam dolgában jöttem, annak a rossz fiúnak. Szegény özvegy asszony...

Az *igazgató* (erőt vesz magán, elrejti kedvetlenségét, sápadtan és stereotip mosollyal nyújt kezét a vendégnek. Azalatt a kis leány feláll, hirtelen elsimítja a haját, gyűrött ruhaujját és vörösen, ziháló lélekzettel kifelé indul. Az igazgató helytel kinálja az újonjöttest, aztán pár lépést tesz a kis leány után. Szárazon és jó hangosan): Tehát az ügye rendben van, nemde, kisasszony? Az írásait holnap átküldöm a directrice-nek, a legjobb ajánlatot írom rá. Isten önnel! Üdvözlöm a bácsit, Pali bácsit!

A *csonka Diana* (az átsuhanó leányhoz): Szaladj, siess, siess! (Int a nyilakkal.)

A *napos tanulóifjú* (miközben kaput nyit, ránéz a lihegő, arcából kikelt leányra és a bajuszkája alatt fiatalos maliciával gúnyosan mosolyog).

A veszedelem.

A lakás külső csengettyűje röviden, alig érintve zizzent, aztán megint előkelő, komoly csönd támadt a szőnyeges lépcsőházban. Az ajtó előtt két fiatal, sietségtől pirosas leány mosolygott egymásra és amíg várakoztak, a lihegésük párája fényes ködként surrant el a villanylámpa íve előtt.

Az egyik fekete volt, nyulánk, szabályos arcú, vékonyszájú, a mozgása szögletesen bájos, olyan sajátságosan tiszta és különös szépség; mint egy fiú, egy gyönyörű római puer. A másik szőke és kicsiny, fitos, csufondáros képű, asszonymód kerek csípőkkel, gömbölyű, paraszton kemény, apró kézzel. A ravasz csöpp szájában tejfehér riskásfogak villogtak és a hangja gyöngén csilingelt, amikor látszólag szorongva megszólalt.

- Te Klára! De nem fognak engem kidobni innét?

- Csacsi! - hangzott a válasz röviden és komolyan. - Szeretném, ha nem affektálnál.

A barna leány később mégis hozzátette:

- Te a társnőm vagy és velem jössz a nagynénémhez, ő pedig jól tudja, hogy az internátusból csak párosával engedik ki az embert, ha a kedves rokonai nem jönnek érte.

- Klára! - okvetetlenkedett a másik - nézd, talán ne is kérnénk most színházjegyet. Olyan furcsa az...

- No hallod! Hát ez mi? Nem te örültél legjobban a színháznak? Azt mondtad, hogy ma valami különösnek és érdekesnek kell történni veled.

- Igen, olyan furcsát érzek egész nap. Valami nagyon merész és bolond dolgot szeretnék csinálni, valahogy tojástanót járni az olyasmik fölött, amik »nem szokás«-ok és »nem szabad«-ok, de azért szép és diszkrét, előkelő tánctot. Csak közelébe jutni a veszedelmesnek, de nem érinteni...

- Örült filozopter - mennyit beszél! Látszik, hogy sohase voltál a tüzoltó-utcai hullaházban és nem láttad a nagy húsosfazekakat, amikben összegubbaszkodott vénasszonyokat főz egy csúf, ripacsos szolgál. A pince tele van a szapulás gőzével és az ember lába megcsúszik a kiloccsant agyvelőkben.

- Jaj, te, csodálom, hogy még ember vagy!

- Még csak leszek! No, hát kérünk a nénitől színházjegyet! Ne búsulj, a művésznőknek ingyen jár az és úgyis a házitanítót meg a frizért boldogítja vele. Aztán elmegyünk ketten, kísérő nélkül a színházba, már ez magában is elég különös. És visszajövet gyalog megyünk, éjszaka lesz, senki sem fogja tudni, hogy mifélek vagyunk, bejárunk sok utcát... Az igazgatónőnek jelentettem, hogy a rokonok fognak gardirozni.

- Talán ma látunk valamit abból, hogy milyen ez a város éjszaka. Jaj, úgy szeretnék valahová bemenni, de úgy, hogy minket ne vegyen észre senki, ne szóljanak hozzánk és mi csak nézzünk.

- Fiam, azt nem lehetne megcsinálni; hidd el, besározódnék az ember egy kicsit. És te finnyás vagy. Aztán meg én se tudom, hogy mikép kezdenénk hozzá az ilyesmihez.

- Hát csak menjünk a színházba. De Terézia néninek mondd meg, hogy...

- Hogyisne mondanám! Hogy a kollégám szerelmes belé, mert látta a »Kék tiará«-ban játszani és most eljött, hogy piros pongyolában is kezét csókoljon neki. Akkor bizonyosan kidobna mind a kettőnket. Biztosítlak, hogy a néni egy kicsit sem modern és émelyeg a gyomra minden sapphói megnyilatkozástól.

- Jaaj, Klára! - szörnyűködött a kicsi.

- Nohát! Hanem ezek tán alusznak mind!

Most ő nyomta meg a csengőt, keményen, tartósan és az egészen úgy szólt a keze alatt, mint ahogy általában a csengők szoktak. Újra halk tereferébe kezdtek.

- Talán nincs is itthon! - mondta a szőke.

- Hát az bizony baj volna... Akkor fuccs a színház. Mert azt el is felejtettem mondani, hogy nekem csak nyolcvan krajcár pénzem van.

- Nekem annyi sincs. Akkor visszamegyünk az internátusba, legalább nem lesz semmi bajunk. Hátha meg tudnák és kidobnának.

- Örökké attól a kidobástól szepegsz. Akkor is megélnénk... Járnánk a menzába enni és órát adnánk.

- Tudom is én, talán nem is mernénk úgy élni... Nem hallasz semmit?

- Az ördögbe, a házvezetőnő akkor is itthon van. Újra csengetünk!

- Házvezetőnőt is tartanak?

- Kell. A néni ura, a szegény báró, csak nem dajkálhatja a négy kicsit.

- Hány cseléd van azonkívül?

- Az inassal három. Egy kicsit lomposan megy náluk minden és az lop, aki akar. Te is lopj fényképet majd, azt úgyis ingyen csinálják Terézia néninek. Majd lopok neked a »Kék tiará«-ból.

- Mennyi fizetése van öméltóságának?

- A színháznál nyolcezer, de az majd mind ruhára kell. De valamije van az urának is még; az adósságból kilátszik a berentei földek egy csücske. Különben a bárónak most valami nagyon elegáns, lustálkodó hivatala is van a Sport-Clubnál.

- Milyen ember?

- Én még csak vagy kétszer láttam, akkor sem igen kegyeskedett észrevenni. Tudod, ő olyan furcsa félmágnás, maga se tudja, hogy kikhez tartozik, színészek, urak és zsokék közt forgolódik és mondják, szereti a szép asszonyokat. Különben ő soha sincs itthon ilyenkor.

- Már jönnek!

Csodálatosan kopogó, ritmustalan lépések közeledtek; a neszük olyan volt, mint a félrevert harang szava.

- Mondom, a házvezetőnő, a sánta Liza - suttogta Klára és előre lépett be a kitáruló ajtón.

- Terézia néni itthon van?

- Jé - sivitott a madárcú, sánta leány az előszobában. Klára kisasszony! Tessenek begyünni! Csak magam vagyok, a méltóságának most esti próbája is van a »Mária« miatt, aztán játszik is ma, csak tizenegykor jön haza. Talán összetalálkoznak valahol a báró úrral és együtt... Tetszett hallani? Az Ináncsyné szerepét is ő kapta most... Könnyű neki!

A másik leány, a szőke, még a lépcsőházban volt és elszontyolodva szólalt meg:

- Akkor hát ne menjünk be mégse!

Klára bizalmaskodva ölelgette meg a bicegő vén leányt.

- Lizike - mondta - ez itt a barátnőm, Lizike. Irénnek hívnák, de ő úgy affektálja, hogy Csire és azt úgy kell írni, hogy Chyre. Most bemegyünk és a maga vendégei leszünk.

- Pompás lesz. Még félhét sincs... Főzők teát, van fácánmaradék meg befőtt, jó?

- Nagyon jó - mondta Klára és elgondolkozott. Aztán hirtelen megcsókolta a kis csúnya Lizát.

- Vagy tudja mit, aranyos Lizike: most váltsa be a szavát, amit már régen megígért. Most előszedi és megmutogatja nekünk a ruhákat, mind a színházi ruhákat.

- Jó, - mondta kicsit habozva a másik - hanem vigyázni kell. Tessenek! A téli felsőt hagyják az én szobámban.

Csire már akkor elsurrant előlük és bent, a kicsi japáni szalont nézegette apró, műértő nefelejts-szemével. A rizspapír valódi, a porcellánok is, egy nagy kerek bronztálca gyönyörűen van metszve, de a lakkos gyöngyház holmi haszontalanság.

- Csire, jöjj... Siess!

Lábujjhegyen mentek át a félsötétes hálósobán, meg a másikon, ahol négy pompás gyerek szuszogott édesen a kicsi ágyakban és meleg, gyenge emberpárák szálltak fel a szappanos-vízben megfürösztött egészséges, csöpp testükről. Az ebédlőtől avult keleti szőnyegfüggöny zárta el a ruhatár ajtaját.

* * *

És előkerültek sorba, mind.

A nagy szárnyas tükör elé, kicsi törökdivánra telepedtek és a fal mellett sorba állított széles, lapos szekrényekben motozott Liza. Először egy halovány gyöngyszínű köntöst húzott elő. Csodálatosan puha szövet volt, bő, gyűrött kinézésű és lógó, nyitott ujjával, mintha félbehagyottan szabadult volna el a szabóasztaltól. A két lány közömbösen dicsérgette.

- Micsoda? Tessék csak felpróbálni! - nevetett Liza és gyors, ügyes mozdulattal széttárva, a Csire vállára kapcsolta a ruhát. Akkor a halványan árnyalt redőket sugár-alakba összeszedte, előre húzva fölcsípte kissé és a leány kezébe adta. Lizán meglátszott, hogy színházi öltöztető volt a jobb időkben, diadalmasan mutatott a tükörbe.

Csire, az apró szőke teremtés felkiáltott örömeiben. Bájos terpsychore-modell lebegett előtte, pompás, telt formái előnyösen megnyujtva kissé az ívbe futó vonalak hullámaiban, karcsú bokája körül ezer selyem-fodor, mint egy nagy, világos mákvirág gyűrött, duzzadó kelyhe, - arányos, kicsi keble alatt raffináltan naív empire szalagcsokor.

- Istenem, istenem! Én mindig azt hittem, hogy köpcös vagyok!

- Lehet, hogy az, füzőben - hagyta helyben Liza és újra a szekrénybe nyúlt. - De ez már Klára kisasszonynak való.

Most sötétvörös lovaglőruha volt a kezében a »Szegény ifjú történeté«-ből és Klárának le kellett vetni a ruháit, hogy magára kapcsolja.

Valamikor vidéki színésznő korában viselhetette ezt még a báróné, mikor ő is olyan karcsú és egyenes volt, mint most az unokahuga. Hanem a szabása kitűnő! A leány kissé hosszú nyakát magasan befődte és gyönyörűen simult domború mellcsontjaihoz, izmos vállához, a színe pedig élénk reflexet vetített a halványbarna arcbőrrre. A rövid uszályt valami születt, kissé

merev előkelőséggel csapta félre és a tükör elé állt. A szeme csillogott, keskeny száját még jobban összeszorította és szótlánul bámult. Aztán hirtelen szétnyitotta a kapcsokat és lehúzta a ruhát magáról.

- Mi haszna? - mondta halkán, keserűen.

- Te még viselhetsz ilyet! - szólt Csire. - Majd ha módos orvos leszel, egész rendszeresen csinálhatod a lovaglást.

- Egyik oláh faluból a másikba, a húszkrajcáros receptekért ott a hazámban, ahol a javasasszonyok bölcsőbbek lesznek nálam.

- Városba is kerülhetsz. Meg hátha elvesz valami nagy úr!...

- Ejh!...

Most megint Csire következett. Fehér és bő ruhát kapott, kislányosan rövidet és merev, nehéz posztóból valót, mintha konfirmációra készülne. Az ujjai hegyét imára kulcsolva az ajkához kellett emelni és belemosolyogni a tükörbe. A szövet feszesen simult hozzá, majd szétpattantak a kapcsok s az egyszerű és ártatlan növendékuha minden rejtett formát, viruló asszonyi idomot a tombolásig érvényesített.

- Istenem! - kiáltott fel Klára - mennyire illik ez neked, az ártatlanság fitos paródiája te! Ravasz kis majom, - csengő barack, mosolygó alma, rejtőzködő mókás cinizmus, fehér sátán-kisasszony.

- »Zárda kedves otthonom!« - dalolta Csire kacagva és apró tánclépésekkel röppent el a tükör elől. Aztán hirtelen elszomorodott ő is.

- Látod, te beszélsz! Gondold csak el, mi lesz én belőlem. Valamelyik alamuszi vidéki fészekbe kerülök, ahol háztartástant és vegytant fogok tanítani. Ott a társaságbeli lányoknak begyesen kell ülni, mint aki nyársat nyelt; az alispánné uzsonnát ad és minden öt lányra jut egy-egy nyájas törvényszéki jegyző vagy efféle, azt minden leány ellenőrzi és elirigyleti az embertől és ha az ember irigységből meghódítja magának, meg fogja bánni, mert nem volt érdemes. A mamák pedig körbeülnek, az orrukat előretartják, de a szemükkel oldalt banzsallítanak, mint a libák, vagy mintha a céhmester pálcája intését várnák, hogy le kell-e ülni, vagy felállni; engem pedig valamennyi meg fog szólni és kiátkozni, mert ülök és állok és járok, ahogy jólesik, szeretem a többenél különb férfiakat, a ruhaszekrényem rendetlen és nem tudok főzni. Utoljára meg fogok ijedni és olyan leszek, mint ők.

- Az, hogy te utoljára mindig megijedsz. Ha eszed volna, már régen átmentél volna színésznőnek.

- Tudod, a gyámom!...

- Óh... mit ad neked a gyámod?

Liza most bő, hattyúprémes bundákat szedett elő. Pompázó színű szinpadi utánzatok voltak, amiket olyan hercegnői hanyagsággal tudott ledobni magáról a nagy művésznő Fedorá-ban vagy Gauthier Margithban, pedig az igazi hercegnők sohasem vennének magukra hasonlókat. De milyen hálás takarói, milyen eszményi árulói ezek a mozdulatoknak. A két leány le se akarta vetni őket, ha egyszer magára öltötte.

- Nem kell nekünk még hazamenni? - kérdezte Csire.

- Hisz bejelentettem, hogy színházba megyünk. - Légy nyugodt.

- Itt vannak még csak szépek - kiáltott Lizi és új szekrényt nyitott. - Ő méltósága e héten vette őket egy királyi hercegnő ruhatárából.

- Hogy-hogy?

- No, hát nem vesz mindent újonnan, azt nem lehet, nagyon sok kell. Ő egy ezerforintos ruhát megvesz kétszázötvenért, ha előbb egy udvari bálon viselték. Arra külön alkuszok vannak.

És próbálták a királyi hercegnő ócska ruháit e két lázas, életrevágyó, kíváncsi és csodálkozó diákleány. Szinte elfulladtak a gyönyörűségben, amint egyre nyilvánvalóbb, teljesebb, ismerősebb lett előttük a saját szépségük, amivel olyan keveset foglalkozhattak eddig. Csak ez a titka hát? Ezért olyan istenien lengék, raffináltan hatásosak, gyönyörűen harmónikusak a nagy színésznők, nagy kokottok és előkelő dámák. Most jöjjenek és nézzék meg őket! És rejtett, névtelen keserűség szorongatta a torkukat, amint sietve dobálták egymásra a brokátot, csipkét, selymet. A jó Liza pedig belemelegedett a régi művészetébe: egy mozdulattal igazított a hajviseleten, tragikusan feltornyozta, kacéran bodrozta, vagy komolyan, szendén lesimította. Kezébe mintha visszatért volna a régi lendület, az alkotás régi láza - boldog volt.

Most egyszerre lettek készen mind a ketten és együtt álltak a tükör elé. Csirén halványkék pongyola volt megint és látni lehetett, hogy e bő és lenge színes leplek alatt virul ki legszebben sajátságos alakjának minden rejtelve. A ruha nagyon könnyű kékselyem volt, telepazarolva pompás, elefántcsontszínű csipkével, a hajába pedig kék szalagot csavart, görögös abroncsként átfogva a homloka körül. Klára a Stuart Mária zöld bársonyköntösét viselte, hátul felcsapott fehér nyakfodorral, csillogó aranydíszítéssel és sötét hajában hamis gyémántokból fűzött rezgő diadémmal. Kezet fogtak és önfeledten bámulták önmagukat...

És akkor valahol zörrent egy ajtó, valaki bejött, akinek kulcsa van a lakáshoz, valakinek a léptei bizonytalanul közeledtek a sötét gyermekszobán át, az ebédlőben felcsavarták a villanyt.

- A báró! - suttogta Liza elhülve és rémülten meredtek az ajtóra mind a hárman.

Aztán kinyílt, és egy jónövésű, kellemes arcú, negyven év körüli úriember mosolyogva nézett végig rajtuk.

* * *

Mit volt mit tenni!? A furcsa öltözetben félig szégyenkezve, félig jókedvűen léptek előre és Klára kezet nyújtott.

- Aá! Maga az, kisleány, a feleségem unokahúga, ugye?

- Igen... és ez a társam, Irén. Én nem tudom, hogyan mentegessük magunkat, de...

- Fölösleges, - mondta a báró komolyan, amíg szinte mókás hódoló tisztelettel köszöntötte Csirét. - Fölösleges! Igazán, csodálatosan szépek mind a ketten.

- Nagyon szégyeljük magunkat, báró úr, - csilingelte a szöszke, kékszalagos leány, - de hát ez megtörtént. Lizi nem tehet semmiről. Mi erőltettük.

- Nem, a báró úr nem fog elárulni minket, - mondta Klára meggyőződéssel és előkelő szépsége tudatában kiegyenesítve gyönyörű alakját, a szék karjához támaszkodott.

- Elárulni! Még csak az kellene, Klárika. Jellemtelenség volna! Aztán ezekre az ócska ruhákra csak különös megtisztelés, hogy maguk beléjük öltöznek. Én pedig bocsánatot kérek, hogy megzavartam.

A példásan udvarias idegen ember diszkrét, természetes hangján beszélt, de a pillantása valami finom, elégedett gourmandériával nyugodott a két egymástól annyira előnyösen különböző női alak jellegzetes vonalain.

- Hanem mi most már sietünk is innét, nehogy meglepjen a néni.

- Sőt! - mondta a báró jókedvű szívélyességgel. - Meg fogják várni a nénit, aztán ő a kocsiján majd beküldi magukat abba a leánykasba, vagy mi a neve.

- De igazán sietni kell nekünk.

- Szó sincs róla. Most kilenc óra és egyedül úgy se mehetnek... foglaljanak csak szépen helyet.

- Hát jó, de felvesszük a rendes ruhát.

- Majd ráérnek, maradjanak így még! - kiáltott önkéntelen élénkséggel a férfi, aztán hirtelen hozzátette:

- Nem maradok itthon sokáig, de egy teát megihatnánk együtt. Féltízkor úgyis el kell mennem, akkor aztán nem zavarom többé.

Leültek egy kis pipereasztal köré, a háziúr megigazította a vörös lámpaernyőt, Liza pedig a tea után nézett.

Egyedül maradtak és amíg a székükben hátradőltek, mindegyik ugyanazzal a gondolattal foglalkozott. A szituáció különlegessége izgatta őket kissé, bár a férfi természetes udvariassága, szinte rokoni szívélyessége élét vette a dolognak. De mégis együtt voltak, rejtett szobába elzárkózva, furcsa, színpadli öltözetben, ők, a két naív és csak elméletben kitanult intézeti leány és egy csaknem idegen, csinos és előkelő férfi. Csirének eszébe jutott, hogy a kiséretlen színházbemenés ehhez képest kismiska.

A háziúr kezdett szóhoz, amíg felszolgálták a teát és a hideg sültet. Abban a leereszkedően tiszteletteljes, hűs és közömbös hangnemben kezdte, amellyel az ő osztályában meg szokták különböztetni a polgári nőt a rangjukbeliektől és a társaságon kívül levőktől, akikkel bizalmasodni lehet. Idővel - ki tudja miért - egyre jobban megoldódott köztük e feszes és alakoskodó társalgás.

- Tehát maguk doktorok lesznek? - kérdezte. - Maga is, kis Csitri, vagy hogy mondja?

- Én tanár leszek!

- Pfü, tanár! Pápaszemmel és ikes igékkel. Hihetetlen!

- Ha közben valaki feleségül venne, nem ragaszkodnám az ikes igékhez - felelt merészen Csire, miközben Liza épp kiment a tálcával.

- Nagyszerű - nevetett a férfi. - Nem is hiszi, mennyire stílszerű ez a felelet az egész megjelenéséhez, még ehhez a ruhához is!

- Ugyan!

- Egészben tökéletesen stílszerű maga most. Mint egy bájos és együgyű gyermekmese, amelynek rejtett és célzatos értelme van a nagyok számára. Vallja be, hogy öntudatosan kereste ki magának ezt a ruhát.

- Felpróbáltunk bizony vagy huszat - vallotta be Csire elpirosodva.

- Azt hiszem, mindkettőjüknek ez illik legjobban, amit viselnek. Klára sokkalta királynőbb, mint a szegény királynő lehetett és az ember irigykedve gondol a szerencsés lordra... És olyan sötét hajban mennyire erős a csehüvegek ragyogása. Különös...

- Mi a különös? - kérdezte Klára.

- Arra gondoltam, hogy azok az asszonyok, akik hivatásszerűen viselnek gyémántot és csipkét, többnyire fáradtak, egyhangúak és érdektelenek benne. Miért?

- Mert nekik az megszokott, és már nem szerez örömet - bölcsekedett naívan Csire.

Ilyen együgyű beszélgetések folytak, amíg Liza egy sültet és süteményt tett az asztalra. Akkor a bárónak eszébe jutott valami.

- Nézze kérem, - fordult a házvezetőnőhöz egyszerű természetességgel - ehhez később valami hideg innivaló is jó lenne. A jégszekrényben még lesz néhány Heydsick Monopol, hozhatna nekünk egyet!

A leány habozni látszott egy percig, aztán engedelmeskedett és kevés vártatva elpukkant a közelükben egy felnyitott pezsgősüveg dugója. Az egész pedig olyan könnyedén és kevés szóval történt, hogy a két vendég nem ért rá ellenkezni. Halkan kocintottak és belekóstoltak a pohárba. Liza megint nem volt sehol.

Az erősen befűtött, kellemes szobában, a jól vacsorált és szépen öltözött emberek közt, intim, vörösfényű lámpa körül pedig lassan, egyre villódzóbb, játszi sugarakban remegni kezdtek az esti órák finom ingerei. A férfi behunyta félig a szemét és csinos, halovány arcát oldalt fordítva, a Csire szőke haját, gömbölyű karját nézte.

- Most beszéljenek valamit az intézetről. Mit csinálnak ottbenn ilyenkor?

- Hány óra most?

- Azonnal!... Féltíz!... Hát én már úgyis elkéstem. Tehát mit csinál ilyenkor az a nagy kas leány? Talán már szépeket álmodnak?

- Kilenckor cseppetnek lefekvésre, de sohasem alszunk tizenegynél előbb. Némelyik mamlasz még éjszaka is tanul, legtöbbször trécelünk a vízvezetéknel, a hajunkkal bajlódunk, sokszor zongorázik valamelyik és táncra kelünk a mosdóasztal körül. Vagy kinézünk az ablakon a Stefánia-útra.

- Mit néznek a Stefánia-úton?

Csire elhallgatott és Klára finom, kaján mosollyal nézett rá. Aztán elfogulatlanul beszélt helyette.

- Éjszakai asszonyokat nézünk, hogy mennyit fájlódnak ott kinn szegények és a férfiak milyen durván ellökdösik őket.

A háziúr leplezetlenül elcsodálkozott.

- Lássá, kicsi orvosnövendék, - szólt szinte mohón - ez nagyon érdekes dolog. Én még sohasem beszéltem erről magukforma, hivatásbeli nőkkel és sokszor gondoltam rá: hogy vélekedhetik egy felvilágosodott és mégis tiszta asszonyszemély a bűnről.

- Nagy *b*-vel írja ezt a bűnt? Ha nem volna rájuk szükség, nem ácsorognának ott szegények. Mi testvéri vonzalommal szánjuk őket. Csirének különben egyéb gondolatai is támadnak ilyenkor.

- De Klára! - szégyenkezett Csire.

- Például a multkor ledobott a Stefánia-útra egy gombostűt - folytatta a másik merészen.

- Klára!...

A báró kacagva nézte a szőke leány zavarát és egyre sürgette.

- Csak mondja, Klárka. Miért dobta le a gombostűt?

- Azt mondta, hogy akinek a fejére esik, persze férfinak, ahhoz ő lekiált, hogy jöjjön fel és vigye el őt és szeresse őt...

- Az nem is úgy volt, Klára - nevetett félig sértődötten a másik. - Először is csak tréfáltam veletek, másodszor - hát igen - az ember néha egészen elsavanyodik odabenn. Folyton csak könyvek és lányok, irigy csukák, az utoljára is nem természetes. Huszonkét esztendősen korában egy lánynak sem szabadna tanulni.

- Igazsága van - hagyta helyben a férfi. - Szavamra mondom, sohasem ismertem még ilyen okos és kedves leányokat. És milyen szépek!

Újra töltött és kocintottak.

Egy percre szinte megdöbbenve konstatálták magukban, hogy a pezsgőztetés nem tartozik éppen a vendéglátás köteles udvariasságaihoz. De ebben a különös idegzett hangulatban a megtévesztett ítéletük hamar megbékült vele. Most már csak a nyelvük hegyével szopogatták az italt, de a tudatuk köré valami finom, kissé ingó, rózsaszínű fátyol szövődött - oktalan, könnyű örömből és a biztonságuk hitében jóleső izgalomból.

És kocintottak újra meg újra.

- A mi barátságunk még nagyon rövid, - mondotta csillogó szemmel a férfi - de az igazi rokonszenvenek nem is kellenek évek. Ha valamikor szükségük lesz egy őszinte jó barátra, ígérjék meg, hogy eszükbe jutok és hozzám fordulnak. Igérik? Adjanak rá kezet!

Odaadták mind a ketten és a férfi sima, hizelkedő ajkát hosszasan rányomta mind a kettőre, miközben erős és forró lélegzetet fújt rájuk. Aztán a kezébe vette a fehér és a barna kacsót.

- Érdekesekek! - mondta tünődve. - Az egyik kemény, gömbölyű, erősfogású kis magyar-menyecskekez, - az embernek a kakastejjel, varjúvajjal kalácssütés jut róla az eszébe - a másik barna, hosszú ujjú, lazán ízelt és finom. A körmük egyformán rózsaszínű, csakhogy nagyon csúnyán vagdalják. És itt... tintás. Jeé!...

Ijedten kapták el mind a ketten, pedig csak az egyik volt tintás.

A férfi megint nevetett, aztán hirtelen megcsendítette a poharát.

- Kedves kicsi barátnőim, Klára és Csire, most a barátságunkra iszom. Hátha mégegyszer összesodródunk az életben, úgy mint most.

Két ragyogó leányszempár tüze biztatóan villant bele az övébe.

- Az egészségetekre iszom - súgta hirtelen, majdnem bájosan kérkedő merészséggel.

Ez a pohár a második üvegből volt már.

- Téged hogy hívnak, báró? - kérdezte Csire, önmagát erőltetve a hazardjátékra, miközben csodálkozva evickélt a józanság és a mámor határán.

- Józsi vagyok.

- Szervusz Józsi, Jóska!

Halkan, egy cseppet sem közönségesen, félig csúfondáros engedékenységgel, de mégis úgy mondták: te, Józsi.

És ebben a válságos percben, mikor a jelenet még mindig finom és eszritvel teljes beállítása, a véletlen játékos szellemessége még nem jutott el a köznapis duhajkodás határához, még egészen idejekorán és alkalomszerűleg, mint deus ex machina - szólalt meg az előszoba csengője.

- A feleségem! - szólt a báró megdöbbenve és hirtelen felállt.

Csak egy pillanatig tartott a zavar. Egy pillanat alatt átlátta a helyzet furcsaságát, félreérthető vagy érthetetlen voltát, végignézett az asztalkán, az üres üvegeken, széthányt ruhákon és a leányok színpadi öltözetén. El is mosolyodott, rémült, könnyörgő arcuk láttára.

- Semmi baj - mondta. - Én megyek elébe, maguk zárják be belülről kulccsal a ruhatárt, a villanyt le, ott az az ajtó a Liza szobájába visz, majd nála átöltözhetnek. Adieu!

Menet még visszamosolygott, félig gúnyosan, félig szégyenkezve, bocsánatkérően vagy hálásan...

* * *

Kinn csípős téli levegő áradt az arcukba, amikor a hóhányók apró kupacait kerülgetve siettek a villamos állomása felé. Csire szólalt meg, nagyon sokára.

- Furcsa! Azt mondta, hogy be fogjuk várni a nénit. És mégis el kellett szökni előle. Miért?

- Megint magyarázatot akarsz olyasmire, amit magad sokkal jobban meg tudsz magyarázni - felelt a másik csaknem rosszkedvűen. - Különben, azt hiszem, meg lehetsz az estéddel elégedve. Tojástartót jártál a szokatlan és illetlen dolgok fölött.

- De vajjon érintettük-e a veszedelmest - töprengett Csire és elgondolkozva bámult a villamoskocsi fehér lámpájára.

Új típusok.

Hatan voltak már itthon, - az egyetemre járó leányok rögtönözött kis kollégiumának a növendékei. Kimenő napjuk volt s ilyenkor a nagyváros legkülönbözőbb társaságaiban töltötték a decemberi estét, - hogy diszkrét pletykákkal, futtában elkapdosott benyomásokkal, irodalmi hírekkel, vagy kulisszatitkokkal megterhelve kerüljenek össze megint. És míg itt a megkésett vacsorához hívó csengetyűszóra várnak, - megbeszélik, feldolgozzák a lelkükben, kiszínesítik a fantáziájukban azt a sokrétű, zavaros képét egy nyüzsgő, konglomerát életnek, - nézvéen azt a vidékről felszármazottak naiv megbotránkozásával, az elzárt élet kíváncsiságával, vagy eszes és finom asszonyi lelkek biztos ítéletével, de mindig úgy, hogy egy kicsikét *föléje* képzeltek magukat mindezeknek, pedig csak, - egyelőre: *kívül* estek rajtuk.

A tintafojtos nappaliban, amelyik egyuttal tanulószoba és a fizikai kísérletek helye is volt, - poros lexikonok, törött fülű lombikok és egy ócska sálakba göngyölt, kedélyes, öreg csontváz társaságában, - sokszor támadtak furcsa, mély és mégis harmóniátlan ötletek s szintúgy mély és harmóniátlan életről és a cigarettfüstös, parfümillatos légbe röppenve, - mintha küzködve lebegnének, szikrázva pattannának szét ezek a tépett és szomorú leány-gondolatok, - amikor annyi igyekezet ellenére is finomak maradtak - és szubjektívek, - mint az egész asszonyi élet.

Hatan voltak csak együtt azok közül, akiket az ország minden részéből elsőnek hajtottak fel a szükség, a nagyravágyás, a tehetség vagy a boldogtalanság, - tanulni, tanulni. Ezek, húsz-huszonöt évesek mindannyian - még nem a rendes úton, holmi tantervek szabványos létra-fokain át jutottak fel ide, hanem hirtelen elhatározással, rendszertelen vagy hézagos tudással, de öngyilkos türelmetlenséggel akarva mindent, mindent az új eszménynek szentelni. Amint így, - hanyag és kissé affektáltan festői pózokban ültek, heverésztek az asztalok, padok tetején, minden közös és különös sajátosságuk szinte látszóan fölöttük lebegett. A jellegzetesség nimbusa külön, ez érett és kedves fők felett.

Bózsai ült középen, a csodaszőke baba-lány, - azaz: piros empire-ruhájában, mint egy száz-fodrá, tömzsi mákvirág hempergett inkább a poros asztalon és a Mária ölébe hajtotta bóbitás fejét. Mária mellette ült. Komoly arcú, nádszálegyenes leány volt, - vagy három évvel idősebb nála. Ezek ketten még a kolostor-iskolából ismerték egymást. Akkor fejlődött köztük az a furcsa, hihetetlen és mégis meglevő viszony, amire mind visszaemlékezhetnek a fiatal asszonyok, - boldog kismamák, - akik hamarosan főként alá kerültek a kolostori nevelés után. Félig fanatikus áhitat, félig a titokzatos sejtése, az eszményítés vágya és az érzelmek szomjúsága e hazuról elkerült gyerekszívekben, - ki tudja, melyik szüli e szokást, - de igaz és általános, az élet fő mozgató eleme a leányinternátusok belső, vízcsepp-világában. Abból áll, hogy minden kisleány »ideál«-t választ magának az apácájelöltek vagy a nagyobb növendékek közül és környezi a lovagapród rajongásával, a jövőendő szerelmes asszony önfeláldozásával, de alig merve megközelíteni, ha csak egy szóváltással is. Az ideálok pedig »keményszívűek és hidegek«, de azért egy profán vállveregetéssel, reális pajtáskodás szavával a világért sem szüntetnék meg ezt az imádatos tiszteletet. Ez már - tisztán asszonyi hajlam.

Így »imádkozta« akkoriban a szőke Bózsai a komoly Máriát. Aztán elkerültek messze, haza, vagyonos szüleikhez és amúgy eladó-lány módjára báloztak végig néhány farsangot. A tanuláshoz - egymásról mit se tudva - egy időben foghattak újra hozzá, mikor Mária visszaküldte a gyűrűt a második vőlegényének, Bózsainak pedig elhaltak a szülei s a gyámjához - szomorú, rideg, pusztai házba - semmi kedve nem volt költözködni. Itt azután találkoztak és hangosan kacagva ölelgették meg egymást. Azóta Mária valami komoly, anyai gyöngédséggel örökdi a szeszélyes, makacs cica fölött.

Most középen ültek és a többi közül még ketten voltak a közelükben, a reformruhák újszerű testtartásával, - szinte a térdükig görnyesztve szép, gondosan fésült fejüket. Erzsébet volt az egyik, barna, telt és viruló, akinek pompásan állott a fekete, nyakig begombolt és diszítetlen köntöse, a másik Sára, a kigyómozgású szép zsidó leány. Ez másik oldalt ült és átnyúlva az asztalon, az orvosnövendék szakértelmével fogta át és a nő ízlésével méregette a Bózsai fekete harisnyás, gyönyörű bokáját, amely fesztelenül nyúlt ki a piros fodrok közül. Most ő beszélt - Bózsai!

- Lássátok, - mondta - igazán nem irigylem őket. A szegény leányokat, akik semmi egyebek se - csakhogyan éppen »leányok«. Ez szép, poétikus, de nagyon szomorú állapot lehet, úgy például holmi szerelmi csalódások idején. Mi akkor előkeressük megint a jegyzeteinket, egy kicsit elbolondítjuk, körülbástyázzuk magunkat, amíg elmúlnak a válságos idők. De gondolatok el, - azok a szegények, - a szalonjuk nippjeit törölgetik olyankor, meg csipkebetétet horgolnak.

- Honnan hoztál ma ennyi bölcseséget? - kérdezte Erzsébet.

- A nagynénémnél volt zsúr - -

- És ott volt a nagynéném unokaöccse, - ingerkedett a másik.

- Hagyd el. Úgy megsirattam ma egy leányt, egy egészen idegen leányt. Az unokatestvérem beszélt róla. Ez a hóbortos nagy fiú évek óta küzdök érte idefenn és most egyszerre rájött, hogy nem szereti, mégsem szereti. És megszakít vele minden érintkezést. Pedig annyit beszéltem a lelkére, igazán minden ékesszólásommal, - ennyire csak a magam dolga szokott érdekelni. Úgy szeretném megsimogatni azt a leányt.

- Te, - mondta Mária és aggódva simogatta a Bózsai haját, - én azt hiszem, gonosz az a fiú.

- Semmiképpen - csattant fel az - nem gonosz. Kicsit dekadens gondolkodású lehet, léha modorú, hóbortos (és mind halkabban, gondolkodóbban mondta), de hát mit tehet róla? Ő sohasem hazudott. Amit mondott *annak*, igazán mondta *akkor*. Mit tehet róla, hogy elmúlt. Aztán meg (és Mária kezébe temette bolondos szép kis fejét), aztán meg, ma neki, holnap nekem.

- Régen tudom, hogy szereted, - mormogta Erzsébet, - ő is szeret. Csak azt nem tudom, mit okoskodtok. Ő végzett ember, neked vagytonod van és nem való vagy ide. Asszonyoknak való vagy, párnás, kicsi fészekbe, szép holmik közé - és hogy becézzenek.

- Eh, - semmi - nem igaz! Mi ketten, tudod, sohasem érdekelhetjük egymást *úgy*. Nem ébresztünk egymásban illúziót, az együttlétünk csupa gúny, sivárság és filozofálás. Ha néha, lámpagyújtás előtt, - becsületesek és egyszerűek vagyunk egy kicsit, már úgy fél mindegyik a másiknak a csúf, cinikus kacagásától, hogy igyekezik megelőzni a másikat - előbb kacagni. Úgy hajszoľjuk egymást a profanizálásba, - pedig ez rossz. És a szerelmet is megtárgyaltuk már, - orvosi, társadalmi, nevelési, meg minden szempontból. Pfuj!

Csend volt. Csak Mária susogta halkan: kis bolond, - bolondom!

- Nevetséges vagy! - vélte aztán Erzsébet. Lássátok, ezért mondom én, hogy egészségtelen, kifacsart lelkek vagyunk. Dolgozóképek, akikben visszafejlődött a köpű királynőjének a fajbéli nemessége. A Bózsai helyén, lám, akármelyik falumbeli csirke-kisasszony okosabban csinálta volna a dolgát.

- És te? - kérdezte tőle Sára.

- Mit... én?

- Miért nem mentél férjhez ahhoz az okosképű kis professzorhoz, aki a nyáron akart?

- Az más! Nem akarom ráfogni, hogy a Mariska húgom miatt egészen, - de azért is. A kis leánynak első szerelme - és boldoggá teszi, - olyan szerény kis gazdasszony. A nyáron még én is tudtam volna olyan lenni, - de ahhoz másforma ember kellene mégis, - hogy a kedvéért. És most már, - nem is tudnánk mi többé úgy, derűlten tenni-venni a mázas csuprok és bádogsütők közt, eseménytelen napokon át.

És Sára mondta:

- Megmérgez minket ez az élet, a sok elmélet, a betű. Hidd el, hogy épp úgy vadásszuk az élet finomságait, sürített és izgalmas gyönyörűségeket, mint ez az egész bolond nagy város ott kinn. Csak épp hogy mi a könyveinkből, a mesterségünkéből, idézzük fel. Hisz látom, ti együtt éltek a világirodalom valamennyi hősével meg hősnőjével, - mindent a magatok külön szemével néztek - és ez árt. Ez a szegény Fanni hideglelést kap minden komolyabb esetről a klinikán és én nem alszom éjszakákon át, ha egy kicsit szokatlanul viselik magukat azok az átkozott, parányi férgek a zselatinon.

- És - a fiúkollegáid nem így vannak?

- Ah, - dehogy. Pompás gyerekek azok. Látnád, hogy átdőzsölt éjszakák után micsoda éber nyugalommal dolgoznak a boncoló-asztalnál és milyen biztos, erős a kezük. Mit ér a mienk finomsága, - tudod-e, hogy még ügyesebbek se vagyunk?

Mária szólt közbe, komolyan, feddően:

- Nekünk pedig mégsem szabad így beszélni, érted! Belefogtunk, mert jobb választásunk nem volt - és úgy-e visszatérés nincs. Már hozzáformálódottunk ehhez az élethez és nem kár értünk. Leányból van elég; és így talán valami hasznára is lehetünk valakinek. És mi volnánk a kezdet, az úttörő gárda, holmi reakció még korán volna és nem egészséges. Mi nem térhetünk vissza, - Bócsi talán -

- Semmi áron kis anyó! Lásd, most szorgalmas vagyok. Az éjjel fenn olvastam, állva, az előszoba lámpája alatt. Úgy füstölt - és a szobaleánynak egy bársonyövet adtam, amiért el nem oltotta. Schillerről való kritikákat olvastam. »Es siedet, und brauset, und zischt« - és a vízvezeték csapját nem bírtam elzárni jól. Micsoda nedves hangulat és hogy fáztam! Szegény Tamás! Úgy - csipkebattisztban.

- Jaj Istenem, - Istenkém, de mikor ott volt a nagy kendőm a szögön!

A szögletből hangzott ez az éles, sivalkodó panasz. Ott, a kályha melletti zugban, amit egy ócska köténnyel elfüggönyözött könyvespolc segítségével rekesztett magának, ott székelt Fanni, a sárga Fanni, a jó, az élhetetlen, - az orvosnövendék Fanni. A kis ketrecében - ép olyan komikus, mint ő maga, - a többiek közt is mindig egyedül volt. Az íróasztalát a falnak fordította, a kendőjét, - mert örökké fázott, - a két fülére is felhúzta, aztán se látva, se hallva körmölt napokon, esteiken át, - mert ahhoz lelkiismeretes volt, - hogy titokban, éjszaka fennmaradjon. Néha órákhosszáig úgy tanult, beszorított füllel, félhangon mormogva, mint a gyerekek. A csenevész kis alakját most valami óriás-bő ujjú, zöld bársony ruha tette ünneplésen éktelelné. »Szegény egyetlen nénémé volt« - szokta mondani sokszor. A két karjára könyökig érő ujjvédőt húzott, - hogy írásközben a ruha ne kopjék, - úgy szöszmötölt ott, - mint valami boszorkánykonyhában, - egy borszeszlámpa kék lángja körül.

- Mit csinálsz, Fanni? - kérdezték.

- Látod, hogy herbateát! Ha akarod...

- Kell az ördögnek, - idegeskedett Bócsi, - inkább nagyon kérnék, hogy itt az orrunk alatt ne rontsd a levegőt az ilyesmivel.

- De kérek, - tudod, - ez már sok!

Lassan előrefordult és ránézett a többire, a szemében azzal a stereotip mártirtekintettel, ami (Bózsai mondta) - a boldogságos szűz Máriát is kihozná a béketűrésből. Ilyenkor mind, ezek az alapján jó és eszes teremtetések valahogy belső szükségéből kegyetlenek és gyerekesen szeszélyesek voltak ezzel a lelki nyomorékkal, - és nem tehettek róla. Pedig ez a szegény lélek igazán jó volt, csak tolerancia, béketűrés nélkül való, - afféle erőszakos, provokáló és megbotránkozó jóság, - azonkívül a végletekig nevetséges.

- Hát tudod, - ez sok, - mondta még egyszer. Ti egész este nem hagytok tanulni, éjszaka is fecsegték és nekem ennyi sem szabad. Ha tudná szegény, egyetlen, jó nénikém.

A Bózsai hegyes ujjacskáit belemarkoltak a Mária kezébe, az ajka reszketett a türelmetlenségtől, mint egy fiatal, ideges leánytigris, úgy szökött fel:

- Fánni! Utálatos vagy! A szemed akkorára mereszted, mint egy kávésbögre és olyan pókhálósan nézel. Hát mi bajod? Jaj, - te hüllő! Vajjon nincs úszóhártya az ujjadon?

- Most hallgasson Bózsai! - parancsolt rá Mária és a cicaleány azonnal engedelmeskedett. Mária komolyan haragudni kezdett, amikor magázta őt.

- Igazán, - mondogatták halkan a filozopterek (furcsa, hogy itt ezek a külömbek) - jobban kellene bánni szegénnyel.

Ezt már sokszor elhatározták ők együtt. Ez a Fánni árvaleány volt, szegény és törekvő. Tele volt valami csodatevő, szívós energiával, elpusztíthatatlan önbizalommal. *Valami* akart lenni, és fölnevelni a kis öccsét. Ez az a dolog, - mondta néha Mária, - amiért mégis ő a legboldogabb mindnyájunk közt. Ő tudja, miért él és nem fogják el ilyen modern kétségek.

Bózsival az elfojtott harag még felborított egy széket, - a csodafinom lábacskaival tette, - valamelyik mosolyogva nyúlt érte, aztán csend lett. A teaőző sistergett, zümmögött és mintha valami ismerős hétköznapi nesz hangzanék, - tollpercegés. Bózsai hátrarezzent:

- Ki ír most is? Ah, már itthon van, Lóna?

- A kis fehér boszorkány! Észre se vettük.

Mindenki arrafelé fordult, ahol, az ablakfülkében, az írása fölé hajolt a másik remetelány, Lóna.

Szép, stílszerű kicsi íróasztalnál, amit a préseltbőr-karosszékeivel együtt hazulról hozott, csupa igazán szép és összeválogatott apróságok közt ült Lóna. Finom, érdekes arca volt, és olyan színű, mint a valódi csipkék a lila-posztó pongyoláján. A könyv is, amit a kezében tartott, lilaszínű volt, rajt ezüst betűkkel a cím: »Memoire«. Valamivel odébb a motto: »Nem éget már a köny, csupán ragyog.« - Ebbe írt most is lázas gyorsasággal, közben néha, olyanformán, mint Duse szokta, a tenyerét kifelé fordítva, simított végig a szemén. Lehet, hogy csakugyan könyvet morzsolt el, de ha nem is úgy volt, *ő maga* hitte bizonynyal és ez elég.

- Bernátéknál volt ma, Lóna? kérdezték.

- Igen! - felelte halkan és tovább lapozott, - de látszott rajta, hogy fog még beszélni, - és hallgatva várták mindannyian.

Hallgatag megegyezésből egyikünk sem tegezte. Ez a finom, leheletszerű leány tele a test arisztokráciájának tudásával s valami fejedelemsnői szerénységgel, amely vitás ügyekben mindig elhallgatta a véleményét, - és a jó ügy védelme helyett ez előkelő passzivitást választotta, - mégis csak imponált nekik. - Bolond dolog, - szokta volt mondani Bózsai, - de olyan következetesen pózol. A hajához éjszakára is hozzákötötte az idegen tincset lila szalaggal, és ezért minden este hamarabb ment a többinél a közös hálóterembe. Mindegyik tudta ezt, de

úgy voltak vele, mint a férfiak szoktak ilyen esetekben. Hálásan vették, hogy valaki annyit fáradt az illúzióikért.

És Bernáték? A háziúr, - Józsi bácsi, - távoli rokona Lónának, a felesége révén. Olyan negyvenesbe járó ember lehetett, családapa és akadémiai tag. Írói körökben pénzügyi notabilitásnak tartották, a banknál pedig, amelynek igazgatója volt, jeles politikai írónak. Az asszonyok imádták mind, - Lóna legkivált, - és egyszer, a tárlaton kiállított képét ibolyacsokrokkal tűzték körül a kollégium leányai. A Lóna kedvéért.

A »Memoire«-ok róla, - neki szólnak. Minden ciklusnál hagyva egy-egy pontosan kimért iniciále-hely, - ott keskeny, lila zsinórral lekötve holmi préselt gazok, - az ő levele: »Kis halovány barátnőm!«, a felesége haja - meg a többi. És története mindnek. Ezt sétaközben kapta, ezt otthon, a nyaraló kertjében. Mert ez a tartózkodó leány, aki soha egyikünket sem csókolt meg, csodálatosan bőbeszédű tudott lenni, ha erről volt szó. Önmagát gyönyörködtette ilyenkor ez a csodálatos, atelier-fantázia, aminek az egész élet csak »művészi beállítás«-ok sora volt. Jelenet a lépcsőházban, jelenet a kandallónál, lila-ködös hangulatok, esetek, amikről ép azért lehet ennyit beszélni, mert nem történtek meg.

S az egész lila regényben - mondta egyszer Erzsébet - az a legzöldebb, hogy mi végighallgatjuk, és tetszik nekünk.

Tetszett nekik, és áhitattal hallgatták. Mert szép, érdekes volt ilyenkor ez a leány, - a rejtelmes, fehér boszorkány, - és a varázsát elismerték azok is, akik hátmögött kinevették. A hangja puhaságában, a mozdulatai szépségében volt talán az egész hatalma. Bócsi már sokszor felvetette a kérdést, hogy vélekednék erről a leányról, - ha úgy ismerné, mint ők, - valami férfiember.

Most befejezte az írását Lóna, és lassan az arcához emelve párnaképen a két kezét, odasímult a karosszék támlájához.

- Vége, mindennek vége, - tördelte.

Csend lett és mindenki várta, hogy folytassa. A Fanni teája is elkészült és ő két kézre fogva a bögrét, - odavitte Lónához.

- Láttam, hogy sápadt, - azért főztem. Ez mindenre jó. Szegény nénikém.

Harsogó, kíméletlen kacagás tört ki mindenfelől.

- Pompás, nagyszerű! Ez a hölgy három hónapja orvosjelölt.

Mind nevettek, - egészségesen, szívből, - csak Lóna mosolyán látszott, mintha sajnálná, hogy megzavarták.

A napos tanítónő jött be.

- Ah, hölgyeim! Már itthon? De, ugye, már kértem önöket sokszor, hogy a vacsorához halcsontos derekakban jöjjenek. - És itt mintha valaki cigarettázott volna.

Sovány, sipító hangú, ráncosarcú vén leány volt, ijesztő, szomorú képe a jövőnek.

Korlátok.

Odaát a nagyszalonban a mamák vitáztak egy híres szép asszony válópörén, akit a háziúr valami gyanús buzgalommal vett a pártfogásába. Itt künn, a lányoknál, - meg az ebédlőben is, összevissza csapatokban ácsorogtak azok a fiatal népek, akik vagy három évadja farsangoltak már együtt és az egymás vagyoni, meg egyéb körülményeivel, - csodálatos, - még mindig nincsenek egészen tisztában.

A házikisasszony, a csúnya kis Bánó Ila egykedvű arccal gunnyasztott a huszártiszt-kérője mellett, a szögletben, a pálmák alatt pedig három csillogó szemű tacsikolány dobálta kacagva a fényképeket. Feltűnően csinálták, de jól állt nekik, hogy az egész ártatlan manőver Bódog Sándornak volt szánva, - egy nagyon kellemesnek látszó, szőke uriembernek, aki a zongorának támaszkodott volt és egyre Wildtnét nézte. Az érdekesen fésült, szép, délceg asszony a kályha melletti sarokban csak akkor vette észre ezt a kitartó pillantást, mikor a ház asszonya a pohárszék felé indult és ő magára maradt. Akkor pedig egy öntudatos és egyszerű mosollyal a közelébe intette Bódog Sándort.

A meghajlásuk gúnyos pedantériájában, vagy a szemük kutató mosolyában felvillant egy percre valami bizarr meghatottság, - talán az Anyégin-idill modernül furcsa paródiája - és ott kísértett továbbra is köztük, amíg - könyvekről és emberekről beszélve, - rajtaérték egymást valami ismerős megjegyzésen. Ah, ugyanezt már mondtuk együtt, egyszer, ilyenformán. Közben asztalkát kaptak, meg süteményt a teához és a kis Ila a csúnya lányok szomorú tapintatosságával odábbterelte a társaságot. Szinte magukra maradtak. És akkor erőt vett az asszonyon az ő régi betegsége, a feltétlen és szükségtelen nyíltság valami szilaj vágya, ami időnkint bolondságokra készítette. Azt mondta valamire:

- Az akkor volt, mikor én két álló hétig ész nélkül szerelmes voltam magába.

Az örök emberi hiúságon kívül az íróember objektív érdeklődése is élt Bódog Sándorban minden asszonyi megnyilatkozással szemben. Épp olyan kiméletlen tudott lenni a végighallgatásban, mint az asszony az ő rohamos őszinteségében. És most összetalálkoztak a pillanataik.

- Tudja, - kezdte az asszony - hogy három évvel ezelőtt, huszonkétéves koromban kerültem Budapestre. A szegény apa halála volt az oka, akkor anyagilag is olyan nagy változás állt be a családukban, hogy kenyérkereset után kellett néznem. Az első szerelmen persze túl voltam. Azon, amelyik sok virágcsokorral, éjjeli zenével, francia négyesekkel jár és jelentős kézcsókokban éri el a tetőpontját. A hirtelen jött szerencsétlenségem volt a gátja és az könnyítette meg a feledést. Magam akartam egészen új életet, - és mert most olyan rengeteg sok tanítónő van - és mert tehetségem lett volna valami, - a sziniiskolába iratkoztam. Az édesanyám felkísért ide és a vagyonos fővárosi rokonok sírva ígérték neki, hogy gondjuk lesz rám. Így történt, hogy a szabad időmet egészen társaságban tölthettem és az estéim a közelmúltat mímelték szomorúan. Itt, a Bánóék zsúráján találkoztam először magával.

- Akkor ellenszenvesnek talált, - mondta is.

- Kényelmetlen volt nekem, hogy több esze van, mint a többieknek, de már akkor is különnek tartottam mindannyinál. Abban a korban már nem jön lopva, észrevétlenül a szerelem, sőt minden valamirevaló új ismerősnél eszünkbe jut: »Milyen lehetne szeretni ezt az embert?« Az ítélesem válaszolt akkor, - de maga alig foglalkozott velem. Ritkán láttam, sok dolgom volt és hónapokig alig gondoltam rá. Szinte furcsa volt, mikor egyszer - nagysokára - a Belvárosból jövet, a Vas-utca sarkán hozzám szegődött.

- Honnan? - kérdezte.

- Leckéről.

- Milyen leckéről?

Most is előttem van a meglepett arca, mikor megmondtam, hogy színésznő leszek. Azután elmeséltem, hogy egy özvegy sőtiszténél lakom, aki jó asszony, de ritkán látom, mert egész nap tanulok és szeretek egyedül lenni. Meséltem a furcsa kis diák-szobámról, - valahogy magamnak is tetszett akkor ez az élet, - maga kíváncsi lett, én pedig felhívtam. Emlékszik arra?

- Hogyne! Mikor fölértünk, én jöttem zavarba. Valami indiszkrét ostobaságot kérdeztem a szobájáról és maga még ügyetlenebbül füllentett.

- Tudom, de utóbb megszoktam a dolgot. Maga gyakran ellátogatott, - decemberben már kedélyes jóbarátok voltunk, az egész világról beszéltettük egymást a hosszú estéken át. Aztán, - egész természetesnek találtam, mikor egyszer minden ok nélkül megfogta a kezem.

Valami kacajfélét lihegett és egy percre megállt az asszony. Aztán folytatta:

- Egy hét múlva már szerettem.

- Lehetetlen, - töprengett Bódog Sándor. - Egy hét múlva ép olyan nyugodt és derűs volt.

- Igen! De ha nem jött, amikorra ígérte, lüktetett a halántékom és kínos nyugtalanság szorongatta a torkomat, - mint az elfojtott sírás szokta. Az szörnyű, mikor maguk várakoztatnak egy asszonyt. Az élet minden gyötrelme összegyűl azokban a percekben és ha van túlvilági igazság, az örök élet nem elég rá, hogy magukon azért bosszút vegyen.

- Ámen!

- Ejh! Szóval, az örült idő volt. Istenkáromló, pogány imádkozások estek akkoriban a szerviták templomában, a kis Mária-oltárnál, akihez a Szent Antal divatja ellenére is hűséges maradtam. Asszonynak jobban el lehet mondani olyanokat.

- Milyeneket?

- Ezt: Asszonyom! Ez az egy ember van a világon, akiért élni és jónak lenni érdemes. Add nekem és majd meglátod, mennyi nagy, magasztos örülségre leszek képes miatta. Csúf, önző imádság volt, most már tudom. Én is, mint annyi más, valami kizárólagos nagy boldogságért ostromoltam az eget.

- És aztán?

- Aztán, mint aki meséket álmodik, olyan természetesnek és igaznak találtam mindent. Azt is, hogy ha társaságban találkoztunk, maga megint alig nézett rám. Szinte hálás voltam ezért és semmire nem gondoltam.

- Hátha egyszer - - - például megcsókoltam volna, - kérdezte gondolkodva a férfi.

- Ez kérdőjel maradjon. Szóval a második héten történt, hogy maga egy érthetetlen dolgot követett el.

- Megmondtam, hogy nem veszem feleségül.

- Máig sem tudom, ügyetlenség, becsület, különcködés vagy durvaság volt-e az magától.

- Egyik sem! Egyszerűen csak hóbortos és kíváncsi voltam, és akkor nagyon szépnek, nagyon kedvesnek találtam magát. Veszedelembe voltam és el akartam hárítani. Megért?

- Lehet! De lássa, jobban kellett volna ismernie. A hajlamaim és a nevelésem miatt sem lehettem egészen »századvégi leány«. És még a tipikusan azok sem flörtölnek valami, hogy is mondjam, morális alap nélkül.

- Szóval, akkor kiábrándult.

- Még nem! Akkor este furcsákat gondoltam. Valahogy nem éreztem világosan, mennyire vagyok felelős a tetteimért. A társaságra gondoltam és az emberekre,- akik az élet korlátait jelentették eddig nekem. Eszembe jutott, hogy akik a városunkban jól mulattak tavaly nálunk, az idén másnál mulatnak. A vőlegényem, aki megtiltotta nekem a csipkeáttört blúzokat, - másnak udvarol és az édesanyja pletykáz rólam. Azt gondoltam: Az élet kizárt engem a korlátai közül és én nem tartozom neki semmivel.

- Nem foroghatott nagy veszedelemben, amíg ilyen világosan gondolkodott.

- Még gondolkoztam. De azért nem tudom, - - - ha maga akkor másnap is, harmadnap is eljött volna hozzám.

- Akkor volt az a nagy tagosítási pör a délvidéken.

- Furcsa, hogy maguk a pöreikkel bajlódnak olyankor. Csak a negyedik napon tudtam meg, hogy elutazott. Itt, Bánóéknál voltunk. Az Ili képes levelezőlapjai közt leltem meg az írását. - »Zimonyból kézcsókját küldi hűséges jó embere, Bódog.« - Régen nem fájt úgy valami, mint az az ostoba kártya. Pedig a szegény Ilára - igazán - nem lehettem féltékeny.

- Magára sokszor gondoltam az úton.

- És nem írt egy sort. Ne, ne próbálja ezt megmagyarázni! - No igen! Azon a kicsi kanapén ott egy őszhajú néni ült, annak bemutatott. Özvegy Bódog Sándorné volt.

- Az édesanyám!

- Abban az imádatos tiszteletben, amivel a szerelmesünk édesanyjára szoktunk nézni, volt valami szégyenkezés is. Legelőször vettem magamon észre ilyesmit.

Egy fiatal úr, a maga jóbarátja, a kettejük viselt dolgaival mulattatta a nénit. Egyszer - mondta - gyerekes jókedvükben odatévedtek valami hivatalszolgáknak vagy miknek a báljára, maga leült egy gyönyörű kis fekete leány mellé, kifogástalanul udvarolt és fagyaltot hozatott a mamának. Néhány fricskalány kórusban csipogta:

- Nagyszerű! Mikor Bódog inkognitó mulat.

Hanem az öreg Bódogné elkomolyodott:

- Ki fog kapni ezért az a rossz fiú. Hátha komolyan vett valamit az a szegény kis leány és most ábrándozik felőle és búsul utána. Az ilyen leányok nem értik meg azt: inkognitó!

Szédelegve néztem rá. Persze! Az ilyen leányok.

Itt volt a hazamenés ideje és mert Bánó bácsi nem kísérelhetett haza, rábíztak a maga édesanyjára. Ő vitt el a kocsiján hazáig. - - -

Másnap feljött a testvérbátyám, a szolgabíró. Elintézte a dolgaimat, bemutatkozott a szoba-asszonyomnál és megkérte, hogy ezentúl együtt étkezzem vele és legyen gondja rám. Aztán családi dolgokról beszélt és mire nagy későn magamra hagyott, valahogy nyugodtnak és könnyűnek éreztem magam. Nevezzen ki, de akkor a párnáimból is valami jóleső hűvösség áradt a fejemre. Azt hiszem az, amit az uram az ő törvényszéki nyelvén így hív: az »Egyetemes Törvényszerűség«. Visszafoгодott engem.

Másnap a bátyám hozta el hozzám Wildt Jánost, a régi iskolatársát. A háziasszonyom nappalijában fogadtam akkor is, aztán is mindig. A megholt feleségéről beszélt, meg a két szép fiúgyerekéről, akik anya nélkül vannak. Komoly volt, tiszteletteljes és mindjárt kezdetben eléggé szimpatikus. Mindig szalonkabátban jött az esteli látogatások pontos idején és a kemény gallérján látszott, hogy hivatal után frissen cserélte.

A többi aztán tudja.

Egy asszony meg egy leány.

Alkonyatkor jött az asszony, sietve suhogva, mély lélegzetet vett a virágillattól terhes kicsi boltban. Valahol a kassza mögött egy nagy levegőpálma síma leveleit mosogatta a leány, Terka. Fehér pongyolás, telt alakja könnyedén, puha léptekkel osont elő a homályból, a merev, sötét levelek alól. Két kezét nyújtotta a vendége elé, aztán megölelte.

- Jóestét asszonykám! Milyen jó télszagot hoztál az utcáról. A prémeidből jön.

Ittben csakugyan sűrű, mesterségesen tropikus volt a levegő, és a virágok úrnője is könnyű, sokráncú battiszköntösben járt, kelt a szőnyegen.

A benyílóba mentek és nyitva hagyták az ajtót, bár az üzletben egy csipkefejkötős öreg-asszony is maradt és diszkrétül, hallgatagon szolgálta ki a színház előtti közönséget, ibolya-vásárlókat, estélyre hivatalos urakat. Ah, ez a bolt melletti kicsiny zug épp olyan csodálatosan könnyű, telt és világos volt, mint az egész leány. Nem volt benn semmi rejtelem, semmi elfojtott hangja valami titkos búbanatnak, erőltetett jókedvnek.

- Itt nálad nem ideges az ember. Az egész szoba csupa kedves csodálkozás azon, hogy mért nem lehet mind a nagyképű talányokat, titkokat, egyszerűen, csak úgy kitálalni.

Ezt egyszer - régen még - Hedvig asszony mondta, amig mosolyogva nézte az egyszerű, kerek öntöttvas mosdóasztalt, amit nagy virágú perkálszövet borított talpig, de milyen árulóan, milyen redőtlenül.

Most szemben ültek a kék zseniadiványon és Terka az asszony arcát fürkészte, aggódó, komoly pillantással, mint orvos a betegét. Sápadt volt és mintha újból megtaposta volna a gyötrődés, görcsös merevség ült a keskeny száj körül. A leány megfogta a kezét.

- Mi lelt? Valami történt?

- Oh, dehogy! Hisz ha történt volna!

Egy percre lehajtotta a fejét, aztán hirtelen, áradó szóval, mint aki parázson jár, úgy szökdösve az égető gondolatokon, gyónni kezdett.

- Semmi, semmi hír. Csak hogy az ideggyógyintézetből nem szállítják haza, ott van most is, azt tudom csak, és hogy menthetetlen. Borzasztó ez, Terka! Reggeltől estig ez az egy gondolat ül a fejemen, a szívemen és másnap újból. És az ember jön-megy, bevásárol, ebédet főzet, stoppol a gyerekeknek. Ma, amikor esteledni kezdett és én eltakartam a kezemmel a két szemem és úgy néztem azt a belső nagy rémséget, ami a lelkemen fekszik, akkor jött haza épp az iskolából a két gyerek. Azt hitték, sírok, vagy fáj valamim és a karomba akaszzkodtak szegények. Te! Ellöktem őket. Leráztam, mint valami gyűlöletes terhet, amitől nincs menekvés. Aztán megrémültem önmagamtól és hozzád futottam. Terka! Mondj valamit!

A leány végighúzta az erős, fehér ujjait az asszony kesztyűs kezén. A szeméből látszott a saját megnyugtató, csillapító erejének a naiv hite. Egyszerűen, csendesen mondta:

- Bárcsak már meghalt volna szegény!

Ennyi volt minden, amit mondhatott a legigazabb lelkéből és mégis az asszony vádoló, szinte ellenséges pillantása szegződött rá köszönetül.

- Miért mondod így, te; miért mintha nem volna már semmi segítség? Hát igazán késő, mondd?

- Hisz te tudod, Hedda, hogy késő. Miért nem hallgattál rám előbb?

Az asszony elhallgatott.

- Igaz, - mondta később, - te mostanáig biztattál, küldtél, segíteni akartál. De hát mondd meg egyszer, azért ugy-e, te is véteknél tartottad volna?

- Nem tudom, ezen én nem gondolkodom. Láttam, hogy boldogtalan vagy, hogy vergődöl és azt hittem, a helyzeted az oka. Hát boldogulj, gondoltam, menj törj össze mindent, hátha sikerül. Magamról ítéletek meg és arra a napra emlékeztem, amikor egyszerre hagytam el a városomat, a pályám és a vőlegényem, aki egyszer hazudott nekem. Pedig akkor még gyűlöltem Pestet, biztos állásom volt felsőbb iskolánál és a kelengyém készen. De azért nem bántam meg, már csak azért sem, mert hisz elkövettem; akkor nagyon is sok megalkuvásba került volna hozzámenni, - később pedig éppen annyiszor lett volna jó és annyiszor rossz napom, mint így. Hidd el, egészen mindegy. Hanem, persze, te egészen más vagy, te szükségképp lettél boldogtalan, mert ez az állapot illik hozzád.

- Jaj, vigyázz a szavadra! Hát azt hiszed, hogy olyan ez, mint a dologtalan asszonyok ábrándjai, hogy tán mert sok regényt olvastam és egy időben a szindarabok is csak ilyesmivel foglalkoztak, azt hiszed, önmagam előtt akartam érdekes lenni és azért csináltam meg a szerelmet, hogy téged mulattassalak? Így ismered engem?

- Nem! mondta a leány egy percre gondolkozva. Azelőtt hittem ilyenformát? ki tud eligazodni rajtatok? Téged is zárdában neveltek és asszonykorodban olvastad az első regényt. De azután beláttam. Egy széplitteratúra szerelemért nem rontja el az ember úgy az életét, mint te. Tudom, hogy őszinte vagy, de azért mégsem bírtál volna segíteni magadon.

Az asszonynak most eszébe jutott valami.

- Terka! Kérlek egyet! Nézd, ha te valamikor, például ma este úgy éreznéd, de erősen éreznéd, hogy kell, kell az életedhez, a sorsod betetőzéséhez, hogy te ma, - most rögtön - elmenj valami embernek a lakására és ott maradj reggelig. Úgy-e, megtennéd?

- Azt hiszem. Ha elég erősen éreznék ilyet, - - hanem előbb megpróbálnék teljes erőmből másra gondolni. Ha nem sikerülne, akkor mennék, - igen, - ma este még, nehogy meggondolhassam és holnap újból kezdjem a tépelődést. Mert hidd el, csak ez a borzasztó! Még látni is szörnyű volt nekem téged. De te nem tehetsz erről.

- De hát mit kellett volna csinálnom? faggatta az asszony.

- Kelllett volna történni valaminek. Emlékszel, már egy évig éltetek úgy, színházi látcsöveken át táplálva ezt a szerencsétlen érzést. Csak ott láttátok egymást és futó látogatásokon szökdöstetek egymás elől. Akkor lettem én bizalmasává szegénynek és hozzád vittem a valomásait. Talán hiba is volt, de akartam, hogy valami történjék, akkor már annyi szó esett hiába erről és úgy rohantak fölötte a hetek, hónapok.

- Milyen boldoggá tettél akkor, Teréz, - egy estére, - soha el nem felejttem. De másnap már kétszeres súlya volt az egésznek rajtam. Hogy ő is szeret, hogy tőlem vár mindent, hogy csak az ujjamat kell mozdítani. - De hát miért nekem? Minden felelősség, minden vád, minden bűntudat rajtam legyen. Miért nem kezdte ő?

- Miért? Épp oly béna, tehetetlen a lelke mint a tied. És a nyomorékok megadása nélkül. Csak lázongtatok mind a ketten és átkínlódott napok után az volt a végső gondolatod úgy-e, hogy hátha a holnap majd hoz valamit. Úgy-e?

- Igen! - mondta a másik csüggedt megadással.

- Most már néha bánom is, hogy akkor a közvetítő voltam. Félreismertelek és talán csak rontottam a dolgot. Ő ábrándozna felőled és te rajonganál érte ma is, én végighallgatnám a beszédet, te megkönnyebbülnél és úgy folyna minden, mint most két éve. Jobb lenne.

- Nem, nem. Az mégis kellett, hogy megtudjam és az lett volna a fordulópont. De annyi akadály...

- Ejh, - mit? Ha még tisztességtelen dologról lett volna szó, a világ szerint. De azt akarta, hogy elválj és a felesége légy.

Keserű nevetéssel felelt az asszony.

- Akarta? Hát akkor mért nem jött, hogy elraboljon, miért nem parancsolt vagy hívott?

- De hisz te akkor nem bátorítottad - sőt. Egyszerre hidegnek látszottál és kerültél még azt a néhány közömbös szóváltást is.

- Mert olyan veszedelmesnek éreztem. Ha tudnád, mennyit gondolkoztam akkor. De lásd, - az ő szülőiről is tudok, - hogy néztek volna rám? És a két gyermekemet egy idegen, ellenséges családba vinni! És, - hisz te adtál volna hajlékot, helyet addig, - de még az ügyvéd is, aki a válópört megcsinálná, az is pénzbe kerül. Senkim nincs. Ha anyám volna, vagy rokonaim, - de hát én magam álljak szembe az emberek csúf beszédeivel! Míg a válópör folyik, - mondjuk, félesztendő, - egy ruhára lett volna szükségem, kitől kérjek? Pfuj!

Egymásra néztek, hirtelen, ijedt megdöbbenéssel. Mintha megszakadt volna valami, csak egy könnyű kis pókfonalka, amely eddig fenn a hétköznapiaság fölött libegtette a gondolataikat. Sokáig hallgattak és a leány, mint rendesen szokta, ez új megvilágításban szemlélgette a lelkében az ismerős dolgokat. Azután megszólalt kemény, akaratos szóval.

- Igen, édes Hedvigem, erről most már hiába is beszélünk. Késő. Nem is tudok neked mást kívánni, mint hogy már eltelt volna a halála óta egy év vagy kettő, és te odajutottál volna, hogy lehessen veled egészen más dolgokról is beszélni. Az uradról például.

- Gonosz vagy te leány, vagy örvült? Hogy beszélhetsz ilyet?

- Kell, - mondta, - és újból érintette a kezét. Az az ember, az én szegény rokonom menthetlen, de te még visszatérhetsz az uradhoz. Az előbb még azt hittem, egészen el van rontva, rosszul csinálva az életed. Hátha épp szerencséd az, hogy még jó lélekkel, sértetlen becsülettel visszatérhetsz hozzá. Az urad tudja ezt.

- Nem, - sikoltott az asszony, - megtiltom, hogy említsd. Most már valami ideges, erős ellenszenv lett a közönyösségből, - nem hogy »nem szeretem«, de borzadok, undorodom tőle, megvetem, amiért ennyit szó nélkül eltűr és várja ő is, hogy »hátha?« Megmondhatnád neki, hogy soha, sohasem.

- Minden utad hozzá vezet most már, - hajtotta a leány erős, szuggeráló szóval.

- Nem! hisz ő az, aki tönkretett.

- Megszeretett, elvett, - ennyi az egész.

- Megkívánt, bírni akart, megszerzett, - ennyi az egész. Tudta, hogy semmim sincs és tizenkilenc éves vagyok. Leánykoromban nem ismertem szerelmet, azért nem is volt a választásom szabad, - nem is választás - hisz mindössze ez az egy ember volt számbavehető azok közt, akik életfogytig vállalták volna az élelmem és ruházódásom, így van rendén.

- És mégis, ha most mindjárt nem is, később lassankint, vissza kell térnem hozzá.

- Érts meg, az lehetetlen. Én most - a szó erősebb értelmét véve - nem vagyok senkié. Nem tudom, érthetsz-e? Minden gondolatom, az egész lelkem ott van mindig ő nála - évek óta - mióta csak ismerem. Csak akkor nem gondolok rá, ha éppen nem lehet. Az uram házában vagyok és gondoskodom róla, amennyire tőlem telik. Egyebet ne várjon!

A leány homlokára kicsi redő rajzolódott.

- Az előbb mondtál valamit, Hedvig. A ruhádról. Tudom, hogy csúnya dolog, de kell, hogy most beszéljünk róla. Nézd, odaát az ibolyákat se adom ingyen. Milyen jól öltözködsz te; a cipőd kifogástalan, a kalapod is remek és mondd, hány kesztyű kell neked egy évben? Ezekben a ruhákban tetszettél meg a szegény fiúnak, pedig az urad vette.

- Pfuj! És te most azt hiszed, Terka, hogy igazságos vagy? Hát tehetek én róla, hogy így van elrendezve és nem vagyok független a pénztől? Ki tanított engem, hogy a magam ura legyek? Azt hiszed, olyan okos voltam én menyasszonykoromban, mint te a huszonnégy évvel? De hisz most reggeltől estig dolgozom, keresem a munkát, a buta, együgyű, lélekölő munkát és hát, Istenem, ha elmennék tőle és házvezetőnőt kellene tartania, sokkal több pénzébe kerülne és mégsem gondozná úgy a gyermekeit.

- A gyermekeit?

- Tudom, az enyéme is, oh, nagyon is jól tudom. Ha ők nem volnának Terka, ezt - *kell*, hogy elhidd - csak ők tartottak vissza. Ne hidd, hogy becses nekem valami egyéb. Hisz öltözködni valahogy kell és hogy jól, az talán ösztönszerű. Úgy csinálom, mint az alvajárók, mint a járást vagy lélekzést. De hisz nekem úgy sem kell az ő pénzéből semmi, hisz ami az éhség ellen kell, az olyan kevés.

- A gyerekek! - ismételte kérlelhetetlenül a leány.

- Igen, hát a gyerekek. Ez a legnagyobb bűne. Akartam én, hogy engem ő hozzá ilyen kapocs fűzzön? Tudod, akkor alighogy kijöttem az intézetből, nem gondolkoztam én ilyeneken, de tudom, hogy nem kívántam anya lenni. Nem is értem rá még kívánni és kénytelen tudatlanul az lettem. Természetellenes lehet ez, de őszinte vagyok. Azt a sok minden nyomoruságot, ami azzal jár, talán zugolódás nélkül viselem, ha az élet várt volna addig, míg magamtól is kívánom, hogy gyermekem legyen.

- Elkövetkezett volna bizony. Hisz te jó anya vagy, Hedvig. Miért beszélsz így?

- Igen, attól a perctől kezdve, hogy a kis lányom él. Ez más dolog, hasonlít a csodához. Egy pillanat megváltoztatott, te tudod, hogy most imádom mind a kettőt.

- Igen, ezt nem értem éppen. Hisz második gyermeked is van.

- Hát ezt nem értheted egészen. Akkor még el tudta hitetni velem az uram, hogy portékája vagyok és az ő akarata olyan, mint valami természeti törvény. Megdönthetetlen. De te azt nem tudod, a kis fiam arcán milyen rajongó babonával kerestem az ő vonásait, a másik emberét, aki a kezem sem szoríthatta meg, csak az arcképét néztem örökké azokban az időkben és egyre rágondoltam. És most, több vagyok a gyermekeimnek, mint anyjuk, hisz mindent feláldoztam nekik, - őt is. Az én boldogságom, az nem számít, hanem az ő élete, most meg fog halni.

- Hátha családi betegség volt és úgyis kitört volna?

- De mielőtt csak egyszer is boldog lehetett volna. Hisz te tudod, hogy éveken át ez az egy dolog gyötörte, mint engem és míg felém vonta minden isteni és földi erő, távol maradt. Micsoda lelki feszültség lehetett az! Lehetséges volna, hogy nem ettől bomlott meg?...

Megint hallgattak soká. Ottkinn, az üzletben a vidámarcú néni harmatozta, permetezte az elkeseredetten pompázó téli virágokat, a fujtató zaja, a parányi vízcseppek zizegése újra meg újra áthallatszott. Terka, a virágosbolt úrnője szólalt meg előbb.

- Legjobb lenne, mindenképp a legjobb most már, ha gyorsan bevégezné szegény. Ha úgyis menthetetlen. Miért haldokoljon még évekig is talán? Majd azután telnek a napok, hosszú idők, lassan elkezdesz ébredezni, minden tompul idővel és olyan természetes, hogy közeledni fogsz a gyermekeid apjához. Ez legalább valami megoldás.

- Nem lehet. Inkább meghalni.

- De egészséges vagy mégis, élni fogsz, mondjuk harminc vagy negyven esztendeig még. Milyen nagyon kevés ahhoz képest ez a két és fél esztendő, amióta meg van háborítva az életed, ha még viseled is a nyomást egy ideig. Évtizedek fognak jönni, amikor egyéb lesz a gondod: a fiad jövője, a lányod házassága, az urad betegsége, a magadé, fogsz te még mosolyogni is ezen.

Alig vette észre, hogy az asszony sírni kezdett, - előbb halkán, kicsi rándulásokkal, - végre hosszú, mélyről fakadó nagy zokogással. A leány hagyta. Felállt halk, megkönnyebbült sóhajjal és végigjárta egy párszor a kis szobát. Aztán megállt előtte.

- Vagy hát, próbáljunk még valamit. Ha késő is, talán nyugodtabb leszel, hogy mégis tettünk valamit. Én bemegyek hozzá a szanatóriumba, a nagyanyámmal. Őt ismerik, tudják, hogy közel rokonai vagyunk, beengednek. Tudom, hogy bizonyos órákat kivéve eszénél van, - beszélni fogok vele. Megmondom, hogy csak gyógyuljon meg, minden úgy lesz, ahogy ő akarja, elváltok, hozzámégy, csak gyógyuljon meg. A doktor urak már sokszor tévedtek és ki tudja, a heves lelki rázkódás nem fordítja-e jóra a baját. Ártani nem árthat, - elmegyek.

Az asszony szinte dermedten állt előtte. Prémgallérja kámzsáját feltúrte volt már és a sötét szörme erős, hatásos árnyékkal emelte ki halvány, érdekes fejét, kerekrenyílt szemét, szépformájú, fehér állát. Időbe került, míg megértette, elhitte, amit hallott, ám a másik percben rémült, ideges rezzenéssel nyult a kilincshez, mintha visszatartani akarná.

- Ne menj, - Terka, - nem akarom. Ma mindjárt, - ilyen hirtelen? Hisz az nem lehet! Nem érne semmit, - hisz ő meghal, nincs mentség, - és az egész úgy sem sikerülhetne. Ha meggyógyulhatna is, - az nem lehet, hogy én boldog lehessenek, - a két gyerek miatt is egyre búsulnék, - aztán mennyi beszéd! És az ő családja! Ha meggyógyulna, én szívesen szenvednék tovább, - hisz nem lehet már sok hátra. De azért ne menj most, - félek, - ha felizgatnók és rosszabbul lenne! Nem lehet!

Reszkető, lázas idegességgel siklott bele a símára bélelt finom köpenyébe; kisírt szeme már száraz volt, de a szája még remegett, amikor köszönt. Az ajtóból visszahajolt és halkán, szinte magának vagy egy távollevő valakinek suttogta kérő, engesztelő, biztató, küzködő szóval:

- Hiszen, - holnapig gondolkozom ezen. Talán jó lesz úgy, ahogy mondod, Terka. Holnap.

Így beszélt az asszony...

Menni vágyom - csak mindig menni - de te azt nem értheted.

Hogy hova, - édes Istenem, - azt most még nem tudom és nem is akarom tudni, - de semmi olyan helyre, ahova te elvihetnél engem. Ne is gondolkozz! Mire behoznák a bőröndöket, mire megcsinálnád a tervet és a költségvetést, akkorra már el is menne a kedvem. Megtárgyalnák a szomszédok és a cselédség, - nem, ahogy én szeretném, úgy nem történhetik soha - igazán soha.

De ha egyszer nekieredhetném a világnak, csak úgy, ahogy vagyok, tíz perc múlva az állomásnál lenni, málhák és búcsúzások nélkül és hogy senkise kérdezze: miért? Aztán vinne, vinne a vasút és én még mindig nem tudnám, hol fogok megállapodni. Érezném, hogy a szárnyaim nincsenek ólomból, könnyű, szabad, erős volnék és világosan látnám, hogy mit kell tennem.

Talán a városokba mennék. Széles, gázfényes utcákon futnék keresztül-kasul, nedves aszfalton, párás, babonás, gyilkos levegőben. Most este van és ott a lázasan sárga, boszorkányos ívlámpák alatt ismeretlen arcok tűnnek elő és újra elmerülnek, mint kusza árnyékok. Koldusok, gesztenyesütők, rikkancsok, hordárok, nagy eleven színházak körül zajos, várakozásteli élet - ezt kívánom. Egy csöpp akarok lenni valamelyik hullám hátán, emelkedni, esni, - a mélységből újra a felszínre erőlködni, - tükrözni a fényt.

Színházak, - tapsok. Félálomban olyan sokszor hallom, amint felviharzik, egyre szélesül, tombol és újra elhal körültem a sokezer, százezer apró hang, diadalmas hangja a sikernek. Én nem tudom, de úgy álmodom néha, mintha csillogón, gyönyörűn, húnyt szemmel és mámorosan én állanék közöttük a millió lámpa fényében, és a tömegek ujjongó pillantása úgy hullna rám, úgy férközne a testembe, mint hajszálfinom, édes, puha nyilak zápora. És én fellelekzem és beszívom a csodálkozás illatát, attól nőni kezdek még - még magasabbra.

Lehet, hogy tengerekre is mennék. Napsugáros, idegen szigeteket keresnék, piperés márványpalotákkal, amik léhán kacagnak elő az olajfák mögül. Megkeresném a felhőtlen, tiszta kék eget. Vagy háborgó, zavaros, északi vizek felé, amelyek partján a Balder-templom üszkei látszanak és Fritjhof karcsú hajója fölött a sólyom repes. A hótiszta királyleány könyeit szeretném elsírni, amíg valami rég halott, ezüsthajú Brág dala harsogna a szélben. Az kellene, hogy élesen, erősen az arcomba süvítsen a szél.

A tiszta hó még nem olvadt el a nagy hegyek vidékén, - most, amíg tart, szeretnék odamenni. Milyenek most az elhagyott nyaralók, befagyott vizek, a magányos, néma parkok? Mit álmodnak a fenyves hegyoldalok, amiket senki sem zaklat, mit művelnek a falvak és a parasztok, akik most nincsenek a világforgalom számára kipécézve? El kellene mennem mindenüvé, ahová általában nem szoktak és belétekinteni minden rejtelembe.

Nincs igazad - nem a szerelmet, az új szerelmeket akarom. Néha gondolok ahhoz hasonlót is és el tudom képzelni a halk csókokat, futó perceket és valami szent némaságú, titokzatos nászt. A lámaisten papnőinek menyasszonypárnái azok, amelyek után a koporsó következik. Fojtottan szomorúnak, észbontóan önfeledtnak, álomszerűen rövidnek és viharosan tisztának gondolom a szerelem végső, tragikus teljesülését. De vannak-e ott künn, a szabad levegőn csodálatos emberek?

Emberek, - sok, sok idegen ember, - az van, és én idegenül akarom látni őket. Hozzám nem férközhetnek, nem akarom ismerni, csak szembe jönnek és senkisé tudja, hogy kik ők és hova mennek éjszakára. De amíg járnak és nyüzsögnek a sűrűségben, a zegzugos utakon -

ügyeket intéznek és bonyolítanak és az ügyeiktől a világ boldogulása függ - a kenyér, az élet, a születés, a gépek, a gyilkolások, a föld és a csillagok. Valami különös sietést, cselekvést gondolkodok, olyan életet, amiben minden szónak, minden mozdulatnak végzetes jelentősége van.

Fáradt lennék akkor és behúnynám a szemem. Akkor újra meg kellene találnom azt a nagy, hínáros zöld tavat, ahol már jártam egyszer. Magas hegyoldalak fenyői tükröznek a mozdulatlan, sima vízben, a szandolin orra halkán locsogtatja a lenge hullámokat és elvisz messze, messze, halottian csendes vidékekre, ahol puhalombú égerfák lehajtják és megfürösztik lombjukat a partnál. A fenékről karcsúlevelű vízi zsurlók nőnek fel némán, gyűlöletesen, szívós akarattal és köztük a víz színén gonosz, sárga-zöld békalencse úszik, torlódik. Akkor alkonyat volt, borus, fellegetes volt az ég és az erdős lejtőn már vörhenyes foltok. A hinár fölött millió apró szúnyog duruzsolt és a fecskék raja nyugtalanul repesett köztük szerteszét, nyilas szárnyuk hegye néha érintette a vizet. Valaki mögöttem ült az evezővel és beszélt a tó utolsó halottairól: két leány, akik fehér ruhában indultak el a szomszéd faluból áldozócsütörtök reggelén, hogy magukhoz vegyék az urat; a gyónócéduláról ismertek rá a hullájukra. Először elszorult a szívem és félni kezdtem ott, azután azt gondoltam: mindegy! - és attól kezdve olyan nyugalmat éreztem, olyan végtelenül teljes békességet a lelkem fenekéig, amilyent soha addig az életemben. Szeretnék még egyszer úgy pihenni.

És azután? Azután halkán és pihenten hagyni el a halál révjét és újra menni. Most újra szeretője lenni az életnek, előcsalogatni őt a mozdulatlan kövekből és a szakadékokból, a földanya mohos sebei közül. Emlékezned kell, úgy hiszem, velem voltál akkor. Már süttött a hold és valami úton voltunk; mellette jobbra-balra kerülve bujdosott a patak. De ahol jártunk, oszlopokra emelt facsatorna magasan tartotta a vizet az igazi meder fölött, hogy majd egyszerre lezuhanjon és malmot hajtson a völgyben. A hold süttött. A gerendák tetején és fenn a vályúban is kusza, vékonyszálú hegyi fű nőtt ki és közte a régi, mohos deszkák résein egyre, csak egyre permetezett, csobogott le a magasra kényszerített víz, a szikrázó, erőltetett harmat és egyre mosta a hegyfal tövét. Ott pompás, zöld moha nőtt és a meder sekély vizében buja nagy lapulevelek, a hold pedig besüttött közéjük. Befogtam gyöngén a fülem és a korláthoz álltam. Akkor a víz örökös zuhogása mindinkább muzsika, finom, dallamos zenehang lett nekem és látni kezdtem.

Láttam, hogy a csendben, a holdfényben karcsú leányok lépnek ki a hegy falából, minden két oszlop közül kijő egy és halkán köszöntik egymást: jóestét, jóestét! Nem hasonlítanak a forrás egyszerű, telt, simaarcú, üde és merevköntösű szelleméhez ott fenn, sem a vízesés kuszálthajú asszonyához, akinek örvényes villiszeme halálos veszedelmeket hoz és a fehér fátyola összebogozva ránt a halálba. Ezek itt félig a mesterség gyermekei már, van rajtuk valami csodásan szép és mégis nyugtalanító szabályosság, de hogy miben, azt nem lehet megmondani. Stilizáltak, - igen, ez, - így láttam őket. A járásuk üteme végtelenül pontos, amint halkán, pocsogva indulnak a hegyfal íves kőárkádja felé. Ott megállnak, szótlánul, körben, arccal fordulva a keskeny barlangszáda iránt. Denevéralakú, repeső, furcsa szörnyek már előbb nyomon követték őket, szolgálai igyekezettel iramodva le a mészkőfal apró nyílásaiból. Most jön még egy, - a legnagyobb, aki a barlangszáj fölött gubbasztott, - látom a mozdulatait, amint leszálltában a sziklatest alakját veszi fel, - amint széttárja barna, szárnyas köntösét, hogy ellapulhasson egy homorú oldalon, - aztán összekapja az inas hártyákat és vékony vonallá simult testtel kúszik le az alsó fülkék boltíve alá. - Oh, milyen világosan emlékszem! - Most ott vannak mind, az emberkéz mérgezte hegyi élet ártó szellemei, a természet újabb keletű és korcsa lett csodalényei. Mozdulatlanul várnak, amíg rájuk pereg a mesterséges harmat a hegyszülte, ősi moha közül. Várnak. Talán a szűk, sötét és titkos barlangmélyből kijön közéjük a nagy szellem, a hegyek őse, akihez ember még nem férközött soha, akinek tekin-

tetére ők is megremegnek. Láttam - vagy éreztem, igen - hogy a két konfirmációs leány is köztük van.

Ne neved ki! Te bizony nem láttál semmit ezekből, mert én bennem - a lelkemben mentek végbe a csodák. Akkor még tudtam látni és hallani, amit más nem tudott - azóta elveszett belőlem az is. De én még vissza tudnám szerezni - újra megtanulnám a titkok nyelvét - csak oda kellene állnom a kapuk elé és lesni. Talán én megláttam volna a hegyek szellemét, ha te el nem szólítasz onnét. Mert már éhes voltál.

És tudod-e még, hogy mikor átalmentünk a falun, a holdas estében nesztelenül jött szembe velünk gyalogos násznép és halkán csevegve haladtak el a kocsink mellett. Talán jobbmódú parasztok, a menyasszony karcsú, fehér és szépjárású volt, fehér cipőben, hosszú fátyolával könnyen lépdelt a poros úton és mosolygott - mind mosolyogtak. Hova mennek ezek, - gondoltam hirtelen - micsoda ismeretlen, torzalakú rémségek, tikkadt hétköznapiak vagy holdfényes titkok felé. Látod, látod, úgy szeretnék még egyszer én is titkok felé haladni - remegve állni a fátyolos istenkép előtt, - és nem tudni róla, hogy a fátyol mögött nincs semmi.

Mi lehet az, ami még titok nekem, amiről még nem mertem volna gondolkodni. A bűn, - az még titok. Látni akarom egyszer közelebbről a bűnt - de mégis - kívülről nézve, talán valami ablakon át, mert a levegőjét nem akarom lélekzeni. A szaga undok, alanti, - és piaci otrombaság van a színeiben, de a titkos értelmét érteni vágyom mégis. Talán így. Járunk egyszer valami nagy, idegen városban, - külföldön, úgy hiszem - de akkor neked is velem kellene jönnöd. Este van és sietünk valahová. Egyszer csak elcsendesedik körülünk minden, - mint valami boszorkányos átok alatt - se villamoskocsi, se hordár, se zaj a faburkolatos, ódon, előkelő utcában, vagy igazán átkozott ez a hely? És egy gyönyörű, régi, lilásszürke kőtemplom mögül, mintha az árkádfalak fülkéiből jöttek volna, éjszakai asszonyok surrantak elő és sietve rebbentek szét minden irányba. Tudom, mit akarsz mondani. A város nevét, ahol akkor voltunk és hogy a kócos, öregedő leányok az ószerestől vagy a zálogházból szedték magukra ruháikat és aligha vacsoráltak. De én nem ezt akarom. Abban a furcsa csendben, a lilás félhomályban, ahol összeszűrődött a gázok világossága a holdsugárral, ott szerettem volna bevilágítani a legbelsőbb lelkükbe. Ott, akkor, - ugyanabban az estében és amaz órában ők is, szegények, másnak érezték magukat, mint egyébkor, - én tudom.

A fecskék csak a szárnyuk hegyével súrolták játszva a hináros vizet, és ők bölcs madarak. Valóban, csak játszani érdemes vele, - csak látszólag szabad érinteni - mert olyan könnyen felkavarodik undok salakja a mélységnek. Csak vissza, - a világosságra.

A világosság szembe jön velem és elönt, megfürdet villódzó fehérségében. Az élet! Egyszer mindenki eljut azokhoz a pillanatokhoz, amikor a nap alatt jár és tejszínű puha, tavaszi sugarak ragyogva köszönnek: Jó reggelt! Most jönne a fény. Szép, derűs kicsi palotában kellene laknom, szagos jezsament bokrok, fehér jázminok és apró pirosvirágú galagonyák között. Gyönyörű ruhákban kellene kijönnöm a hűs reggeleken - és én látom azokat a ruhákat. Van egy fehér, mereven komoly és tiszta, nagy redőssel, - egy fekete, lenge, mint az éjszaka felhői áttetsző - és csillogó szürke-kék szövetre borul. Van ezerfodros, kacagó, üde rózsaszín, van betegesen finom, hulló csipkével telepazarolt lilaszínű. Tudok egy ezüsttel szőtt sárga brokátot, amikor a jegesmedvebőrön pihennék álmatag, hosszú délutánokon, és látom a pompás, bíborszínű esti ruhát, mely szorosan simul a vállamhoz, az alakomhoz és ragyogó gyémántok kedvéért szabadon hagyja a nyakam. Igen, meg kellene próbálnom ezt is. Csak parancsolni és gondolkodni, mint ahogy a liliomok csak virulnak és illatoznak és nem kell járniuk semmi után. Illatos, meleg fürdőkől szállni ki reggel, - pompás lovakat hajtani, remekművű serlegből inni egy pár csöppet, de tisztát, lángolót, - karcsú vázákból pompás délszaki virágok illatát szívni, puha, finom, gyönyörű kelmékbe takarózni és két kézzel adni, osztani mindenkinek, aki kér.

Tudom, hogy fáradt lennék ezektől. Vajjon meg lehetne-e ujhodni még? A gyönyörök teljességével, a vágyaim betöltésével elfogyna-e tőlem egészen az élet?

Nem szabadna elfogyni. Mielőtt késő nem volna, mosolyogva kellene elszórni magamtól mindent, mindent, ami már-már a vágytalanság küszöbéig emelt. És elindulnék mezítláb, darócban és fedetlen, hamús fővel. Szürke ormós falu bezárt kolostor ajtaján kopognék be-bocsátást kérve. Aztán becsapódna mögöttem a rostélykapu és ott maradnék a kísérteties folyosók, penészes kripták, sötét cellák, tömjénes, kőrózsás szentélyek belsejében. A templomban én gyujtogatnám a gyertyákat és halott virágokkal teleszórnam az oltárt, én kötném, én mosnám ki a legundokabb sebeket, kinzó szeges övet viselnék, és kemény diszciplinát kérnék minden nap. Az öröm kimerül, - de azt hiszem a fájdalomban mindennap új gyönyörűséget lehet találni. Vad, túlvilági tobzódás lehet az, odadobni nyomorúlt féregtestünket minden gyötrelmeknek, mindennek, ami fájdalmas és rút. Ez a test nem vagyok én, elbánok vele - különb vagyok - ez a legnagyobb, legszentebb gőg. És azt hiszem, az élet teljessége csak úgy volna az enyim, ha ezzel végződhetne, porig alázkodni, letiporva fetrengeni, hogy a hit rögeszméjével szabadítókép köszönthessem a halált. Mert a halál másképp iszonyatos, helyrehozhatatlan és kifürkészhetetlen...

Így beszélt az asszony.

Mikor pedig elhallgatott és a férfi szivarja is kialudt a félhomályos szobában, a tűz pislogó, izzó parazsa mellett: hosszú, idegenszerű, mintegy kifosztott némaság szállt le közéjük. Lassan hűyni kezdett a parázs.

- Nem gyujtunk lámpát - csacsikám? - kérdezte hangosan a férfi.

Még egyszer.

Ibolyaszínű, hűvös, tavaszi este volt és az asszony fekete haját bontogatni kezdte a szél, amelyik egyre a villamos vasút kartonfüggőnyei körül hancurozott. A villamfényes estében konflisok zakatoltak, csengettek, fűtültek a siető járművek és a hordárok zagyva lármája, rikkancsok üvöltése hallatszott a siváran, hétköznapien világos körutakon. Ám a népszínházi megállónál kiszállt az asszony, hogy mélyebben magába szívja ezt a levegőt, e mérgezett tavaszi illatokat, amik úgy hatottak most rá, mint a fásult idegzetre egy csodaszép növendék-leány bűbajos feslettsége. Szinte belesápadt a lélegzés gyönyörűségébe és kerekre nyitott, nagy szürke szeme villogott a prémes gallérok közül.

Karcsú, szépjárású asszony volt, abból a vékonycsontú, elegáns fajtából, amely teltnék, magasnak, délczegnek látszik, holott csak közép nagyságú volt és vállban előrehajolt kissé. De ahogy könnyű, hullámos lépéseivel végigsiklott a világos falak mentén, a sápadtfényű ív-lámpák alatt, valami végtelenül kecses kis lényre, gyámoltalan, de formás és izmos állatkára emlékeztetett, talán egy karcsú süllőhalra, amely ügyesen és könnyedén siklik át a goromba sziklák repedései között. Néhány késett színházlátogató utánafordult és fiatal urak önkéntelenül az ajkukat csücsörítették.

Nem vette észre őket és kissé lehajtott fővel, egyenletesen haladt az Andrássy-út felé. A vidéken élő asszony mohó örömeivel csodálta meg ezt az olcsó, reklámos, utcai fényességet, amivel már rég' idő óta nincs módja egészen betelni. Mikor pedig itt élt, akkor évekké fiatalabb volt, másképpen látott a szeme és - véletlenül - itt játszódtak le az a kevés történet, ami volt az életében. Véletlenül akkor is ilyen ibolyaszínű, hűvös, tavaszi esték voltak és ép így kiabált, zakatolt, csengetett a körút. De azóta már annyiszor gondolt ama régi tavasz-estékre, hogy szinte elkoptak már és összekuszálódtak az emlékei. Ebben a percben csak azokhoz a másik életből, születésünk előttről visszaderengő sejtelmekhez hasonlított az, amit gondolt: »Valaha láttam ugyanezt... ugyanígy« és mielőtt világos, tiszta emlékké rögzülhetett volna a lelkében az a néhány régmúlt, ártatlan kóborlás évekké ezelőtt, hirtelen fölvetette a fejét és daczosan, erősen belenézett a villanylámpa fényébe.

Egy sarki kávéház előtt volt és a rács mögött, a korán kitett borostyánok és thuják ládái árnyékában egy állig begombolkozott férfi kavarta csodálatos régen és kitartón a feketéjét. Az asszony közelgő lépéseire fölrezzent és merően ránézett ő is, aztán hirtelen, gépiesen, merev mozdulattal köszönt. Az arca csak jóval azután vált meglepetté, meg csodálkozóvá.

Viksi, persze hogy ő volt, Kóczán Viktorin.

Az asszony az első percben épp úgy bólintott, mint odahaza az útszéli gyerkőcöknek, mintha üvegből, vagy levegőből volna az, akire rámosolyog s túlnéz rajta. Aztán ezzel a merev félmosollyal az ajkán nyugodtan lépett még egynéhányat, egyre távolodva a didergő thujáktól. A sarkon egy percre megállt.

Mi történt? töprengett. Tehát még egyszer!... Ő volt az. És észrevett engem.

Habozva, öntudatlanul fordult be egy csendesebb utcába. Tehát csakugyan! Amire annyiszor gondolt régen, lázas haraggal vagy bánatos szelidséggel, utóbb már közömbösen is, de mindig biztosan tudva, hogy kell, el kell jönnie, most elkövetkezett. Most! De miért éppen ma? És csak ennyi az egész? Nem kell-e többnek is történnie? Erre se volt már szükség, miért is?...

Mögötte siető lépések koppantak, egyre közelebb a magános sikátorban, és ő érezte, hogy nem fog elmenekülni előlük. Most már gyorsan, zihálva lélegzett és a régi gyöngye szorítást érezte a szíve körül. Egy pillanatra szinte fölismerte az érzést. Most következni fog valami,

valami történés jön újra feléje az eseménytelen, buta évek után. »Hol is hagytuk el«, küzködött agya zavartan és csodálatosan idegen, hűvös kézzszorítással köszöntötte a férfit, aki éppen melléje érkezett.

- Jó estét!

Furcsa ez. »Jó estét« mondta nyugodtan és a csalódástól lehangoltan. Oh, valahogy egészen másképpen gondolta ő ezt. Évekig számított rá, a találkozásra, egy gyönyörű, szinpadi véletlenre, amely valami kiválóan alkalmas időben és helyen bogyozza össze a céltalan jövés-menésüket. Első időben lázas haraggal gondolt rá és ágya szélén ülve a gerendás falusi szobában, sokszor hangosan sziszegte bele a gyertyalángba a vádoló, fulánkös szavakat, amiknek hallatára el kell sápadnia és biborszínbe fog borulni a homloka. Majd úgy gondolta, nyugodt és barátságos lesz, mint a szerelem előtti időben, majd megvető közönyt próbált megtanulni előre. És újra, máskor, szelid és bánatos akart lenni, mint a förládozott élet, de legtöbbször úgy képzelte, hogy nagy sereg ember közt fognak találkozni és ő kacérkodni fog másokkal, mindenkivel, örülten, keserűen, - - hadd lássa. Később elfakultak e gerinctelen, kusza álmok és olyan régen nem is gondolt már vele, úgy megszokta az életét, amit élnie kellett, most pedig itt van mellette az illatos, lázas estében és ő fanyarul, tünődve köszönti: »Jó estét!«

Aztán mind a ketten ostoba közhelyeken törték a fejüket.

- Régen láttam - mondta a férfi. - Hallottam, hogy férjhez ment, úgy-e, már három éve?

- Igen! És maga házas, tudom.

- Négy éve - mondta a férfi és hirtelen megbánta az ügyetlenségét. - Hol is laknak?

- Most csak itt, Promontoron. Itt patikát vett az uram. Sokszor járok be ide.

Ezt a kijelentést az asszony bánta meg. Még egy pár ügyetlenséget mondtak egymásnak, aztán elhallgattak mind a ketten.

A lépéseik csodálatosan egyforma hosszúak voltak most is, mint régen.

Valami szögleten újra befordultak és a férfi hirtelen feléje fordult. A hangja közömbösen udvarias akart lenni.

- Most meséljen az uráról, Viktorin.

- Nagyon jó ember! - felelt az asszony nyugtalanul. - Van egy fiam is.

- Nekem, a feleségemnek nincs. Semmi sincs.

- Még mindig betegeskedik a felesége?

- Mindig, szegényke! - és néma kedvetlenséggel szegte le a fejét. Újra hallgattak.

- Viktorin! - kezdte megint a férfi - úgy-e annak már hét esztendeje...

- Nyolcz.

- Istenem! Akkor futkostam állás után, emlékszik? Nagyon kellett a kenyér, Viktorin.

Az asszony megértette ebben a könyörgő mentegetést, gyöngén mosolygott.

- Így van az jól.

A férfi nem felelt. Hallgatva mentek újra, de most már lüktetett, lappangott valami a hallgatásban.

- Hol járt azóta? - erőlködött a férfi. Hova ment akkor, mindjárt?

- A plébános bátyámhoz, falura. Ez a pesti nagynéném is elment nyaralni valahova, nekem is mennem kellett.

- Én nagyon beteg voltam akkor.

- Tudom.

- Aztán feljött ápolni az asszonynővérem és sok józan bölcseséget prédikált nekem. Még lázas voltam, úgy emlékszem. Azért nem hittem, amiket magáról meséltek Viktorin, azután se hittem. De hát olyan nagyon kellett akkor a kenyér.

- Tudom - mondta sietve az asszony és még a lépteit is meggyorsította önkéntelen, hogy többet ne halljon. Hisz mindent tudott. Ismerte az államtitkár sovány, szőke leányát, aki, úgy mondják, egyszerűen megkérte magának ezt az embert. Mindenki tudta, hogy hivatal jár a leánnyal, sőt pénzről is meséltek. Hogy gyűlölte ő akkor ezt a világosszemű, szívósakarátú teremtetést, akinek a szerelme egy hulló türelmével viselte el a megaláztatásokat, míg ő itt volt, a szép, a diadalmas vetélytárs; és lám, amit akart, mégis kibőjtölte magának. Csodálatos, hogy most valami testvéri részvétet érzett iránta. Most beteg és boldogtalan.

- Most itthon van a felesége?

- Délre kellett mennie.

- Miért nincs vele?

- Hisz dolgom van.

- Úgy?

Valami csodálatos bágyadt elégedetlenség fogta el az asszonyt. Isten tudja! Ha tegnap valaki bejelenti neki ezt a találkozást, még szívdobogva készült volna rá, mint a nagy eseményekre szokás. Hisz olyan üres, nyugodalmas volt az élete máskülönben. De okvetlen készülnie kellett volna rá. Összeszedni a hangulatait, mint más a toilettejét, átvirrasztani egy éjszakát legalább is, előszedni néhány elrejtett, fakó írást, száraz virágot, arcképet, ha ugyan megvan még... De most úgy érezte magát, mint egy rossz dráma szereplője az első felvonás után. Már tisztában volt, hogy el fog romolni ez az este, kelletlenül és szomorúan fog elmúlni és ezután már igazán nem fog maradni semmi.

Ismét a férfi szólalt meg. Komoly volt, az arcán a jóságnak azzal a régi, megejtő vonásával, ami olyan hatásosan elkülönbözött a rendes, gúnyos modorától.

- Viksi, egy dolgot akarok még kérdezni, ezzel tartozik nekem. Nagyon kérem, könyörgöm, mondja meg, mit gondolt felőlem, amikor a házasságom hírét vette? De nem szépítve, szószerint mondja el.

Az asszony megérezte, hogy neki most éppen ilyesvalami kellett. Egy percre fölillant a szürke, mélységes szeme, és a porcellános fehér madonnaarca most szinte gonosz kifejezésű volt.

- Sok mindent gondoltam - mondta őszinte pillantással. - Igazában nem is vártam egyebet. Maga volt a büszke szegénység arisztokratája, a dacos rajongó és vad impresszionista, az örök viaskodó volt, az igazság kóbor lovagja...

- Úgy, úgy! Aki a napnál ebédelt.

- Ennek így kellett történnie, egy csöppet sem lepett meg. A nővére azonban udvariasabb lehetett volna, miért rágalmazott engem azután is.

- Viktorin! Esküszöm, hogy semmit sem tudtam róla akkor. Mikor a bátyád figyelmeztetett, kész voltam nekimenni a világnak. De hát én is nyomorult helyzetben voltam akkor.

- Nem szabad, hogy így *beszéljen*! - mondta az asszony és keményen hangsúlyozta az udvarias megszólítást.

- Igaza van. Bocsásson meg.

- A sorsunkat nem szabad bántani. Nekem meg nem ártott a szóbeszéd, hisz látja, férjhez mentem.

- Igen, hát az hogy történt, Viksi? Sohase' hittem...

- Egész egyszerűen. Akkor nyáron is a papbácsinál voltam és a segédjegyző, az ispán meg a patikus volt körültem. De nemcsak emiatt mentem a patikushoz. Nemcsak a másik kettő miatt, sok más embernél is különbnek láttam.

- Itt Pesten is sokan udvaroltak magának a néni zsúrjain.

- Azok közül egy sem kért meg. Nagyon hóbertosan viselkedtem akkor. De falun megint rendes lány lettem és az uram nem is járt velem nagyon rosszul. Nagyon szép a kis fiam, már két esztendő, most a legkedvesebb.

Valami furcsa, ideges erőlködéssel emlegette újra meg újra a fiát. Mint aki vértetni akarja magát, egyre csak arról beszélt és eközben természetes, nyugodt és egyszerű falusi asszonynak akart látszani.

Nehezen ment.

- Tudja, Viksi, mire gondolok - szólt közbe a férfi, aki szórakozottan hallgatta. Most a nagynénje lakása jár az eszemben. S oh, milyen világosan látom egyszerre a kis zöld kanapét, a varrógépet az ablakfülkében, ahol először, tudja?... Én azt a szobát szerettem, nem a szalont, hanem azt, az almahéjszagut, ahol olyan kerek, falusias óra ketyegett. - A csigalábú asztal egyre mondta: »Terülök-terülök!« mint a mesében, a régi, sevresi findzsák meg nevettek és bólingattak a pohárszéken. Úgy szeretnék még egyszer odamenni, igen-igen, menjünk oda, most mindjárt.

Valami volt ez a régi hangból és az asszony csalfa, tavaszi mámorban hunyta le egy percre a szemét.

- Istenem, uram! - suttogta halkan - csak épp véletlenül ezt - és a halvány bőre még áttetszőbb lett egy pillanatra.

Ráleltek a régi utakra és mámorosan, szinte öntudatlanul lebegve járták őket keresztül-kasul. A Dunaparton erős szélroham jött szembe velük.

- A gallérját, Viksi, föl kell hajtani.

Az asszony gépies engedelmességgel gyűrte föl a puha prémet és mosolygott. Így mentek soká, együtt, mint régen.

Csak mikor a csendes, előkelő belvárosi utczába értek, a keskeny átjáróba, ahol a néni lakott, akkor néztek egymásra hirtelen, megrettenve, csodálkozón.

A néni lakása, az öt elsőemeleti ablak világosságban úszott, a villamos lámpafény kisugárzott a nyitott erkélyajtón is, megvilágította a tömött, szürke kőkorlátot. Felülről zongoraszó hallatszott és néhány karcsú árnyék járt-kelt a libbenő függönyök megett.

- Hát még most is fogad a néni? - csodálkozott a férfi.

- Újra négy húga nőtt fel - magyarázta suttogva az asszony.

Csendesen, elszomorodva ballagtak a kapuig. A férfi szorongva kérdezte:

- Nem megyünk föl, úgy-e?

Már a küszöbön voltak és valami szomorú józanság most már egészen hatalmába kerítette az asszonyt.

- Én fölmegeyek, Gábor - mondta most a keresztnévén szólítva őt - de maga ne jöjjön fel. Tudom, így nem is lehetne, de később se jöjjön, átöltözve sem. Lássá, elfelejtettem mondani az előbb, a néni egészen új bútorokat szerzett megint és az almaszagú kis szobából is szalont csináltak most. Lányszalont, mert a mostani húgai közt gazdag lányok is vannak. Általában nagyon megváltozott a néni, én is megváltoztam, maga is. Jobb lesz...

- Mikor jön megint Pestre?

- Nem tudom, éppenséggel nem tudom.

- Viktorin! Nem lehet!

- De. Az jobb lesz úgy, Gábor. Én már olyan jól megszoktam az életet, én már nem is tudnám másképp, nem is bírnám.

- Mi lett belőlünk, Viksi.

- Jobb így. Azért jó, hogy találkoztunk... Az is jó, hogy minden így történt, úgylis elromlott volna lassankint minden, ami valaha szép volt. Isten vele, Gábor, kívánom, hogy hamar egészséges legyen a felesége.

Gyorsan megfordult és sietve iramlott föl a lépcsőn. Még látni lehetett a puha, finom köntöse egy-egy redőjét és egyszer megcsillant a hófehér arcára is a lépcsőház lámpája mellett. Aztán sietve csengetett be a kivilágított lakásba.

A halál meséje.

A gálya, melynek kormányosa nincs, megindult a nesztelenül sikló, fekete vizen. Magányosan pihent rajt' a Lélek.

Az első pillanatokban még érezni vélte a hullámok kigyós csuszamlását, - és szerette volna megkérdezni tőlük, vajjon virágosak-e a Lethe vizének partjai, - és ott, a messze tünedező sziklarémek ormóin fészkel-e madár? Ám csak valami fáradt sivatag-fenyért látott azokon túl, ahonnét távoli viharok zúgása hallszik és lassan foszladozva vándorolnak elő a tépettszárnyú fellegek. Közelébe jönnek, sűrűn sereglenek, összefogódzva lengik körül, - és halkan a Lélek szemére simulnak.

Mert ezek az opálszínű, vándorló fellegárnyak az elhagyott élet küldöttei. És habár most egy szempillantásra megnyílnék előtte a Végtelenség, - a titkok örök forrása, - ő nem nézhet belé miattuk. Csak az imbolygó ködalakokat látja.

- Mintha valami régi, ezüstzománcú hárfa pengése hallatszanék messziről, ismeretlen csodatájak felől, - ám a végtelen harmóniába még ismerős, földi akkordok zörrennek bele, - olyanok, mint egy-egy eleven, piros színfolt. A Lélek felismeri őket.

- Ez pohárcsengés volt, - ez lánykacagás. - Így csak a megbántott asszony panaszolkodása rezeget, - és így hangzik az emberi inség szava.

És ime, - egyszerre valamennyit elhallgattatja egy magános, tiszta, szomorú kiáltás, mely egyetlen élő szív mélységeiből fakadt és egyenes úton követte a távozót. A Lélek felismerte.

- Te vagy, anyám, - te szomorú!

És az anyaszívből egy forró, eleven sugár szállott, - ködön át, felhőn át, - egyenesen feléje. Utólérte:

- Híd vagy-e te, hogy visszamehetnék rajtad, - mondotta végtelen szomorúsággal a Lélek és visszahanyatlott a sötét hullámok színére.

Körülte mind sűrűbb lett a köd. Ám egy helyen - közel-e vagy távol? - talán aranyszínűre bágyad a gomolygó szürkesség. Vagy olyan az, mint a májusoltárok bátortalan dicsfénye? És átrezdül a Lélek, amint a jelenés szárnya legyint felé, amint felsurran az ismeretlen, csillagos magasokba. Ő volt! A soha el nem ért, - a meg sem illetett, - akinek talán csak halvány képmása volt egy földi leány, - s az igazít a Lélek elpazarolt álmai teremtettk meg.

- Az első szerelem vagy! - mondotta.

És akkor jöttek egymásután a többiek. Kék és rózsaszín sugárkévek, - csillogó szivárvány-oszlopok, - permetező, kacagó emlékei elillant perceknek, röpke gyönyöröknek. Majd fátyolos árnyak, amiket hosszú sóhajok suhognak körül. Egymásután jönnek elő roskadozón, halványan, - uszálykép vonszolva maguk után tönkretett életüket. A Lélek feljajdul:

- Az üldözöttek ők, - akiket hitegettem és elűztem.

És mind a könnyek, amik valaha ő miatta ömöltek, - most végigperregtek rajta és sajtoló fájdalommal égettek millió láthatatlan sebet. A Lélek könnyörgött:

- Hol a feledés? Mért nem jő, hogy elborítna engem? Az imént volt-e, vagy sok ezer éve annak, hogy búcsúzva átöleltem ama híd karfáját. Még mindig én vagyok én, - aki átöleltem és elhagytam az éjszakában egy hídfő oszlopát, - mert nyugalmat akartam és feledést, amíg a messziségből felém integetett a csillagszemű város.

És még egyszer, - utoljára, - feltűnt előtte a nagy parti város képe, - amint akkor látta az utolsó éjszakán. Aztán előtűntek a márványos paloták, az oszlopsoros kapuk, - szőnyeges termek és redős ablakok pajzán világossága. És körülszárnnyalták még egyszer az ifjuság sejtelmei és illatai, - a lét sűrűsége és a mesterséges titkok varázsa.

- Hol vagyok ezekben én? kérdezte a Lélek.

És akkor jöttek az ő szülőttei. Eszmék, amelyek belőle fogantak, rythmusok, amiket ő lélegzett ki, formák, amiket saját képére alkotott meg. Érezte a mult forradalmait, - a teremtés kínját és gyönyörét, - a cselekvés viharának szegélyét.

- Fáradt vagyok! lihegte a Lélek. - - -

Most valami könnyű, tompa zúgás jött felé, - enyhe, csillapító nesz, amit aranyszárnyú lepkeparipák ezüst patkói okoznának, amint repülve végigszántják a ködöt. Összeomlott minden, - az álmok, az emlékképek. - A lélek már nem is érezte, vet-e vajjon hullámot körűlte a nagy, fekete folyam.

- Most jön a Semmi! - gondolta.

Még egyszer kitágult, szétterjedt látása előtt minden. Egy nagy, sugárban fürdő tavaszi mezőt látott, - a delelő nap csillámos foltjait szétszórva a virágos gyepen. A virágok közt színes lapdát kerget lihegve egy fényesszemű fiúgyerek.

Egy idegen gyerek! Már nem ismert önmagára és nem ismerte meg a virágokat, a verőfényt és a lapdát. - Kié ez a rétség? ötlött fel egy homályos félgondolat. - És ama fehérszínű kastély kié lehet?

Idő és távolság eloszlott már akkor, - és elmúltak nékie mind az élet többi szépséges szemfényvesztései, - a dolgok összetartozása és a képek színe. Mint a tépett gyöngysor, úgy bomlott szét először minden, aztán szétpárázott a semmiségbe. Már gondolata nem volt, - csak valami érzése; alig egy sóhajnyi.

- Beh jó így! - - - - -

És a lét legutolsó rezdüléseképen a Lélek önmagába tekintett. És ott a legmélyen, - sohasem ismert rejtelmek helyén most valami vajudó, felcsukló remegés született. Előbb halkan, mint az elékvánkozó virágrügy, - aztán mind erősebben, - tombolva. Forró, vad örvények zuhatagja volt, mely szakadozón, hatalmasan tört felszínre az utolsó pillanatban. Kiszállottak belőle, és amikor elhagyták élettelen rom gyanánt, üresen maradt utánuk a Lélek. - - Mert ők voltak a leigázottak, - a láncon tartott rabszolgák. Ők a korán elölt érzések, halvaszületett eszmék és tárgyaltan vágyakozások. És mind, a bennfelejtett, elevenen eltemetett zokogás és mind az álmok, amiket felriasztva félbeszakítottak, a dalok, amik szóhoz nem jutottak. Azok a dolgok, amik soha nem történtek meg, noha megtörténendők voltak, és mind a szárnyas ígék, - amik nem hangzottak el. Most felszabadult, formát lelt valamennyi. Éltek. - - -

- Hol van a Lélek? Merre? kérdezték.

A Lélek pedig akkor már nem volt sehol. Nem pihent többé a gályán és nem ringott a fekete hullámokon. Egy volt velük. Egy a homályos, puha köddel és a folyam sötéten csúszó, egyenletes hullámaival.

* * *

A ravatal körül ekkor gyujtogatták a viaszgyertyákat.

A Soha-ember.

Megesik néha még mostanában is, hogy álmodom felőle. Ilyenkor épp olyan homályosan, olyan szorongó lélekzettel látok, mint nyolcesztendő koromban. A rejtelmes félsötétet látom, rézsutos ívben elhajló, mély pincetorok homályát, amit csak nagyon halványan szürkített meg egy hasadékon át az alulról beszüremelő pici napfény.

A kulcslyukon kellett benézni. Egy örökké elzárt és legendásan mély üreg volt az a várdomb oldalába ásva, nyirkos penészszag és ijesztő, barlangi hűvösség áradt belőle a réteges terméskőfalak közül. De legföljebb ha egy méternyire lehetett benn látni valamit, - ott is csak semmit és üres pincefalat. Azt mesélték, hogy az uraság bora van lenni és a kulcs a kasznárnál, - de az nem volt igaz. Nagyon mélynek mondták; egyszer lementek néhányan a faluból és egy órányira is jártak benne, de a közepén valami elfujta a fáklyákat és viasszaladtak. Ennyit tudtam akkor a várpincéről.

Kinn pedig, a domboldalon napfény özönlött, ibolya kéklött a sáncárkokban és a romok málló kövei közt madárdal hangzott. A várudvarban, a csonka szégyenoszlop tetején is volt egy fecskefészek, mert a kis madaraknak nagyon megtetszett az a széles, rozsdás vaskarika, amihez a rabokat láncolták hajdan.

A kulcslyukon néztem be és körülöttem egy sereg apró, kenderszőke buksifej tolongott, aranyosan csillogott-villogott a tavaszi napfényben. Ökölnyi svábbogarak voltak, néhány Liszka, Agnet, Póli, Léni, Hanz meg Szep, - a mi udvartartásunk - az enyim és a Marikáé, mert mindenhova jobbágyi hűséggel követtek minket, a »két plébános-kisasszonyok«-at. Szinte látom őket most is, amint körülbém húzódnak, mert a legnagyobb voltam és legbölcsebb és a bizalmas, komoly, aggódó kis buta képüket hozzám emelik.

- Ugy-e, ott lakik valami?

- Lakik, - felelem igaz meggyőződéssel.

- Hát nem jön elő onnét?

- Nem, - az nem jön ki onnét - soha.

- Soha, - heisst er - soha.

Rájuk néztem. Azt hiszem, nem értették ezt a szót; egy kicsit gondolkoztam rajta.

- Soha! Igen, úgy hívják, az a neve. Soha-ember a neve.

És újra a kulcslyukhoz toltam az arcom. Huh! lebbent felém a hűvös, penészes lehellete, és valami pókhálós, furcsa árnyékot láttam elsuhanni a pince falán. Ijedten kaptam el a fejem.

- Gyerekek, - mondtam sűgva - innét most hamar el kell menni nekünk. A Soha-ember nem szereti, ha itt hangosan beszélnek és amiért a nevét hallotta, most haragszik. Majd holnap kibékítjük.

- Haragszik! - suttogta rémulten valamennyi Liszka, Agnet, Hanz meg Szep.

És a könnyű pici gyereklábak nesztelenül iramodtak le a domboldal puha fűvén, egész az országútig. De még ott is valami nyomott, feszengő hallgatás fojtogatott mindenkit, talán mert én is hallgatva és töprengve ballagtam előre. A fordulónál magamhoz hívtam őket. Suttogva beszéltem:

- Ide hallgassatok! Most csinálunk valamit, hogy a Soha-ember ne haragudjék, mert az nagy baj volna. Azt kell csinálni, amit én mondok.

- Mit?

- Holnap reggel mindenki hozzon el hazulról valamit, amit tud. Egy darab kenyér is jó, vagy bábruha, vagy piros papiros, vagy olyan gyertyadarab, amelyet az anyátok gyujt rorátén. Ami van. Mind odamegyünk hozzá és neki adjuk, akkor nem haragszik.

- Jó lesz, - mondták lelkesedve - mint minden új játékon, amit én találtam ki.

Ott voltak másnap mind és szorongva, megilletődve, hang nélkül adták elő a zsákmányukat. Nekem egy fél kiflim volt a kávétól, Marikának egy kis gombolyag rózsaszínű fejtő; volt aki szalonnabőrt hozott, Hanz egy nyúllábat és Léni egy kék üvegmécsesnek a törött fülét. Az volt a legszebb. A Marika babakocsijába rakattam mindent, sok ibolyavirág közé és gajdolvá húztuk fel az egészet a pincegádorig. Ott én megálltam a kulcslyukkal szembe. Belenéztem soká, mélyen, szuggesztív, rejtelmeket fürkésző nézéssel, aztán lassan a tömeg felé fordultam.

- Guggoljatok le mind és hajtsátok le a fejetekeket!

Megtörtént. Akkor az áldozati tárgyakat egyenkint a kezembe fogtam és mélyen lehajolva becsusztattam a vasajtó alatti nyíláson. - A várpince lépcsőfokai fel voltak szedve talán, vagy jóval a küszöb alatt lehetett az első lépcső, tudj' az ég, hogyan, de a fél kifli nagyot koppanva eltűnt. Utána a nyúlláb, az üvegcserep és a többi. Ujból kifelé fordultam.

- Mondjátok utánam hangosan, amit mondok. De úgy maradjatok, guggolva; Marika vegyen a kezébe egy csomó ibolyát és az alatt üssön rá vele a kilincsré, annyiszor, a hányat szólunk.

Most előmondtam nekik.

- Dodoláma! Baburéka! Antoméda! Helgorába!

A hívek utánam rebegték illő áhítattal, aztán ünnepélyesen szorongva, megilletődve, mély benyomásokkal hagytuk el a szent helyet.

Így lettem én egy mélységesen miszteriózus, erkölcsben pogányul egyszerű, szertartásaiban fantasztikusan merész új vallás papnője. Én mutattam be mindig az áldozatokat, krumpli-cukrot, bábruhát, döglött verebet, aztán a kulcslyukhoz nyomtam a fülem, - a nép álmélgodó suttogása közben szívtam fel a kinyilatkoztatást és közöltem velük. Itélkeztem, büntettem és jutalmaztam az Ő nevében, legendaköröket engedtem képződni köréje és papi rendet válogattam magam mellé. Marika, a testvérem segédkezett leginkább és mindig Hanz, a hosszú, ábrándosszemű suhanc toltá az áldozati kocsit.

Ámde, és erre egészen világosan emlékszem, egyáltalában nem voltam én csaló és hovatovább még kevésbé, mint az első percben. A természetfölötti gondolata megrázta, elkábította, megtermékenyítette az én kicsi valómat is; hittem, talán még erősebb lángolással, mint a többiek. A hitem szuggesztív erejével hatottam, jóhiszemű, kegyes, igaz apostol voltam én.

Eleinte nagyon jó hatással volt ránk az új kultusz, - és otthon nem győztek eléggé csudálkozni.

- Marika! - szóltam fel a szilvafára. - Maga megint teleeszi magát zöld gyümölcscsel. Ha beteg lesz, akkor más fog a küszöbnél állni a virággal.

Vagy:

- Szep! már elszakítottad az új pruszlikot. Mocskos vagy, azt a Soha-ember egy csöppet sem szereti.

De lassankint túlságosan beleéltük magunkat a dologba, legkivált én magam. A parasztyerekek maguk közt csak úgy verekedtek, firkáltak a falakra, szedték a madárfészket, mint

azelőtt, de én benne éltem a miszteriumokban, amiket a semmiből életre hoztam és éreztem, hogy túlnőnek rajtam. Minden gondolatomban, játékomban, rettegésemben ott szerepelt nyomasztó, félelmes hatalmával ez a láthatatlan szellemszülött, beköltözött a kicsi agyvelőmbe és megdöbbszentett annak bizonyosságával, hogy létezik. Most már nyugtalan voltam és az egyre erősödő kicsi szektával rettegvé jártam a csodabarlangjához. Már akkor borzasztóan féltem tőle, a semmiből felrázott természetfelettségtől. Bizonyosan tudtam, hogy egyszer meg fog jelenni nekem és igazán meglátom. Álmomban gyakran láttam már és mert mindent neki tulajdonítottunk, ami érthetetlen és csodás, tudtuk, hogy az álmoknak is ura ő. Ő ura a szeszélyes sorsnak, mert ma kikapunk egy letépett gombért és holnap újra leszakad a gomb, de észre sem veszük. Féltem tőle. De persze, nem tudtam volna én semmiképpen érthető szóval kifejezni azt, ami bántott, egyre ködösebb, szörnyűbb nyomással feküdt a lelkemen.

A nyár is elmúlt és csatakos, felleges napok, fehérderes hajnalok jöttek. Már alig lehetett kijárni a pincéhez, aztán Szep a hordásnál az apja mellett dolgozott, Liszka pesztonka lett a jegyzőéknél, Marika köhögött és ágyban feküdt egy hétig. Homályosan éreztem, hogy ez valami átmeneti válságos idő lesz és a kicsi zsámolyszékemen estig is elültem mozdulás nélkül, nézve a szürkés eget meg a fekete sarat odakünn. És egyre gyötrődtem, tépelődtem.

- Fáj neked valami? - kérdezte Marika szürkületkor.

- Nem fáj.

- Hát mi bajod?

- Félek.

- Mitől? - kérdezte kerek szemekkel és már ő is félt.

- Én nem tudom, Marika, mondtam fogvacogva és mozdulni sem mertem. Én nem tudom, de mindig azt hiszem nappal is, hogy álmodok. Most is azt gondolom, hogy te nem is vagy az igazi Marika, aki az én testvérem. Te csak álomból vagy, mert én álmodlak. Én most alszom a párnámon és a rablók is megölhetnek, mert éjszaka van és én nem tudok felébredni. Te sem vagy Marika, mert az igazi Marika most a fiókágyban alszik mellettem és...

- Én nem alszok, én igazi vagyok, - visította szegény és elhúzódott ösztönszerűleg. Mikor pedig utánakaptam, hogy megfogjam, igazi-e, rémült kiáltással szaladni kezdett tőlem, én meg utána, a sötét tornácon át, anyához.

Anya már lámpánál ült és foltozott. Mint két örült, úgy rohantunk az ölébe és nagyon sok szó meg simogatás kellett, míg halk szepegésbe fűlt a görcsös sírásunk. Marika még az anya öléből is riadtan pislogott rám a nagy, kerek szemével. Bejött a bácsi is, az anya testvére, mosolygós, piros papbácsi, az is megtudta a dolgunkat.

- Micsoda fantázia, töprengett pöfékelve, milyen erős fantázia! Hisz így keletkeztek az eretnek szekták! Te kis égetni való boszorka, te!

De azért mosolygott és pipált. Anya is mosolygott és hát ki okosabb, mint az édesanyánk. Aznap »koppasztást« rendezett lefekvés előtt a nagy, mázas fürdőkádban. A meleg, szappanhagos vizet, oh, be szeretjük este, az ő puha kezét a kicsi testünkön, a lubickolást, amihez eleve víg, kacagós hangulatot csinált anyuka, utána puha, tiszta ágy, okos beszéd, imádkoztatás nyugodt, komoly fennszóval, és anyuka itt benn marad, amíg elalszunk.

Hanem azért valami homályos borongásképp velünk maradt még a rejtelmesnek árnyéka egy darab ideig. Elmondom azt is, hogy tűnt el végképp.

Advent előtti vasárnap volt és mifelénk ilyenkor is szoktak valami ricsajt rendezni a falusi népek, olyan farsang-farka formájút. A böjt előtt még egyszer fánkot sütnek, mézesmálét esznek, táncolnak, vigadnak a cselédszobában. Úgy volt aznap is. Anya és a bácsi elnéző

jóakarattal túrték a komédiát. Egyszer csak berohan lelkesedve, kacarászva a Mári szolgáló és ránk kiált.

- Tessen kigyünni, kezit csókolom, ott van a Soha-ember az udvaron. A maguk embere, kisasszonykák, nézzék meg hamar.

Már akkoriban az egész cselédház ismerte és vihogta a csodaember legendáit.

Megütközve néztem Marikára, ő meg félénken pislogott vissza. Egy idő óta már nem emlegettük egymásnak a Soha-embert. De anya jószívűen mosolygott a bolond Márinak és felcihelődött a bácsi is pipástul, hát mi is kimentünk a Mári kezét fogva.

A tornác végében, az istállók és cselédházak felől hallatszott a jókedvű láрма, vihancolás. Egy óriási tök üres héja volt ott egy nagy póznára feltűzve. Orrot, szemet, fület vágtak ki rajta, aztán kibélelték piros hártypapírral és gyertyát gyújtottak a közepébe. Furcsa volt, groteszk, vigyorgó, buta és hétköznapi. A cselédség lármázott, vicogott körölte, a férfiak a fehérnéphez nyúláltak és együgyüségüket szóltak a vigyorgó tükfilkó felé. A Soha-ember!

Egymásra néztünk Marikával és mi is nevettünk, - közönségesen, bambán, cselédesen és az jól esett.

Azon a napon megszűnt létezni és kísértetni a mi hatalmaskodó szellemünk. Nevettünk és többet sohase beszéltünk róla.